

BRR

Van Kloof naar Klik

De noodzaak tot integratie van het politiek bestel in de moderne informatiesamenleving en de nieuwe sociaal-culturele werkelijkheid

Steven de Jong
Januari 2005

BRR

De Burgerlijke Raad voor het Regeringsbeleid (BRR) werd per burgerlijk besluit ingesteld op 1 januari 2005. De BRR is een onafhankelijk en zelfbenoemd adviesorgaan voor de Nederlandse regering dat ongevraagd advies uitbrengt. Ze opereert buiten de institutionele en partijpolitieke kaders om, is niet vastgelegd in statuten en kan zich in diverse vormen met uiteenlopende instrumenten – op vreedzame wijze - manifesteren.

De BRR is de tegenhanger van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), maar zal deze nimmer als legitiem en onafhankelijk adviesorgaan erkennen. Elke gelijkenis in vorm of inhoud, zo ook in naamgeving of huisstijl, berust op louter toeval.

De continuïteit van het regeringsbeleid en de belangen van bewindsvoerders zijn voor de BRR ondergeschikt aan maatschappelijke onvrede, burgerlijke ongehoorzaamheid en signalen uit de samenleving. Anders dan de gevestigde staatsadviesorganen onderzoekt de BRR niet hoe beleid bedacht door de politieke elite uitgezet kan worden, maar hoe beleid afgestemd kan worden op de wensen en behoeften van burgers.

De BRR staat een meer vraaggestuurd politiek bestel voor met inspraak en participatie, in plaats van het aanbodgerichte stelsel dat zich manifesteert in partijprogramma's en verkiezingscampagnes. Dat niet zozeer uit idealisme, maar uit realisme: er moet een duurzaam draagvlak bij de burger zijn over datgene wat over hem wordt beslist. Bewindsvoerders die zonder draagvlak en vertrouwen regeren, wordt het vuur aan de schenen gelegd.

Daartoe tracht de BRR de collectieve denkkraft van burgers te stimuleren en te kanaliseren, waarna zij breed gedeelde opvattingen vertaalt in een concreet advies dat berust op draagvlak. Iedere burger heeft het recht met elk denkbaar initiatief in lijn van deze gedachte de naam van de BRR, in overleg, te voeren.

Iedere poging van de gevestigde orde om dit maatschappelijke proces te belemmeren of nadelig te beïnvloeden, zal beschouwd worden als burgerondermijnd en met BRR-moties van wantrouwen gesanctioneerd worden. Anders dan bij de Raad van State, wordt inmenging van leden van het Koninklijk Huis niet getolereerd.

De BRR staat open voor discussie en het doen van zaken met de regering. Ze hoopt op een vruchtbare samenwerking die leidt tot een nieuwe visie op staat, overheid en democratie die zich verhoudt tot de nieuwe sociaal-culturele werkelijkheid, alsmede de inspraak en participatie waar de moderne (informatie)samenleving om vraagt. Wanneer de regering zich opstelt als betrouwbare gesprekspartner, bereid is om op draagvlak berustte adviezen niet in de wind te slaan, dan zal zij in de BRR geen tegenstander, maar een constructief gezinde zakenpartner vinden.

De BRR is niet statutair gevestigd, maar heeft wel een postadres:

Burgerlijke Raad voor het Regeringsbeleid (BRR)
Coördinator / auteur rapport: Steven de Jong
Het Groenedijkje 4
7413 RJ Deventer

E-mail: info@politiek-actie.net
Website: www.politiek-actie.net/brr

Tijdelijke internetadressen:
Website: www.benbot.nl
Website: www.laurensjanbrinkhorst.nl

Dit rapport is na te bestellen en / of te downloaden op www.politiek-actie.net/brr.

Van Kloof naar Klik

De noodzaak tot integratie van het politiek bestel in de moderne informatiesamenleving en de nieuwe sociaal-culturele werkelijkheid

INHOUD

Aanbieding: Petite met burgeradviezen

Onderzoek: Draagvlak & vertegenwoordiging, inspraak & participatie, media & politiek, internet & overheid

Afsluiting: Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht
www.BenBot.nl

Rome, 29 oktober 2004
Bot ondertekent Grondwet Europa.
Maar weet hij ook wat hij tekent?
Artikel I-46: Het beginsel van de
representatieve democratie
Lid 3: De besluitvorming vindt plaats
op een zo open mogelijke wijze, en
zo dicht bij de burgers als mogelijk is.

PROLOOG

Het voorliggende rapport berust op onvrede, teleurstelling, verontwaardiging, wantrouwen en hoop. Onvrede over de diepe minachting die de politieke elite lijkt te koesteren voor het kiezersvolk. Onvrede bij burgers die met mooie praatjes naar de stembus worden gelokt, maar daarna niets meer in te brengen hebben. Teleurgesteld in het feit dat met het uitbrengen van een stem wezenlijke elementen als politieke vertegenwoordiging en verantwoording afgekocht worden. Verontwaardigd over een kabinet dat haar eigen gelijk durft door te zetten, terwijl ze geen draagvlak meer heeft. Het vertrouwen is geschonden, diep geschonden. De democratische rechtsorde is in verval.

Aanleiding voor het schrijven van dit rapport zijn de commentaren van burgers op de petitie 'Wij burgers gaan kloof dichten met BenBot.nl'. Een petitie die 18 juni 2004 on-line ging op het gekaapte internetdomein van minister Bot van Buitenlandse Zaken en burgers opriep om suggesties te doen voor de beoogde officiële website van de minister.¹ Commentaren die ontaardden in noodkreten als:

"De burger zelf wordt niets gevraagd", "ik ben geen melkkoe die betutteld moet worden", "burgers moeten bewust worden van de keuze voor een keuze", "er moet geluisterd worden naar het volk", "de politiek is niet te bereiken voor de burger"...

Dit zijn signalen. Signalen die een concrete invulling van een ministeriële website - tenslotte de inslag van de petitie - overstijgen. En daarmee reden te meer waren om te onderzoeken op welke terreinen het mis gaat en waarom. Conclusies en aanbevelingen bestrijken daarom de gebieden: draagvlak, vertegenwoordiging, inspraak, participatie, de wisselwerking tussen media en politiek, sociaal-culturele veranderingen en de digitale overheid.

Toch spreekt er hoop uit de aanbevelingen van dit rapport. Hoop die gekoesterd wordt door de democratische intenties die bewindsvoerders zeggen te hebben. Ondermeer berust op een uitspraak van minister Bot: "Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven." En een uitgesproken visie van minister De Graaf van Bestuurlijke vernieuwing: "De overheid neemt de volle verantwoording voor een maatschappelijk probleem op zich. We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid."

---

¹ De petitie is opgenomen in paragraaf 1.3, handtekeningen en commentaren in bijlage I.

Dat 'maatschappelijk contract' ziet met dit rapport het licht. Gegoten in de vorm van een 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht'. Minister Bot krijgt zijn domeinnaam terug, op voorwaarde dat hij zijn officiële website laat ontwikkelen en inrichten conform de wensen van de burgers. Wensen die vertaald zijn in democratische criteria, gestoeld op onderzoek naar misstanden in de genoemde terreinen en op basis van concrete adviezen die petitietekenaars gaven. Daarmee kan minister Bot - geheel naar zijn uitgesproken wens - met een modern communicatiemiddel de burger bij de beleidsuitvoering betrekken. Dat zelfde geldt voor minister Laurens Jan Brinkhorst van Economische Zaken. Voor de overdracht van www.laurensjanbrinkhorst.nl is eveneens een contract opgesteld. Hoewel hij al een website heeft, voldoet het onvoldoende aan de algemene criteria die burgers stellen.

Dit rapport schippert tussen een manifest en een wetenschappelijke analyse, maar moet bovenal opgevat worden als een burgersignaal. Een constructieve handreiking voor een legitiemer landelijk bestuur, gestoeld op draagvlak en vertrouwen, waarbij een nieuw evenwicht gevonden moet worden tussen regeren op basis van een strategisch akkoord en de intensieve omgang en zorg waar een pluriforme en assertieve samenleving om vraagt.

Speciale dank gaat uit naar de burgers die de petitie hebben getekend en individueel suggesties aandroegen. Zonder hen zou dit rapport niets meer zijn dan een individueel manifest, terwijl het nu op draagvlak berust. Eveneens gaat dank uit naar de ministers De Graaf – vanwege zijn democratische, maar niet van de grond komende ideeën – en minister Bot om zijn verreikende democratische geest, die helaas gevangen zit in een diplomatiek harnas. Zonder hun mooie beloften zou dit rapport niet tot stand zijn gekomen.

BRIEF AAN DE POLITIEKE ELITE

Geachte bewindsvoerders en parlementariërs,

We schrijven 5 mei 2004. Op zoek naar informatie van – niet over - minister Bot van Buitenlandse Zaken tikte ik www.ministerbot.nl in, alwaar ik uitkwam op de algemene website van BuZa. Tweede poging – www.benbot.nl – leverde een niet bestaande pagina op. Dat frustreert. Het is alsof je een kroeg binnenloopt waar geen bier getapt wordt. Een medium dat zo geïntegreerd is in de samenleving, maar waar een minister geen gebruik van maakt, dat is natuurlijk niet zoals het hoort. Als fatsoenlijk burger heb ik daarom www.benbot.nl geregistreerd, 'gekaapt' zoals dat in de volksmond heet. Want stel je voor dat onverlaten er staatsondermijnende activiteiten op zouden ontplooiën?

11 juni 2004 rinkelde de telefoon. Een journalist van de Volkskrant vroeg of ik aspiraties had om www.benbot.nl - net als het destijds gekaapte www.ritaverdonk.nl - in ging richten als politiek protest. Nee, dat kon ik mijn medeburgers niet aandoen: wanneer zij aan het zoeken zijn naar de niet bestaande website van Ben Bot, is zoiets wel het laatste wat ze willen aantreffen.

Daarop kreeg ik het idee om een petitie op te starten, die burgers zou oproepen om adviezen aan te dragen voor de ontwikkeling en inrichting van de officiële website van de minister. Niet echt een protest dus, maar een constructieve aanzet voor het oprichten van een officiële ministeriële site in beheer van diezelfde bewindspersoon. De actie hield zodoende geen verband met politieke, maar met maatschappelijke overwegingen. De samenleving heeft recht op een ministerieel internetportaal.

Na het on-line gaan van die petitie op 18 juni 2004 op www.benbot.nl kwamen vele handtekeningen en suggesties voor de te ontwikkelen site binnen. Daarnaast ook lovende woorden, waaronder deze van de heer Aad in reactie op een 'WebWereld'-artikel dat bericht over de domeinkaping:

"Om zo'n integer en voortreffelijk diplomaat als Ben Bot zo'n loer te draaien moet je toch wel sans scrupule zijn. Nee, dan heb je niks van diplomatie en politiek begrepen!"

De heer Aad sloeg de spijker op zijn kop. Ik heb 'sans scrupule' (zonder gewetensbezwaren) de overheid op haar zwakste plek - de digitale informatie- en communicatievoorziening - gepakt. Wat diplomatie in de hedendaagse actieve politiek doet - dat zegt te streven naar openheid, draagvlak en dialoog - daar begrijp ik nog steeds geen snars van. Voor deze lafhartige domeinkaping wil ik minister Ben Bot van Buitenlandse Zaken daarom mijn oprechte excuses aanbieden.

Ik ben er overigens wel van overtuigd dat minister Bot integer is en alle goeds met de burger voor heeft. Zo heeft de minister in Buitenhof gezegd dat er "een duurzaam draagvlak bij de burger moet zijn voor datgene wat er over hem wordt beslist". Hij voegde daaraan toe: "Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven."

Kortom, de democratische geest van minister Bot zit gevangen in een 'voortreffelijk' diplomatiek harnas. Dat gaat ten koste van zijn arbeidsvreugd als 'dienaar van het land' (etymologische betekenis van minister), zeker nu hij in een

regering zit die slechts een draagvlak geniet van nog geen kwart van de bevolking. Het electoraat, dat deze minister indirect heeft aangesteld, behoort in zo'n situatie niet lijdzaam toe te zien. "Burgers, neemt uw verantwoordelijkheid", predikt premier Balkenende immers tot vervelens toe.

Wees gerust, die verantwoordelijkheid is genomen. Een verzoek van een ongeëvenaarde leider en morele autoriteit des vaderlands, slaan fatsoenlijke burgers niet in de wind. Tientallen burgers hebben – zoals gezegd - hun hoofd gebogen over de democratische kloof tussen burger en overheid. Zij tekenden de petitie 'Wij burgers gaan kloof dichten met BenBot.nl' en droegen concrete adviezen aan voor een ministeriële website die voorziet in meningsvorming, kennisvorming, beeldvorming, debat, kritiek, suggesties en beantwoording van vragen.

Toch bleef het daar niet bij, integendeel, de burgers stelden desgevraagd hun diepe onvrede over het openbaar bestuur aan de kaak. Ik zou geen knip voor de neus waard zijn, als ik niets zou doen met deze kritieken. Reden te meer, om heel die beerput in het publieke domein maar eens open te trekken. Een tamelijk ongezonde bezigheid kan ik u verzekeren. Deze beerput dient dan ook zo spoedig mogelijk gedempt te worden, want als het kalf verdronken is... Juist, wij begrijpen elkaar!

Terzake. Dit rapport doet verslag van een onderzoek naar de factoren die de kloof tussen burger en overheid in stand houden en herleidt ze naar de tekortkomingen in het optreden van politieke ambtsdragers. De uitkomsten daarvan zijn vertaald naar criteria voor websites van politici, opdat de kritieken van ondertekenaars van de petitie in een bredere context opgenomen konden worden. Conclusies zijn getrokken in de domeinen 'draagvlak', 'vertegenwoordiging', 'inspraak & participatie', 'media & politiek' en tot slot 'de digitale overheid'. De aanbevelingen zijn een handreiking voor een legitiemer en democratischer bestuur van een moderne samenleving, waarbij een nieuw evenwicht gevonden moet worden tussen regeren op basis van een strategisch akkoord en de intensieve zorg waar een pluriforme en veranderende samenleving om vraagt.

Redelijkerwijs, mag ik niet van u verwachten dat alle aanbevelingen op korte termijn tot concrete uitvoeringen leiden. Van een kippenhok maakt men niet van de ene op de andere dag een legbatterij. Daarom is gekozen om een specifiek instrument alvast concrete handvesten te geven, te weten de ontwikkeling en inrichting van de website van de minister van Buitenlandse Zaken. Hetgeen waar deze ongein immers mee begonnen is.

Uit betrouwbare bron heb ik – om eerst even een gevoelig punt aan te stippen - vernomen dat u in de wandelgangen minister De Graaf van Bestuurlijke Vernieuwing de 'fopminister van de knutselpartij' noemt. Nota bene de minister van de partij met de meest democratische intenties, blijkt het pispaaftje te zijn op het Binnenhof... Terwijl premier Balkenende normen en waarden predikt, bent u aan het overgooien met De Graaf zijn broodtrommeltje en drinkbeker. Als eerbetoon aan minister De Graaf - en als signaal aan u dat er met ministers niet gesold dient te worden - wordt het handvest voor de ontwikkeling van minister Bots website in de vorm gegoten van een door De Graaf bedacht beleidsinstrument. Hij formuleerde dat als volgt: "De overheid neemt de volle verantwoording voor een maatschappelijk probleem op zich. We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid."

Welnu, het concept van minister De Graaf - dat zeer waarschijnlijk door u pesterig weggestemd zou worden - heeft met dit rapport het licht gezien. In bijlage III treft u het 'Maatschappelijke Contract Domeinoverdracht' aan. Met het ondertekenen

van dit contract verkrijgt minister Bot het alleenrecht om onder 'eigenaam', te weten Ben Bot, een ministeriële website te exploiteren of via dat domein er naar door te linken. Minister Bot verplicht zich met het tekenen van het contract tot het laten ontwikkelen en inrichten van een website die aansluit op de democratische criteria, zoals die in de aanbevelingen geformuleerd zijn en stoelen op de wensen van burgers.

Ik verplicht mij met dat contract - na wederzijdse ondertekening - met het per ommegaande overdragen van het internetadres www.benbot.nl. Bij het niet nakomen van die verplichting, is daar de volgende consequentie aan verbonden: op straffe van een dwangsom van één burgerrecht per dag, zal ik mijn burgerlijke vrijheden - met de hand op de Grondwet - afstaan aan de Staat der Nederlanden.

Bovengenoemde procedure voor de overdracht van het internetdomein van minister Ben Bot, geldt ook voor de minister van Economische Zaken, te weten Laurens Jan Brinkhorst.

Zijn domein – www.laurensjanbrinkhorst.nl – was in handen van het Platform voor de Informatiesamenleving (EPN). Het ministerie heeft eind 2000 aan het EPN gevraagd of ze het domein wilde overdragen, maar door de trage ambtelijke molen is het domein verlopen. Daarop werd het geregistreerd door hostingbedrijf Awacs, welke zich eveneens welwillend opstelde voor overdracht toen het ministerie erom vroeg. Maar ook Awacs kreeg te kampen met ministeriële nalatigheid en heeft daarom in januari het domein overgedragen aan ondergetekende.

Voor minister Laurens Jan Brinkhorst is zodoende ook een 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht' opgesteld, aangezien de huidige website van de minister eveneens onder de maat is. Doch zal het rapport zich expliciet richten op minister Ben Bot, evenals de misstanden in het politiek bestel in verhouding tot de moderne samenleving.

Ik wens u veel leesplezier en veranderingsgezindheid toe!

Hoogachtend,

Steven de Jong

- Auteur van dit rapport
- Domeinhouder van www.benbot.nl en www.laurensjanbrinkhorst.nl

INHOUDSOPGAVE

PROLOOG	2
BRIEF AAN DE POLITIEKE ELITE	4
INHOUDSOPGAVE	8
SAMENVATTING (KORT)	11
SAMENVATTING (UITGEBREID)	13
1 INLEIDING	23
1.1 Situatieschets	23
1.2 Onderzoek en doelstellingen	25
1.3 Petitie: ‘Dicht kloof met BenBot.nl’	27
1.4 Leeswijzer	31
2 BURGERCOMMENTAREN OP PETITIE	33
2.1 Transparant	33
2.2 Begrijpelijk	35
2.3 Toegankelijk	36
2.4 Interactief	38
3 PEILINGEN OP DOMEIN BENBOT.NL	41
4 COMMUNICATIE, VERTROUWEN EN DRAAGVLAK	47
4.1 Zwevend draagvlak	47
4.2 Investeren in dialoog	49
4.3 Burgerparticipatie en –consultatie	52
4.4 Democratische inhaalslag	56
4.5 Toepassing referenda	58
4.6 Spanningsveld tussen politiek en media	62

5	CONCLUSIES	67
5.1	Draagvlak & vertegenwoordiging	67
5.2	Inspraak & participatie	71
5.3	Media & politiek	73
5.4	Criteria websites bewindsvoerders	74
6	AANBEVELINGEN	79
6.1	Zorg voor betere vertegenwoordiging	79
6.2	Realiseer inspraak en participatie	80
6.3	Ontlaadt spanningsveld tussen media / politiek	81
6.4	Richt websites politici democratisch in	82
6.5	Maak digitale overheid minder kwetsbaar	83
6.6	Teken ‘Maatsch. Contract Domeinoverdracht’	85
	EPILOOG: ‘Politieke integratie’	87
	LITERATUUR- EN BRONNENLIJST	91
	BIJLAGE I: Tekenlijst en burgeradviezen	96
	BIJLAGE II: Verslag ‘Burgers aan het woord op BenBot.nl’	110
	BIJLAGE III: Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht	115
	BIJLAGE IV: Publicaties in de media	119
	BIJLAGE V: Achtergronden: publiek, media en politiek	129
	BIJLAGE VI: Peiling ‘Draagvlak & Actiebereidheid’	150

Samenvatting

SAMENVATTING (KORT)

Deze samenvatting is bedoeld om een globale indruk te geven van de inhoud van dit rapport. De uitgebreide samenvatting, welke volgt na onderstaande, geeft een volledige en concrete benadering van achtergronden, resultaten, conclusies en aanbevelingen. Deze korte samenvatting geeft slechts een impressie.

Impressie

Het rapport 'Van Kloof naar Klik' gaat over de achtergebleven integratie van het politiek bestel in de moderne informatiesamenleving en de nieuwe sociaal-culturele werkelijkheid.

In een tijd waar de doorspoeling in de achterban van politieke partijen in een stroomversnelling is geraakt, partijprogramma's geen denkkaders meer zijn voor aanwijsbare groepen en verkiezingen zijn gedevalueerd tot een momentopname, kan de huidige manifestatie van de representatieve democratie steeds minder garanderen dat uiteenlopende belangen van burgers vertegenwoordigd worden.

Wil de Nederlandse regering - tussen verkiezingen in – weer gaan besturen op basis van vertrouwen en draagvlak, dan zal zij meer open moeten staan voor inspraak, participatie en signalen uit de samenleving. Er moet een nieuw evenwicht gevonden worden tussen regeren op basis van een strategisch akkoord en de structurele zorg waar een pluriforme samenleving om vraagt, waarbij het zelfregulerend vermogen en de collectieve denkkraft van burgers centraal worden gesteld.

Het onderzoek waarvan dit rapport verslag doet richtte zich niet zozeer op constitutionele, maar juist op culturele veranderingen binnen het politiek bestel. Onderzocht is hoe met geringe inspanningen en bestaande middelen een grote democratische slag gemaakt kan worden ten behoeve van een legitiemer bestuur.

Het rapport is gestoeld op commentaren van burgers, opiniepeilingen, literatuur, beloften en uitspraken van politici, internationale vergelijkingen en wet- en regelgeving. Conclusies zijn getrokken en aanbevelingen worden gegeven in de gebieden 'draagvlak', 'vertegenwoordiging', 'inspraak & participatie', 'media & politiek' en tot slot 'de digitale overheid'.

Expliciete aandacht wordt gevestigd op de ontwikkeling en inrichting van een ministerieel internetportaal voor minister Ben Bot van Buitenlandse Zaken, waarmee hij zou kunnen voorzien in meningsvorming, kennisvorming, beeldvorming, debat, kritiek,

suggesties en beantwoording van vragen. Tevens wordt gewezen op de matige profilering op internet van minister Laurens Jan Brinkhorst van Economische Zaken.

Beide ministers kunnen de gekaapte domeinnamen (benbot.nl en laurensjanbrinkhorst.nl) – welke in bezit zijn van de auteur van dit rapport - terugkrijgen indien zij de aanbevelingen voor een democratische website-inrichting ten uitvoer brengen. Daartoe is voor de ministers in dit rapport een zogenaamd 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht' opgenomen, naar het idee van minister Thom de Graaf van Bestuurlijke vernieuwing: "De overheid neemt de volle verantwoording voor een maatschappelijk probleem op zich. We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid."

SAMENVATTING (UITGEBREID)

De voorliggende samenvatting beschrijft de aanleiding van het onderzoek, de doelstellingen en koppelt de belangrijkste conclusies aan de meest noodzakelijk aanbevelingen. Ze besteedt op concrete wijze aandacht aan alle onderzoeksresultaten, welke in de vorenstaande kortere samenvatting slechts globaal benoemd zijn.

Achtergrond

Op 18 juni 2004 ging op het gekaapte internetdomein van minister Ben Bot van Buitenlandse Zaken een petitie online, getiteld 'Wij burgers gaan kloof dicht met BenBot.nl'. Deze petitie laakte het verzuim van minister Bot, dat hij nog geen website had die plaats biedt aan debat, kritiek, suggesties en beantwoording van vragen. Dat terwijl de minister in het tv-programma Buitenhof het volgende had geuit:

"Ik geloof dat er een kloof dreigt te ontstaan tussen de machtsuitoefening door de regering en het ontvangen van resultaten van die macht bij de burgers. (...) Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven. (...) Politici hebben de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers."

De petitie meende dat de minister zijn democratische idealen kan vormgeven met een ministeriële website. Niet naar het voorbeeld van andere bewindslieden, maar naar de behoeften van burgers. Met het tekenen van de petitie, werd de mogelijkheid gegeven om suggesties te doen voor de inrichting van de officiële website van minister Bot.

Aanleiding onderzoek

Los van enkele concrete voorstellen, kwam er vooral een niets ontziende diepe onvrede over het openbaar bestuur aan de oppervlakte. Het ging ondertekenaars dus niet zozeer om de website, maar om de algehele opstelling van regering en parlement. De tekenlijst werd zodoende een soort afspiegeling van wat er in de samenleving aan de hand is. Maatschappelijk verzet dat hoogtij viert, terwijl het draagvlak voor het kabinetsbeleid almaar slinkt.

Het uitbrengen van advies voor de ontwikkeling van een ministeriële website, kreeg hierdoor een bredere dimensie. De vraag deed zich voor wat allerhande democratische elementen op een website voor zin hebben, als de houding van de bewindsvoerders er niet naar is. Uit die gedachte vloeide het

initiatief voort om een onderzoek te doen naar de factoren die de kloof tussen burger en overheid in stand houden en te herleiden naar de tekortkomingen in het optreden van politieke ambtsdragers. De uitkomsten daarvan zouden vertaald worden naar criteria voor websites van politici, opdat de suggesties van burgers in een bredere context opgenomen konden worden.

Draagvlak neemt toe door met beleidscommunicatie

Analyse van peilingen van Maurice de Hond heeft uitgewezen dat twintig procent van het electoraat het kabinetsbeleid steunt, terwijl 58 procent de beleidsvisie van de regering deelt. 38 procent van de burgers weet niet waar de regering naartoe wil, terwijl zij in essentie het zelfde voorstaat. Bij een betere uitleg van beleid, verpakt in een kernachtige en aansprekende visie, zal draagvlak voor datzelfde beleid fors kunnen toenemen. Ook impopulaire maatregelen kunnen op fors meer draagvlak rekenen indien ze niet als losse pakketjes op het bord van de burger gelegd worden, maar als onderdeel gezien worden van een bredere beleidsvisie.

EU-Grondwet: besluitvorming op een zo open mogelijk wijze

Premier Balkenende en minister Bot tekenden als voorzitter van de EU op 29 oktober 2004 de Europese Grondwet, waarin staat dat besluitvorming op een zo open mogelijke wijze en zo dicht bij de burgers als mogelijk dient plaats te vinden. Het kabinet is hiermee een verplichting aangegaan, die ze ook dient waar te maken in eigen land.

Vrijheid vraagt om verantwoordelijkheid

Leden van het kabinet verkrijgen via democratische weg een niet geringe speelruimte. De uitzetting van beleid ligt daarmee voor een groot deel in handen van een klein groepje, zeer machtige, politieke ambtsdragers. Die vrijheid vraagt om verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheid in de zin van: word ik gesteund door mijn coalitiepartij en vertegenwoordigt die partij nog wel de kiezer?

Ministerspost als vrijbrief om eigen gelijk door te zetten

Bovengenoemde verantwoordelijkheid wordt in onvoldoende mate genomen. Een ministerspost wordt eerder als vrijbrief gezien om het eigen gelijk door te zetten. Enerzijds is het toe te juichen dat er de laatste tijd meer dualisme gepleegd wordt. Minister De Geus (CDA) en Minister Remkes (VVD) werden goed aan de tand gevoeld door hun eigen coalitiepartij. Anderzijds bevestigt dit het vermoeden dat bewindsvoerders, los van partijstandpunten, hun eigen koers varen. De mate waarin het nodig is om dualisme te bedrijven is daarmee tekenend voor de a-representativiteit van de

regering. Dualisme moet niet gezien worden als een 'leuk democratisch speeltje', maar als een directe bedreiging voor de positie van een lid van het kabinet. Het is aan te bevelen daar meer consequenties aan te verbinden, in het belang van de representativiteit van een bewindsvoerder én in het belang van de coalitiepartij.

Vermijdt totalitair gedrag in crisissituaties

In pogingen om crisissituatie te beheersen treedt de regering steeds harder, meer controlerend en meer totalitair op. Burgers vragen in tijden van crises immers om een krachtdadig optreden, maar dat betekent niet dat zij daarvoor een duurzaam mandaat willen afgeven. De vrijheid van het individu zal een veel hogere en blijvende intrinsieke waarde hebben.

Dergelijke situaties worden te vaak misbruikt om plannen - waar voorheen geen draagvlak voor bestond - op grond van incidenten door te drukken. Moties om stoffige wetsartikelen te schrappen – zoals Lousewies van der Laan van D66 deed - kunnen beter ingediend worden als de publieke emotie weer plaatsgemaakt heeft voor de rede en het verstand. Juist van politici mag verwacht worden dat zij daar boven staan.

Directe dreigingen, zoals terreuraanslagen, dienen bestreden te worden met incidentele maatregelen. Permanente wijziging van beleid is pas aan de orde als de rust wedergekeerd is. Minister Donner van Justitie en minister Verdonk van Integratie en Vreemdelingenzaken lijken het democratische belang hiervan niet te beseffen. De verkiezingen van 2002, waarbij het publiek - na de moord op Pim Fortuyn - in verlichte ontoerekeningsvatbaarheid verkeerde, had dat allang duidelijk moeten maken. Duurzaam draagvlak dient te allen tijde voorop te staan.

Kamerzetels staan niet garant voor structurele vertegenwoordiging

Het is verontrustend dat bewindsvoerders hun huidige functioneren als legitiem ervaren, alleen vanwege het feit dat zij democratisch aangesteld zijn. Ze gaan voorbij aan de realiteit dat gewonnen Kamerzetels niet meer vier jaar lang een vaste groep kiezers vertegenwoordigen.

Daar komt nog bij dat ze, zoals eerder gezegd, niet in lijn handelen van hun coalitiepartij. Zelfs al deden ze dat, dan doet zich het probleem voor dat de doorspoeling in de achterban van politieke partijen in een stroomversnelling is geraakt. Programma's van partijen zijn geen denkkaders meer voor aanwijsbare groepen. Verkiezingen zijn gedevalueerd tot een momentopname. De waan van de dag werkt direct door in de opiniepeilingen en zijn

dagkoersen geworden. Het volk, als traditioneel politiek lichaam, is al sinds de ontzuiling in vergaande staat van ontbinding.

Er is geen politieke opdeling van de maatschappij meer op grond van geloofsovertuiging en maatschappelijke opvattingen. Het volk is pluriform, mobiel en veranderend. Leden van kabinet moeten beseffen dat - gezien de schommelingen in opiniepeilingen en lage opkomstpercentages - Kamerzetels niet garant staat voor absolute en structurele vertegenwoordiging.

Juist daarom is het van belang te regeren op basis van legitimiteit, vertrouwen en draagvlak. Indicatoren voor een slechte vertegenwoordiging - zoals maatschappelijk verzet en onvrede in de samenleving - moeten daarom zeer serieus genomen worden en onmiddellijk leiden tot bijsturing of betere uitleg van beleid.

Spanningsveld tussen media en politiek

Journalisten werpen zich steeds vaker op als aanklagers, commentators en regisseurs van het publieke debat, maar als controleurs van de macht hoeven zij aan niemand verantwoording af te leggen. Politieke schandalen beheersen de klassieke media. Schandalen die maar al te vaak schade toebrengen aan politici.

Door nieuwsfilters blijven politieke successen veelal onderbelicht en worden politieke missers uitvergroot tot ware crises. Opmerkelijk is dat minister Donner van Justitie en premier Balkenende zich richten op trage, welhaast onmogelijke, pogingen om de media bij te sturen.

Willen zij meer grip krijgen op de informatie die burgers onder ogen krijgen, dan zullen zij zich onafhankelijker van de media moeten opstellen. Dat kan door actiever gebruik te maken van primaire nieuwsvoorziening via internet en het bijhouden van weblogs.

Zaken waarvan vermoedt wordt dat ze door journalisten uitgelicht gaan worden, dienen op voorhand of direct erna door politici op websites toegelicht te worden. Losse 'quotes' of 'opgelaten ballonnetjes' worden zo minder gevoelig voor hypes, wanneer deze op een website uitgebreid van context voorzien worden. Zo kan het spanningsveld tussen media en politiek enigszins worden ontladen.

Experimenten interactief beleid hebben nauwelijks democratische waarde geogst

Opmerkelijk is dat de visie op staat, overheid en democratie, ondanks eerder genoemde sociaal-culturele veranderingen, nauwelijks is herzien. Hoewel er al in 1993 een motie werd omarmd, waarin Groenlinks de regering verzocht te experimenteren met het op diverse wijze voorleggen van maatschappelijke problemen aan burgers, hebben er geen

fundamentele hervormingen plaatsgevonden. Experimenten van interactief beleid hebben nauwelijks democratische waarde geogst.

Burger wordt vergeten in beleidsontwikkelingsproces

De overheid haalt bij interactief beleid vooral de grote belangenbehartigers binnen en is veel minder geïnteresseerd in wat individuele burgers vinden. De burger wordt gemakshalve vergeten in het beleidsontwikkelingsproces. Minister De Graaf erkent dat de rolverdeling tussen overheid en burgers is scheefgetrokken, maar zijn hervorming van het kiesstelsel en het invoeren van de gekozen burgemeester, zal de introverte Haagse cultuur op het Binnenhof niet het hoofd kunnen bieden.

België heeft inspraakmogelijkheden geïnstitutionaliseerd via internetportalen

In België, waar geen portefeuille voor Bestuurlijke Vernieuwing bestaat, speelt de regering wel in op de sociaal-culturele veranderingen. Eén van de grote ambities in het regeerakkoord van de paars-groene regering Verhofstadt-I was de burger meer inspraak in de politiek geven. De Belgische regering is van mening dat een democratie haar wijze van besluitvorming en inspraakmogelijkheden die ze biedt permanent moet evalueren en verbeteren. Het plan was de burgers centraal te stellen in de discussie over de toekomst van hun leefomgeving, zodat ze greep zouden krijgen op het politieke gebeuren. Dat plan heeft de Belgische regering geïnstitutionaliseerd. Via internetportalen kunnen Belgen rechtstreeks contact leggen en zaken doen met lokale en centrale overheden.

Nederland loopt achter in digitale publieke dienstverlening

Niet alleen België, maar ook andere Europese lidstaten geven Nederland nu het nakijken. Van zelfbediening via digitale overheidsportalen is nauwelijks sprake. Wat betreft geïntegreerde datatoepassingen voor publieke dienstverlening blijft Nederland met 50 procent achter bij het Europese gemiddelde van 59 procent. De Nederlandse regering heeft zich voor 2007 ten doel gesteld 65 procent van de publieke dienstverlening via internet te laten verlopen, maar zal dat in werkelijkheid nooit halen. De plannen zijn er, maar er wordt gewoonweg geen prioriteit aangegeven.

Vertrouwen in digitale overheid komt met veiligheid

Wil de Nederlandse overheid zich in de toekomst beter gaan profileren op internet - met politieke websites en geïntegreerde publieke dienstverlening - dan zal zij moeten investeren in digitale veiligheid. Burgers kunnen niet zonder meer afhankelijk worden

gemaakt van publieke dienstverlening via internet, als zij geen vertrouwen hebben in het functioneren ervan.

Een beschamend en illustratief voorbeeld hiervan is de reactie op de computeraanval van begin oktober 2004. De websites www.overheid.nl en www.regering.nl werden door een stel tieners platgelegd. Burgers konden geen gebruik meer maken van de database met Nederlandse en Europese wetten, informatie over vergunningen, educatief materiaal, en zo meer. Duizenden burgers zijn de dupe geworden van deze zogenaamde 'ddos-attack', waarbij geïnfecteerde computers valse informatieverzoeken zonden aan de overheidssites. Overheid.nl is de portal van de Nederlandse overheid: hier begint voor velen de zoektocht naar belangrijke of zelfs noodzakelijke informatie. De sabotage kon vijf dagen lang ongestoord voortduren, terwijl de daders in de media met naam en verblijfplaats werden genoemd.

Een overheid die zo laks op een computeraanval reageert, is niet geloofwaardig. Ze neemt haar eigen digitale informatie- en communicatievoorziening onvoldoende serieus. De burger raakt zo het vertrouwen kwijt in een overheid die van plan is steeds meer zaken via internet af te handelen en zelfs al waterschapsverkiezingen via dit medium heeft georganiseerd.

Fysieke beveiliging (betere randapparatuur en software) en juridische bescherming (tegen computercriminaliteit – die gericht is tegen de staat - moeten daarom hoge prioriteit krijgen. Vervolging op basis van artikel 161 van het Wetboek van Strafrecht (vernietigen van een geautomatiseerd werk) geeft onvoldoende uiting aan de ernst van dergelijke misdrijven. Computermisdrijven tegen de staat dienen aangemerkt te worden als aantasting van publieke infrastructurele werken en de democratische rechtsstaat.

Nederlandse overheid verzaakt domeinkapers aan te pakken

Bij het aantreden van het eerste kabinet Balkenende waren de domeinnamen van de helft van de nieuwe ministersploeg, bestaande uit veertien mensen, nog niet geregistreerd. Namen van staatssecretarissen waren zelfs bij minder dan de helft vastgelegd. De Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) verzaakte de namen van leden van het Koninklijk Huis vast te leggen.

Gevolg van deze grove nalatigheid was een reeks van domeinkapingen: Enkele domeinnamen werden overgedragen na goed overleg, maar in de overige gevallen moesten er juridische geschillen, tijd- en geldverslindende onderhandelingen of op chantage berustte financiële transacties aan vooraf gaan. Een aantal van genoemde domeinnamen zijn nog steeds in handen van particulieren.

Het is onverteerbaar dat de Nederlandse staat haar volksvertegenwoordigers, bewindsvoerders en leden van het Koninklijk Huis niet beschermt tegen malafide individuen die met oneigenlijke middelen druk proberen uit te oefenen op de politieke besluitvorming. Ze grijpt doorgaans pas achteraf in, wanneer de belangen van personen binnen het staatsdomein reeds geschaad zijn.

Het is aan te bevelen domeinkapers op rechterlijke gronden als smaad en inbreuk op de persoonlijke levenssfeer te vervolgen, of nieuwe wetgeving in het leven te roepen. Politici worden immers instrumenten ontnomen om in contact te treden met de burger. Eveneens is het aan te bevelen om hostingbedrijven en de Stichting Internet Domeinregistratie (SIDN) te verbieden nog langer domeinnamen van personen binnen het staatsdomein voor particulieren vast te leggen.

Democratische inrichting websites

Transparantie, begrijpelijkheid, toegankelijkheid en interactiviteit zijn de sleutelwoorden voor een ministeriële website die voldoet aan de behoeften van burgers, zo bleek uit de analyse van commentaren en diverse peilingen op www.benbot.nl.

Concreter wordt onderschreven dat digitalisering van beleidsplannen een absolute voorwaarde is voor het behouden van overzicht en controle. Het ontsluiten van actuele dossiers, archieven van publieke optredens en bijhouden van weblogs voor directere communicatie zijn suggesties die respondenten hebben geopperd. 'Klare taal', 'geen campagnetaal' en 'begrijpelijke taal' zijn veelgehoorde oproepen. Burgers willen - als zij naar een website van een bewindsvoerder surfen - vooral uitleg van beleid.

Opmerkelijk is dat de Nederlandse overheid ernstig achterloopt op het gebied van digitale toegankelijkheid. De regering zou er verstandig aan doen andere landen te volgen, die richtlijnen voor toegankelijkheid van overheidssites opgenomen hebben in wetgeving.

De burgers die betrokken willen worden in het proces van meedenken willen dat de resultaten van online peilingen en discussieforums doorgespeeld worden naar politici. De respondenten geven aan dat zij meer vertrouwen krijgen in de politiek, als zij het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt. 84 procent gaf aan dat minister Bot zich moet presenteren op een website.

'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht'

Het maatschappelijk contract als beleidsinstrument is een idee van minister Thom de Graaf van Bestuurlijke Vernieuwing. Zijn pleidooi

voor het maatschappelijk contract luidde als volgt: “De overheid neemt de volle verantwoordelijkheid voor een maatschappelijk probleem op zich. We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid.”

Het plan van minister De Graaf sluit aan op de conclusies van dit rapport. Gekozen is om het domein www.benbot.nl in de geest van de minister van Bestuurlijke Vernieuwing over te dragen aan minister Bot van Buitenlandse Zaken. Daartoe is het ‘Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht’ opgesteld.

Met het ondertekenen van het ‘Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht’ verkrijgt minister Bot het alleenrecht om onder ‘eigenaam’, te weten Ben Bot, een ministeriële website te exploiteren of via dat domein daar naar door te linken. Tevens wordt daarmee een innovatieve slag gemaakt voor een meer rechtvaardige, meer vitale en meer representatieve vormgeving van de democratische rechtsstaat in een digitale omgeving.

De minister verplicht zich met het tekenen van het contract tot het laten ontwikkelen en inrichten van een website die aansluit op de behoeften van burgers. Behoeften, zoals die in het rapport uiteengezet zijn. De domeinkaper van www.benbot.nl gaat met het contract de verplichting aan het internetadres - na wederzijdse ondertekening - per ommekeer over te dragen. Bij het niet nakomen van die verplichting, is daar de volgende consequentie aan verbonden: op straffe van een dwangsom van één burgerrecht per dag, zal de domeinkaper zijn burgerlijke vrijheden - met de hand op de Grondwet - afstaan aan de Staat der Nederlanden.

HOOFDSTUK 1

Inleiding

---

1 INLEIDING

"De burger zelf wordt niets gevraagd", "ik ben geen melkkoe die betutteld moet worden", "burgers moeten bewust worden van de keuze voor een keuze", "er moet geluisterd worden naar het volk", "de politiek is niet te bereiken voor de burger"...²

Vorenstaande citaten zijn van burgers die getekend hebben voor de petitie 'Dicht kloof met BenBot.nl'.³ Deze petitie ging 18 juni 2004 online op het gekaapte domein van minister Ben Bot en riep burgers op om adviezen te geven voor de beoogde officiële website van de minister. Maar wat blijkt? In de commentaren⁴ komt een niets ontziende diepe onvrede over het openbaar bestuur aan de oppervlakte. Het ging ondertekenaars niet zozeer om de website, maar om de algehele opstelling van regering en parlement. De tekenlijst werd zodoende een soort afspiegeling van wat er in de samenleving aan de hand is. Maatschappelijk verzet dat hoogtij viert, terwijl het draagvlak voor het kabinetsbeleid almaar slinkt.

Het uitbrengen van een advies voor de ontwikkeling van een ministeriële website, kreeg na het doorlezen van de commentaren een bredere dimensie. In de petitie werd gevraagd om een interactieve webpagina die plaats biedt aan debat, kritiek, suggesties en beantwoording van vragen. Maar de vraag deed zich voor wat die elementen voor zin hebben, als de houding van de bewindsvoerders er niet naar is. Uit die gedachte vloeide het initiatief voort om een onderzoek te doen naar de factoren die de kloof tussen burger en overheid in stand houden en te herleiden naar de tekortkomingen in het optreden van politieke ambtsdragers.

1.1 Situatieschets

Om te voorkomen dat rücksichtslos wordt gefocust op allerlei tekortkomingen, is het van belang te beseffen hoe bestuurders zich in het huidige politieke bestel gedragen. Het landelijke bestuur bestaat uit ministers en staatssecretarissen en leden van de Eerste- en Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zij maken de wetten, voeren deze uit en zijn belast met het bestuur van het land. De politieke ambtsdragers met de meeste macht zitten in de regering. Zij zijn benoemd door de coalitiepartijen die gezamenlijk een meerderheid vormen in het parlement en als zodanig het volk indirect vertegenwoordigen. Deze constitutie veronderstelt dat

---

² Bijlage II: 'Burgers aan het woord op BenBot.nl'

³ Hoofdstuk 1.3: Petitie 'Dicht kloof met BenBot.nl'

⁴ Bijlage I: Lijst met handtekeningen en burgeradviezen

regeren geschiedt op basis van legitimiteit, vertrouwen en draagvlak.

Leden van het kabinet verkrijgen via democratische weg een niet geringe speelruimte. De uitzetting van beleid ligt daarmee in handen van een klein groepje, zeer machtige, politieke ambtsdragers. Die vrijheid vraagt om verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheid in de zin van: kan ik mijn besluiten verantwoorden naar mijn achterban? Word ik gesteund door mijn coalitiepartij? En vertegenwoordigt die partij nog wel de kiezer?

Het is verontrustend dat de regering die vragen niet aan zichzelf lijkt te stellen, althans in onvoldoende mate. Een ministerspost wordt gezien als een vrijbrief om het eigen gelijk door te zetten. Kamerdebatten ervaren kabinetsleden als een lastig oponthoudt, in plaats van een constructief overleg. De media wordt keer op keer op de vingers getikt en het volk wordt gezien als traditioneel politiek lichaam, opgedeeld in vastomlijnde opvattingen en politieke kleuren.

Dat volk, dat leeft in de hoofden van veel bestuurders, is in staat van ontbinding. Het volk, als traditioneel levenloos politiek lichaam, is een achterhaald begrip. De opdeling van de maatschappij op grond van geloofsovertuiging en maatschappelijke opvattingen evenzeer. De doorspoeling in de achterban van politieke partijen is in een stroomversnelling geraakt.⁵ Programma's van partijen zijn geen denkkaders meer voor aanwijsbare groepen. Verkiezingen zijn gedevalueerd tot een momentopname. De waan van de dag werkt direct door in de opiniepeilingen, het zijn dagkoersen geworden. Het moderne volk is geen dode, maar een levende substantie.

Politicologisch onderzoek wijst erop dat het vertrouwen in politieke partijen niet eerder zo laag is geweest. De anti-elitesentimenten in de Amsterdam Arena bij de happening rond de kist van André Hazes wekten al het vermoeden dat de gevestigde orde voor velen verdacht is. De snelle opmars van Geert Wilders in de gepeilde kiezersgunst na de moord op Theo van Gogh en de verdere val van de VVD versterken dat vermoeden.

Politieke partijen hebben afgedaan als representant van maatschappelijke krachten of klassen en zijn stemzoekende organisaties geworden die met elkaar in een concurrentiestrijd zijn verwickeld, als waren het 'merken' op de kiezersmarkt. De partijen zoeken naar nieuwe vormen om zich aan de gewijzigde omstandigheden aan te passen.⁶

---

⁵ Ivkovic, I. (november 2004) - 'Verzet is een verlangen - Antonio Negri over mondiale democratie', Filosofie Magazine.

⁶ Hooven, ten, M. (december 2004) - 'Wilders is een last voor alle partijen', Trouw; De Verdieping.

Het verzuilde volk – waar partijen vroeger een vaste achterban aan ontleenden - bestond slechts bij de gratie van onderdrukking en strakke disciplines. Nu is het pluriform, mobiel en veranderend. En toch leven politieke partijen in de illusie dat hun zetels vier jaar lang de burgers vertegenwoordigen die op hen gestemd hebben...

Vorenstaande beschrijft de kern van het probleem, het schetst de huidige situatie, de realiteit, en is daarmee het uitgangspunt voor het onderzoek geworden.

De visie op staat, overheid en democratie is in deze tijd daarom dringender aan bijstelling toe dan ooit. Het huidige politieke bestel kan slechts invulling aan legitimiteit, draagvlak en vertrouwen geven, als het bereid is zich aan te passen aan de realiteit en de dynamiek van de moderne samenleving. Er moet een nieuw evenwicht gevonden worden tussen regeren op basis van een strategisch akkoord en de intensieve zorg waar een pluriforme samenleving om vraagt.

Dit rapport probeert inzicht te geven in welke culturele, en soms ook constitutionele, veranderingen wenselijk zijn in relatie tot politiek, media en publiek. Het sluit af met criteria die gesteld moeten worden aan de websites van bewindslieden. Voorwaarden gestoeld op de essentie van een behoorlijke, representatieve en rechtvaardige democratie. Een samenleving waarbij de burger betrokken wordt in de discussie over de ontwikkeling van zijn leefomgeving, waar daadkracht niet ten koste gaat van draagvlak en waar de burger het gevoel krijgt dat er naar hem wordt geluisterd.

1.2 Onderzoek en doelstellingen

Het onderzoek dat ten grondslag ligt aan dit rapport is gebaseerd op analyse van commentaren die burgers hebben gegeven met het tekenen van de petitie 'Dicht kloof met BenBot.nl'.

Hoewel de petitie vroeg om slechts een advies voor de inrichting van de website van een bewindspersoon, gaven de commentaren juist blijk van een diepe onvrede over het openbaar bestuur. Analyse van opiniepeilingen zou uitwijzen hoe breed die onvrede wordt gedragen.

Desalniettemin is het uitgangspunt van de petitie, de inrichting van een meer democratische ministeriële website, nooit uit het oog verloren. Derhalve is het onderzoek zodanig opgezet dat er een vertaalslag van bestuurlijke tekortkomingen naar de invulling van een concreet digitaal beleidsinstrument gemaakt kon worden, welke de inzichtelijk gemaakte problematiek enigszins het hoofd zou kunnen bieden.

Zijdelings heeft deze onderzoeksrapportage deelconclusies opgeleverd die meer algemene manifestaties van het politieke bestel beoordelen, maar die daarom niet als minder belangrijk gezien dienen te worden.

HOOFDDOELSTELLING

Voor het onderzoek is de volgende hoofddoelstelling aangemerkt:

“Het verschaffen van inzicht in factoren die de kloof tussen burger en overheid staande houden, deze te herleiden naar tekortkomingen in het optreden van het politieke bestel om vervolgens aan te geven welke culturele en constitutionele veranderingen wenselijk zijn, in relatie tot politiek, media en burgers, en hoe dat vertaald kan worden naar de inrichting van een website van een bewindsvoerder.”

Deze hoofddoelstelling is uiteengezet in een zestal doelstellingen:

Doelstelling 1

Inzicht geven in de mogelijkheden die internet kan bieden in verdere democratisering van het politieke bestel, op basis van de ideeën die voorstanders aandroegen met het tekenen van de petitie ‘Dicht kloof met BenBot.nl’.

Doelstelling 2

Kwantificeren welke omvang de groep mensen heeft die het kabinetsbeleid niet steunt, maar wel politiek beïnvloedbaar is door betere beleidscommunicatie en effectievere interactie tussen burger en overheid.

Doelstelling 3

Formuleren van de essentie van een representatieve democratie, teneinde deze te toetsen aan enkele methoden die politici hanteren om beleid naar publieke behoeftes bij te sturen en in andere gevallen zonder draagvlak trachten te continueren, alsmede na te gaan wat de gevolgen hiervan zijn en of er effectievere beleidsinstrumenten inzetbaar of te ontwikkelen zijn.

Doelstelling 4

Uiteenzetten waarom pogingen van de regering om media te manen tot meer verantwoorde journalistiek averechts werken en vaststellen of primaire nieuwsvoorziening en beleidsinteractie via overheidssites iets kunnen betekenen voor het neutraliseren van het spanningsveld tussen politiek en media, waarbij de focus ligt op de controle van de macht en niet op het uitlichten van ‘Haags gedoe’.

Doelstelling 5

Opstellen van criteria waaraan een website van een bewindsvoerder zou moeten voldoen, wil het tegenwicht kunnen bieden aan publieke en politieke factoren, welke in het onderzoek als ongewenst zijn gekwalificeerd in de relatie tussen burger en overheid.

Doelstelling 6

Inzetten van een maatschappelijk contract voor de domeinoverdracht van www.benbot.nl, met de intentie de aanbevelingen voor de inrichting van een ministeriële website om te laten zetten in concrete uitvoeringen en de minister van Buitenlandse Zaken daartoe, met instemming zijnerzijds, contractueel te verplichten, teneinde hem in de gelegenheid te stellen de daad bij het woord te voegen.

1.3 Petitie: 'Dicht kloof met BenBot.nl'

Hier volgt de petitie, zoals deze op www.benbot.nl is gepubliceerd op 18 juni 2004

Zijne excellentie Minister B.R. (Ben) Bot,

Wij burgers hebben uw domeinnaam www.benbot.nl gekaapt uit onvrede over de bestaande websites van ministers. Websites die het democratische potentieel niet optimaal benutten. Om te voorkomen dat u dezelfde fout maakt, houden wij www.benbot.nl uit handen van uw ambtenaren. Wij gaan u bevrijden uit uw diplomatieke harnas en de gapende kloof dichtent tussen burger en minister. Wij burgers gaan nu eens bepalen waaraan een website van een minister moet voldoen. Wij hebben namelijk recht op transparantie, interactie en begrijpelijkheid om te kunnen controleren en reageren. U krijgt www.benbot.nl pas terug als u de website laat ontwikkelen conform onze wensen.

Een democratische kloof dichtent vergt een 'two-to-tango', beide partijen moeten goede wil én juiste eigenschappen bezitten. Met ons burgers zit dat wel snor, daarom gaan we het eerst hebben over úw democratische geest. Daar lijkt niets mis mee, zo blijkt uit de speech die u op de Humboldt Universiteit in Berlijn hield.

Uw democratische visie

In het interview- en discussieprogramma Buitenhof lichtte u de speech als volgt toe: "Als je macht aan een autoriteit geeft, dan moet daar tegenover staan dat de burger moet weten hoe en

waarom die macht uitgeoefend wordt. (..) Er moet een duurzaam draagvlak zijn bij de burger voor datgene wat er over hem wordt beslist. (..) Ik geloof dat er een kloof dreigt te ontstaan tussen de machtsuitoefening door de regering en het ontvangen van resultaten van die macht bij de burgers. (..) Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven. (..) Politici hebben de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers."

Ons recht op transparantie en begrijpelijkheid

Minister Bot, u slaat de spijker op zijn kop! Des te treuriger is het dat u uw democratische visie niet in de praktijk brengt. U vaardigt zonder ons medeweten een afgeserveerde oud-staatssecretaris af naar Brussel om terrorisme te bestrijden, schudt de hand van Arafat, vereerd het omstreden bewind van Syrië met een bezoek, legt ons niet uit waarom we soevereiniteit moeten afdragen en besluit in alle stilte wie de nieuwe EU-Commissaris wordt. Gaat u na 1 juli ook zo eigengereid te werk? Uw ministerie krijgt dan een grote rol in het voorzitterschap van Nederland in de Europese Unie. Wij burgers willen weten wat u daar gaat regelen. Wij hebben recht op transparantie en begrijpelijkheid om te kunnen controleren en reageren!

Wij willen en moeten met u verder!

Als wij onze buurman, shoarmaboer of caissière vragen "Kent u Ben Bot?", dan kijken zij stoïcijns en ongeïnteresseerd uit hun ogen. Daarbij komt dat u nog nooit in Kopspijkers geïmiteerd bent. Dat is een alarmbel, een noodklok, minister Bot! U leeft niet onder het volk. De burgers die u denkt te vertegenwoordigen kennen u niet. Uw publieke optredens zijn op één hand te tellen. Met een lang interview in het eliteprogramma Buitenhof bereikt u Jan met de Pet niet. De verleiding is groot om bij de wandelende reclamezuil van Business Class aan te schuiven, daar kunt u van te voren bepalen wat aan u gevraagd gaat worden. Maar wij burgers zien u liever niet in kringen van malafide vastgoedmensen en hebben u graag nog een tijdje langer mee. Wij willen en moeten met u verder! Maar hoe? Dat is de vraag, waar wij het antwoord op weten!

Buitenlandse Zaken ook Onze Zaken

Minister Bot, de kloof waar u het over had in Buitenhof, weet u hoe groot die bij u is? De Grand Canyon is er een lachertje bij: geen minister staat zo ver van de burgers af als u! Wij burgers hebben het ruim zeven maanden aangekeken, maar uit niets blijkt dat u de stille diplomatie voor de actieve politiek heeft verruild. U zit nog steeds gevangen in het harnas van een beroepsdiplomaat. Dat moet voor u als democraat in hart en nieren een geestelijke

kwelling zijn. Wij kunnen dat lijden niet meer aanzien. U slaakte in Buitenhof zelfs een noodkreet. U richtte zich tot ons, de burgers, en zei recht in de camera: "U mag ook weleens wat meer belangstelling tonen voor de politiek". Een traan en een snik kon u nog net onderdrukken. Dat heeft ons aan het hart gegrepen, minister Bot. Wij burgers met plichtsbesef nemen dus, zo vraagt Balkenende ook van ons, verantwoordelijkheid! Wij gaan u helpen weer met ons in contact te treden en van Buitenlandse Zaken ook Onze Zaken te maken.

Terzake, minister Bot!

Oké, genoeg geouwehoer. Praatjes vullen geen gaatjes, laat staan kloven. Terzake, minister Bot! Dit is geen gewone petitie, geen protest. Wij gaan op www.benbot.nl uw beleid niet inhoudelijk bekritisieren, zoals op het gekaapte www.ritaverdonk.nl nu wel gebeurt. Nee, op www.benbot.nl hoort een website van de minister die de zojuist geschetste problemen het hoofd biedt. Deze petitie is de eerste zandzak die de kloof tussen u en ons gaat dichten. Het ontbreekt u aan ideeën en instrumenten om uw democratische geest gestalte te geven. Wij burgers hebben die ideeën en hebben een constructieve oplossing voor dit ernstige probleem.

Uw nieuwe website gaat kloof dichten

Wij burgers gaan ervoor zorgen dat u een transparante, toegankelijke en gebruiksvriendelijk website krijgt die openstaat voor dialoog, kritiek en discussie en ons daadwerkelijk betreft bij uw beleid.

Een medium waarmee u zelfs de burger kunt consulteren als u er even niet uitkomt en een centrale plaats biedt waar u uw belevenissen in diplomatieke gangen, notities van gesprekken en video- en audiomateriaal van publieke optredens kwijt kunt.

Ook kunt u op de website uw beleid in klare taal uitleggen en peilen hoe uw burgers erover denken, of zij het begrijpen en of het hen aanspreekt. Op uw website zult u concrete beleidsdoelen moeten formuleren en evalueren, regelmatig posten in de discussiefora en een wekelijkse chatsessie moeten ondergaan.

Daarnaast zal uw website amusementswaarde krijgen. De website zal politiek weer leuk, ja gewoon leuk, moeten maken en beleid op maat snijden. De schilder krijgt uitleg waarom de EU zich bemoeit met zijn acrobatische toeren op ladders, de groenteboer krijgt uitleg over waarom hij zijn waar moet etiketteren, wie dat heeft bedacht en of hij daar nog wat over te zeggen heeft.

Ook komt er een directe aansluiting op webcams in achterkamertjes en worden meer medewerkers aangesteld om iedere e-mail van iedere burger te beantwoorden. De complexe

materie van buitenlands beleid moet op de website weer gaan leven en hapklaar toegankelijk worden voor ouderen, jongeren, gehandicapten, minder begaafden en anderstaligen.

Dit zijn de basisideeën die wij voor u verder gaan uitwerken. Uw nieuwe website zal definitief de kloof tussen u en de burger gaan dichten.

Procedure ontwikkeling website

Wij burgers zetten onder deze petitie niet alleen onze handtekening. Wij geven tegelijkertijd aan wat wij op uw nieuwe website wensen. Geen technische uiteenzettingen, maar democratische behoeften. In het forum dat nu op uw internetdomein staat, discussiëren wij over hoe deze initiatieven vorm en inhoud moeten krijgen. Deze initiatieven worden vervolgens concreet geformuleerd in een aparte lijst. In deze lijst kunnen burgers waarden toekennen aan de verschillende initiatieven.

Op basis van die beoordelingen wordt een advies uitgebracht voor de inrichting van uw nieuwe website. Een advies dat niet tot stand is gekomen door ambtenaren, maar door de burgers zelf.

Met uw nieuwe website geeft u ons dan eindelijk transparantie: wij krijgen openbaarheid en controleerbaarheid van bestuur. En eindelijk interactie: uw website zal voorzien in meningsvorming, kennisvorming, beeldvorming, een democratisch debat, kritiek, suggesties en vragen. Wat krijgt u daarvoor terug? Draagvlak!

Wij burgers leggen u het krachtigste democratische beleidsinstrument ooit in handen! U kunt er minister De Graaf mee afbluffen, het zal eindelijk uw democratisch potentieel ontsluiten. Kortom, het zet een kroon op uw carrière. U gaat de geschiedenis in als de eerste bewindspersoon die de kloof met de burger wist te dichten!

U krijgt uw domein www.benbot.nl onmiddellijk terug, als u de adviezen van de burgers ter harte neemt en een website laat ontwikkelen conform de wensen van die burgers. Doe er uw voordeel mee!

Tot uw dienst!

De burgers

1.4 Leeswijzer

Voor bewindsvoerders en parlementariërs is de volgende leeswijzer samengesteld. Het geeft antwoord op waarnaar toe te bladeren bij impulsief opkomende vragen, irritaties en ergernissen.

Wat moet je nou?

Lees paragraaf 1.1 over de grondslag, de intenties en de doelstellingen van het onderzoek. Blader de tekenlijst van de petitie door (bijlage I), lees het verslag ervan (bijlage II) en de analyse van burgercommentaren gecategoriseerd in de thema's 'transparantie', 'begrijpelijk', 'toegankelijk' en 'interactief' (hoofdstuk 2). Bovenal, lees de aanbevelingen, opgenomen in hoofdstuk 6.

Wat is dit voor samenleving?

Lees de situatieschets (paragraaf 1.1). Over hoe het politieke bestel in elkaar zit, waar ze op gestoeld zou moeten zijn, welke trends er gaande zijn, of er nog sociale klassen te onderscheiden zijn en welke vragen een politieke ambtsdrager zichzelf behoort te stellen. Nabeschouwend geeft de epiloog eveneens een illustratie van de opdeling en ontwikkelingen in de samenleving.

Waar bemoei jij je wel niet mee?

Lees paragraaf 4.2 over investeren in dialoog en paragraaf 4.3 over burgerparticipatie en -consultatie. Deze paragrafen gaan in op beleidscommunicatie en instrumenten om burgers bij beleid te betrekken.

Ik heb toch een achterban, of niet soms?

Lees paragraaf 4.1 over maatschappelijk verzet, het actuele draagvlak en waarom het potentieel te halen draagvlak steeds maar potentieel blijft.

Het is toch allemaal de schuld van de media?

Lees paragraaf 4.6 over het spanningsveld tussen politiek en media. En over gedragscodes, het uitlichten van politieke schandalen en mogelijkheden om nieuwsfilters te omzeilen voor een groot publiek.

Krijg ik die domeinnaam nog terug, of hoe zit dat?

Lees over de criteria voor websites van bewindsvoerders in paragraaf 5.4, daarna paragraaf 6.6 van de aanbevelingen om vervolgens het 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht' te tekenen in bijlage III.

HOOFDSTUK 2

Burgercommentaren

---

2 BURGERCOMMENTAREN OP PETITIE

De eerste twee weken dat de website op het gekaapte domein in de lucht was, zijn er 9439 bezoekers geweest, de eerste dag waren dat er 4059.⁷ Slechts 60 bezoekers hebben in de eerste twee weken de petitie getekend. Dat lijkt een zeer lage response, maar is gezien de omslachtige tekenprocedure, waarin handtekening op authenticiteit (IP-nummer en e-mailadres) geverifieerd werd, een redelijk aantal.

Het draagvlak voor de actie blijkt vooral uit het actieve gebruik van het forum, de discussies die n.a.v. de actie ontsproten op andere sites, aandacht van de media en het feit dat van de 60 ondertekenaars 78 procent gebruik maakte van de mogelijkheid hun ongenoegen onder woorden te brengen. Deze laatste groep burgers heeft met breed gedeelde opvattingen, een waardevolle bijdrage geleverd aan de formulering van democratische criteria voor de te ontwikkelen website van minister Bot.

Een selectie van de reacties van de petitietekenaars is in dit hoofdstuk opgenomen en gerubriceerd inde thema's 'transparant', 'begrijpelijk', 'toegankelijk' en 'interactief'.

2.1 Transparant

M.C. uit Gouda - "Misschien kan er zelfs een weblogje vanaf, onder voorwaarde dat hij niet zo saai en standaard schrijft als Zalm. Directe communicatie, snelheid, informatievoorziening en voorstellen. Dat hoop ik te zien op zijn toekomstige site. Uiteraard op dit adres dan hè."

J. Korse uit Amsterdam - "Een website met als onderdeel een archief waarin beloftes uit het verleden kunnen worden getoetst aan de praktijk van het heden."

M. Schoo uit Leiden - "Ministers websites moeten inzicht geven in de politieke keuzes die gemaakt worden en de gevolgen daarvan. Een eenvoudig overzicht van alle speeches is een goede start. Er zou geen selectie aangebracht moeten worden. Zet alles integraal openbaar."

---

⁷ Nedstat Basic (juni 2004) - Bezoekersteller op www.benbot.nl

B. Ravelli uit Terschuur - "Ik wil een video-archief van kamerdebatten waarin u aan het woord was en van publieke optredens."

E. Schraevesande uit Den Haag - "Ontsluit de documenten rond actuele dossiers."

J. Roest uit Z.O.- Beemster - "Projectinformatie, rapportages in-depth informatie! Het is toch raar dat iedereen het maar normaal vindt dat de door de burgers betaalde rapportages niet openbaar worden gemaakt?"

W. Beckers uit Heerlen - "Transparantie, het gebruik van Open Source en de ontsluiting van informatie voor wat betreft de handel en wandel van de overheid."

B. Ravelli uit Terschuur - "Doe mee aan de interactieve webtv-uitzendingen van www.PubliekeVerantwoording.nl."⁸

Beschouwing

Deze burgers benadrukken de noodzaak van democratisering van overheidsinformatie. Wanneer burgers de toegang verschaft wordt tot rapportages en beleidsplannen, hebben zij de mogelijkheid om te kunnen controleren en reageren. Maatschappelijke problemen en beleidsvoornemens kunnen hiermee in een vroeg stadium aan de burgers voorgelegd worden, wat mogelijk de uitvoering ervan zal versoepelen. Het maatschappelijke verzet kan hiermee in de kiem gesmoord worden, door beleidsplannen tijdig voor te leggen aan burgers.

De uitdaging is om de enorme bult informatie van de overheid beschikbaar te maken. Gelijke informatie schept gelijke kansen in de discussie over de toekomst van de samenleving. De burger moet de gelegenheid krijgen tot het aangaan van die discussie door de mogelijkheid direct te reageren op plannen.

Vragen waar burgers zelf de antwoorden op moeten kunnen vinden zijn bijvoorbeeld:

- Kan de Nederlandse economie werkelijk beter concurreren, als fiscale regelingen voor VUT- en pre-pensioen worden afgeschaft?
- Wordt de samenleving echt veiliger door inperking van burgerrechten?
- Heeft Nederland een Betuwelijn nodig om een afzetmarkt in de toekomst te garanderen?

---

⁸ Bijlage I: Lijst met handtekeningen en burgeradviezen

Dit is belangrijke informatie waar burgers recht op hebben. Digitalisering van beleidsplannen door middel van internet is een absolute voorwaarde voor het behouden van overzicht en controle. Dat geldt niet alleen voor de analyse van plannen, maar ook voor het debat en voor de besluitvorming.

Uiteraard zal de 'gewone burger' zich niet graag willen worstelen door beleidsnota's. Een webloggende minister, staatssecretaris of commissielid kan hierbij uitkomst bieden. De heer M.C. uit Gouda geeft expliciet aan dat het dan moet gaan om directe communicatie betreffende beleidsvoorstellen. De heer Schoo uit Leiden geeft aan dat ministers op hun website inzicht moeten geven in de politieke keuzes die gemaakt worden. De heer Ravelli uit Terschuur wijst op de interactieve webtv-uitzendingen van de Poblekeverantwoording.nl. Dit zijn mogelijkheden om de burger in heldere taal te betrekken bij beleidsprocessen. Deze burgers willen zicht hebben op de 'handel en wandel' van de overheid.

2.2 Begrijpelijk

N. Holthuis uit Arnhem - "Allereerst een site in begrijpelijke taal. Ook niet teveel oneliners, slogans, retoriek, niet waar te maken voornemens, of wat al niet meer. Wel graag daden, ik snak er naar, en dus ook wat minder woorden. Misschien ook een wat lager 'aardappel-in-de-keel-gehalte'."

B. Ravelli uit Ter Schuur - "En natuurlijk verwacht ik klare taal op uw website."

K. van Sprang uit Rosmalen - "Ministers en de politiek zijn niet te bereiken voor de burger. Graag zou ik de toegankelijkheid zien. En de opgeklopte taal en lastige woorden zeker niet meer. Politiek wordt moeilijk gemaakt door duur woordgebruik en lastige woorden."

R. Langeveld uit Almere - "Duidelijk en in normale mensentaal, zodat iedereen het kan begrijpen en natuurlijk geen campagne-taal. Ik wil weten wat de ministers gaan doen en hoe ze dat gaan doen."

M. Horst uit Geesteren - "Houdt de teksten begrijpelijk en rechtdoorzee. Geen gelul om de brij heen."

L. van Asselen uit Woudenberg - "Meneer Bot, ik wil graag dat u uw beleid helder uitlegt aan mij. Als ik meen dat u dat niet doet moet u een 'Ik-begrijp-er-geen-snars-van-ALARM' op uw site hebben. Onder elk stukje tekst wil ik een grote rode knop, waarop ik kan drukken. Uw medewerkers kunnen mij dan mailen om het uit te leggen. Regelt u dat voor mij?"

B. Ravelli uit Terschuur - "FAQ: de meest gestelde vragen van burgers in een vraag-antwoordlijst."⁹

Beschouwing

Deze burgers geven aan dat politiek moeilijk wordt gemaakt door 'duur woordgebruik' en dat politici daarom niet te bereiken zijn voor de burger. Een barrière die het idee van een rechtvaardige democratie in de weg zit. Burgers willen beleidsmaatregelen niet pas merken wanneer het op hun bord ligt, maar kunnen ingrijpen wanneer het bereid wordt. Dat laatste kan alleen als de beleidsuitleg begrijpelijk en rechtdoorzee is, meent M. Horst uit Geesteren. Wel wordt ervoor gewaarschuwd dat politici niet moeten vervallen in campagnetaal of 'om de brij heen gaan lullen'.

Als de regering aan deze wensen tegemoet wil komen, moet ze investeren in dialoog met de burgers. Na de presentatie van de Miljoenennota werd duidelijk dat bewindslieden hun beleidsvisie onvoldoende verwoord hadden. Het kabinet wist burgers niet uit te leggen, waarom impopulaire maatregelen noodzakelijk zijn. De maatregelen worden als losse pakketjes op het bord van de burger gelegd, terwijl een aansprekende uitleg van de beleidsvisie ontbreekt. Een heldere beleidsuitleg lijkt dus noodzakelijk voor het behouden van draagvlak onder de bevolking.

Voor de minister van Buitenlandse Zaken is een belangrijke taak weggelegd om beleid begrijpelijk uit te leggen. Door de Europese eenwording wordt politieke besluitvorming steeds onoverzichtelijker. Een 'vlot' geschreven weblog kan daartoe een steentje bijdragen. De mate waarin slechte beleidscommunicatie kan leiden tot verlies aan draagvlak, wordt geanalyseerd en gepresenteerd in paragraaf 4.2 'Investeren in dialoog'.

2.3 Toegankelijk

P. van de Berg uit Amersfoort - "De nieuwe website van de minister moet toegankelijk zijn voor ouderen, kinderen en gehandicapten. Voor die laatste groep is internet het middel om hun maatschappelijke positie te versterken. Participeren in politieke besluitvorming via een toegankelijke site is daarom belangrijk. Het biedt de mogelijkheid om, ondanks bepaalde functiebeperkingen, zelfstandiger in de maatschappij te functioneren. Een site van een minister moet daarom volgens de richtlijnen van het World Wide Web Consortium (W3C) opgesteld worden en als voorbeeld dienen voor andere overheidssites. (zie ook www.drempelsweg.nl, red.)"

---

⁹ Bijlage I: Lijst met handtekeningen en burgeradviezen

B. Ravelli uit Ter Schuur - "Doelgroeppeiling: wie bezoeken uw site?"¹⁰

Beschouwing

"Overheidssites moeten toegankelijk zijn voor iedereen!" Daarvoor pleit Esther de Bruijn, projectleider Drempels Weg van het Landelijk Bureau Toegankelijkheid. Deze stelling lijkt een vanzelfsprekendheid, maar de praktijk wijst anders uit.

Ook mevrouw Van de Berg uit Amersfoort wijst op het project Drempels Weg. Van de Berg benadrukt dat internet voor gehandicapten het middel kan zijn om hun maatschappelijke positie te versterken. Dankzij internet kunnen mensen met een handicap zelfstandiger functioneren. Zo kunnen blinden zelfstandig informatie zoeken, reizen plannen, e-mailen en hoeven mensen met een motorische handicap de deur niet uit om hun bankzaken te regelen of boodschappen te doen.

Ook mensen met dyslexie of met een auditieve handicap zijn gebaat bij digitalisering van overheidsinformatie. Drukke en chaotische pagina's, kleine of onduidelijke letters, te veel geschreven informatie op het scherm bemoeilijken juist voor deze groepen, voor wie het internet zo belangrijk kan zijn, de mogelijkheid om met de overheid in contact te treden of informatie op te vragen. Blinden hebben bijvoorbeeld niets aan hun brailletoetsenbord als overheidssites niet de geschikte programmering hebben.

Met name de overheid heeft een voorbeeldfunctie in het toegang geven tot digitale informatie voor iedereen en het voorkomen van uitsluiting. Alle ministeries, politieke partijen en vele gemeenten hebben geruime tijd geleden daarom een intentieverklaring getekend waarin zij beloven hun websites toegankelijker te maken.

Verontrustend is het feit dat veel te weinig overheden de daad bij het woord gevoegd hebben. "Het aantal toegankelijke overheidssites is op één hand te tellen, terwijl het voornamelijk om eenvoudig toepasbare richtlijnen gaat", schreef De Bruijn op Burger-Overheid.nl.¹¹

Opmerkelijk is dat Nederland ernstig achterloopt op het gebied van digitale toegankelijkheid. In Duitsland, Engeland, de Verenigde Staten en vele andere landen zijn ze het stadium van 'pushen en lobbyen' al voorbij. Daar zijn inmiddels de richtlijnen van het W3C voor overheidssites opgenomen in de wetgeving. De intentieverklaring van overheden is wat dat betreft niet meer dan

---

¹⁰ Bijlage I: Lijst met handtekeningen en burgeradviezen

¹¹ Bruijn, de, E. (september 2004) - 'Overheidssites moeten toegankelijk zijn voor iedereen!', Burger@Overheid.

een kluitje in het riet geweest voor ouderen en mensen met een functiebeperking.

2.4 Interactief

A. Widlak uit Amsterdam - "Graag nodig ik minister Bot uit om het project 'Zet de agenda van Europa' te volgen waarin Europarlementariërs van verschillende partijen in discussie gaan met burgers over de te volgen agenda in Europa. ('Zet de agenda van Europa' is een project van het Forum voor Democratische Ontwikkeling. Zie: http://www.forumdemocratie.nl/main_1-2-3-1-6.php)"

D. Ruigrok uit Bergen - "Een site met nieuwsknipsels waar we met z'n alleen oplossingen voor kunnen bedenken."

J. van Dijk uit Amersfoort - "Ja, meneer Bot, de macht moet werkelijk terug naar de burger, want zo kan het niet langer! Het vertrouwen in de politiek en de rechtspraak is de laatste jaren tot ver onder het vriespunt gedaald! Vindt u het gek!? Er worden ons wetten en gedragsregeltjes door de strot geduwd onder het mom van democratie, vrijheid, gezondheid en wat dies meer zij. De burger zelf wordt niets gevraagd! Ik hoop van harte deze zaken straks terug te vinden op uw site."

J. Kranenburg uit Apeldoorn - "Een openbaar forum waar beleidsvoornemens, maar ook hot issues in het algemeen, voorgelegd worden. Opinies en opmerkingen kunnen meegezonden worden naar de Tweede Kamer."

J. Otten uit Zutphen - "Een forum of chatbox waarbij de gewone burger, al is het maar één uur per week, direct vragen kan stellen aan minister Bot."

B. Ravelli uit Terschuur - "Ik wil stemmen op Bots stellingen."

W. van Doorn uit Utrecht - "Ik zou het een aanwinst vinden voor de site indien de heer Bot voor de te nemen beslissingen een poll op zijn site plaatst. Uiteraard hoeft hij zich hier niet aan te houden, gezien de heer Bot meer verstand van zaken heeft dan de gemiddelde burger. Indien zijn uiteindelijk genomen besluit afwijkt van de uitkomsten van de poll, zou een verantwoording wel op zijn plaats zijn. Waarschijnlijk vergroot dit het inzicht in de aspecten van politieke besluitvorming bij menig burger."

B. Ravelli uit Terschuur - "BenBot-quiz: zo kunt u peilen of de burger al wat meer op de hoogte is van uw beleid."¹²

Beschouwing

Interactief politiek bedrijven hoeft niets van doen te hebben met ingewikkelde inspraak- en bezwarenprocedures, referenda of wat voor officiële beleidsinstrumenten dan ook. Het gaat in essentie om de 'chemie' tussen burger en overheid, het gevoel dat ze elkaar aanvoelen, dat er signalen uit de samenleving opgevangen worden en dat daar wat mee gedaan wordt. Dat vergt een cultuuromslag. Deze burgers gaven aan die omslag belangrijk te vinden en stellen dat politici, simpelweg, een luisterend oor naar de burger moeten hebben.

Opmerkelijk is dat het deze burgers niet alleen om het geven van kritiek te doen is, maar vooral om het proces tot meedenken. Gebruik de denkkraft van de burgers, is het devies. De vorm waarin dat moet gebeuren hebben een aantal al voor ogen. Zo wil de heer Ravelli uit Ter Schuur kunnen "stemmen op Bots stellingen" en een peiling, waarin het beleidskennisniveau van burgers getoetst wordt. Qua interactie heeft de heer Otten uit Zutphen heldere ideeën: een forum en een chatbox. Ook de heer Kranenburg uit Apeldoorn pleit voor een forum, maar dan één waar de resultaten van on-line debatten doorgestuurd worden naar de Tweede Kamer.

De heer Van Dijk uit Amersfoort geeft een noodsignaal. "Het vertrouwen in de politiek en de rechtspraak is de laatste jaren tot ver onder het vriespunt gedaald!" Van Dijk meent dat "wetten en gedragsregeltjes" door "de strot van de burger" worden geduwd, zonder dat diezelfde burger iets gevraagd wordt. Van Dijk ziet in de toepassing van interactieve instrumenten op een website mogelijkheden om de burger weer bij het beleid te betrekken.

Samenvattend kan gesteld worden dat de burger meer vertrouwen krijgt in de politiek, als zij het gevoel heeft dat er naar hem of haar geluisterd wordt. Investeren in on-line interactie kan daaraan bijdragen.

---

¹² Bijlage I: Lijst met handtekeningen en burgeradviezen

HOOFDSTUK 3

Peilingen

---

3 PEILINGEN OP DOMEIN BENBOT.NL

“De burger zelf wordt niets gevraagd!”, meent de heer Van Dijk uit Amersfoort. Van Dijk was één van de eersten die de petitie heeft ondertekend en sprak met het zetten van een handtekening zijn ongenoegen uit over de gapende kloof tussen burger en overheid.

De heer Ravelli uit Terschuur, ook een ondertekenaar, geeft aan dat hij “wil stemmen op Bots stellingen”. De uitleg van Ravelli is een eenvoudige oplossing voor het probleem dat Van Dijk aankaart; een applicatie die stellingen voorlegt aan bezoekers, kan inzicht geven in het draagvlak voor een specifiek beleidsvoornemen of kabinetsbesluit. Daarnaast is het mogelijk te peilen welke aanpak voor een probleem de meeste voorkeur heeft.

De heer Van Doorn uit Utrecht voegt eraan toe dat “verantwoording op zijn plaats is, als het genomen besluit afwijkt van de uitkomsten van de peiling”. Van Doorn ziet nog een ander voordeel in het peilen van bezoekers. Hij denkt dat een peiling het inzicht in de politieke besluitvorming bij menig burger kan vergroten.

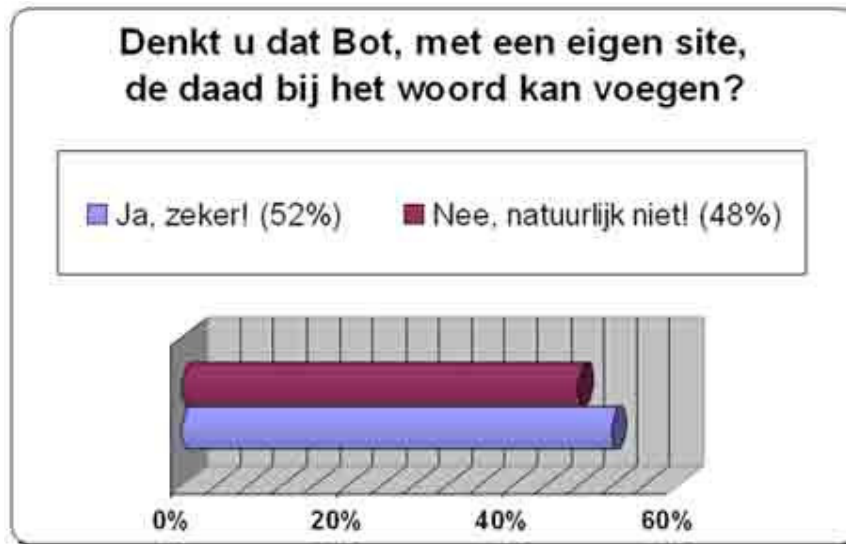
In het licht van de gehouden actie en om in te spelen op de wens van genoemde personen, hebben er een viertal peilingen plaatsgevonden op het domein www.benbot.nl.

PEILING 1: Denkt u dat Bot de daad bij het woord kan voegen?

De burgers die deelnamen aan deze peiling werden gewezen op de uitspraak van minister Bot die hij deed in het tv-programma Buitenhof: “Politici hebben de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers.” De vraag luidde: “Denkt u dat Bot, met een eigen site, de daad bij het woord kan voegen?”¹³ Figuur 1 toont de uitkomsten van deze peiling.

---

¹³ BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Denkt u dat Bot de daad bij het woord kan voegen?'

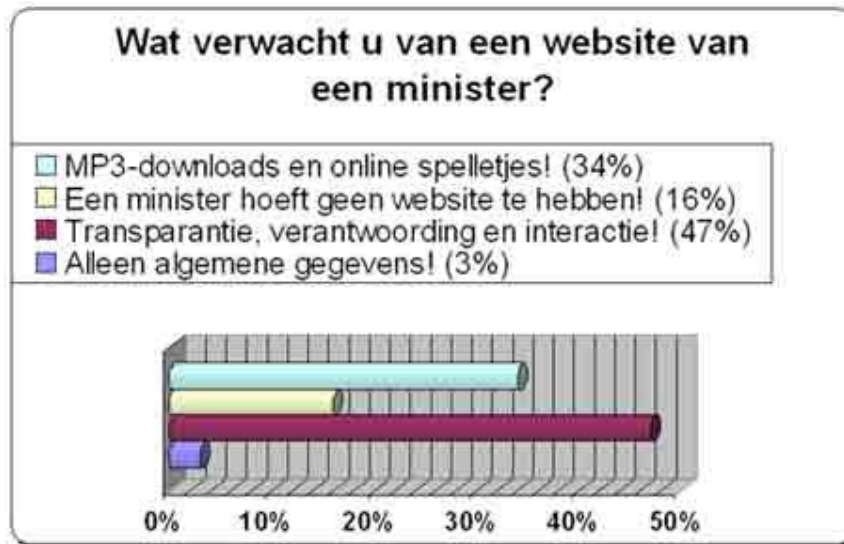
Figuur 1: Peiling op basis van 100 stemmen, representatief voor de meningen van bezoekers op het gekaapte domein op www.benbot.nl.

Een kleine meerderheid meent dat Bot zijn 'plicht' kan vervullen met een eigen website. Toch is de motivatie van de keuzes niet helemaal helder. Geloven de 'nee-stemmers' niet in het beoogde effect van macht voorleggen via een website? Of geloven zij minister Bot niet op zijn woord? Hoort hij volgens hen bij de bewindslieden die het alleen maar bij beloftes houden? De heer Langeveld, een ontevreden burger uit Almere, drukt het als volgt uit: "Ik wil niet horen wat ze allemaal van plan zijn, maar toch niet te realiseren valt. Geen campagnetaal!"

PEILING 2: Wat verwacht u van een website van een minister?

De invulling van de website van minister Bot stond centraal bij het tekenen van de petitie. De stelling luidde immers: 'Ministers benutten het democratische potentieel van websites onvoldoende'. Bezoekers konden met het tekenen van de petitie hun democratische wensen aangeven voor de inrichting van Bots website. Toch is het van belang te weten of er burgers zijn die vinden dat Bot helemaal geen website hoeft te hebben. Dat is dan ook gepeild.¹⁴ Daarnaast is het percentage gemeten van mensen die wél vinden dat ministers on-line moeten zijn. Die laatste groep kon in onderstaande peiling aangeven wat zij van zo'n website verwachten.

¹⁴ BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Wat verwacht u van een website van een minister?'.

Figuur 2: Peiling op basis van 100 stemmen, representatief voor de meningen van bezoekers op het gekaapte domein op www.benbot.nl.

De resultaten wijzen uit dat 84 procent (34 pct.+3 pct.+ 47 pct.) van de bezoekers (op basis van 100 stemmen) van mening is dat minister Bot zich moet presenteren op een persoonlijke, ministeriële website. Opmerkelijk is dat 56 procent van deze groep (47/84*100) pleit voor een website die voldoet aan de criteria transparantie, verantwoording en interactie. Aspecten die summier terug te vinden zijn op websites van andere ministers en dus om een innovatieve slag vragen voor de ontwikkeling van de site van minister Bot. Dat politiek niet alleen moet gaan om dode beleidsletters, maar ook amusementswaarde moet uitstralen om burgers te lokken en te betrekken bewijst het draagvlak voor de eerste stelling, welke steun vond bij 34 procent van het totaal. Slechts 3 procent is van mening dat alleen algemene gegevens over minister Bot volstaan.

PEILING 3: Voelt u 'haarfijn' aan of een Europese Grondwet goed is?

Deze peiling heeft in essentie niets met de inrichting van de website te maken, maar loopt vooruit op kennis en inzichten die met on-line interactie geogst kunnen worden.

Gekozen is om de Europese Grondwet als onderwerp van de peiling te nemen. Een belangrijk thema, waarbij het ministerie van Buitenlandse Zaken nauw betrokken is.

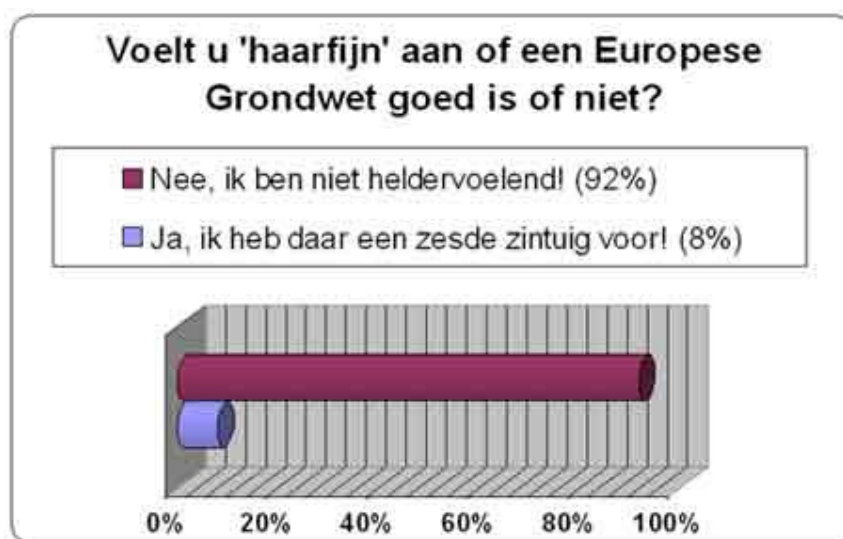
Nederland organiseert dit jaar een referendum over de nieuwe Europese Grondwet. Burgers kunnen de wettekst (een meer dan 300 bladzijden tellend juridisch boekwerk) goedkeuren, danwel afkeuren. Hoewel het in Ierland en Denemarken gaat om een

beslissend referendum (bij afwijzing is aanpassen tekstvoorstellen verplicht), beperkt Nederland zich tot een raadplegend referendum (Tweede Kamer geeft doorslag).

Het kabinet heeft verklaard de uitkomst 'te eerbiedigen', premier Balkenende belofde de uitspraak 'te respecteren'. Met andere woorden: het kabinet hakt de knoop door, ongeacht de wil van de kiezer. Of deze kiesconstructie betekent dat het electoraat wordt geschoffeerd is een zinvolle discussie die op een site van een minister gevoerd kan worden.

Een prangende vraag die zich in deze kwestie voordoet is de volgende: 'Heeft een burger de kennis om te oordelen over een Europese Grondwet, weet hij er voldoende van om een gedegen afweging te maken?' Minister Bot sprak in het tv-programma NOVA op 23 juni 2004 zijn vertrouwen uit in die te maken keuze door burgers. Bot zei: "Ik denk dat de kiezer haarfijn aanvoelt wat goed voor hem is en wat niet. En dus ook of een Europese Grondwet een vooruitgang in het Europese integratieproces is of niet."¹⁵

Een gewaagde en riskante aannname die erom vraagt getoetst te worden aan de werkelijkheid. De bezoekers van het gekaapte domein werden daarom gevraagd: "Voelt u 'haarfijn' aan of een Europese Grondwet goed is of niet?"

Figuur 3: Peiling op basis van 100 stemmen, representatief voor de meningen van bezoekers op het gekaapte domein op www.benbot.nl.

De uitkomst vertoont het spiegelbeeld van Bots aannname. 92 procent zegt helemaal niet 'haarfijn' aan te voelen of een Europese Grondwet goed voor hem is of niet.¹⁶ Dat de minister in dit geval

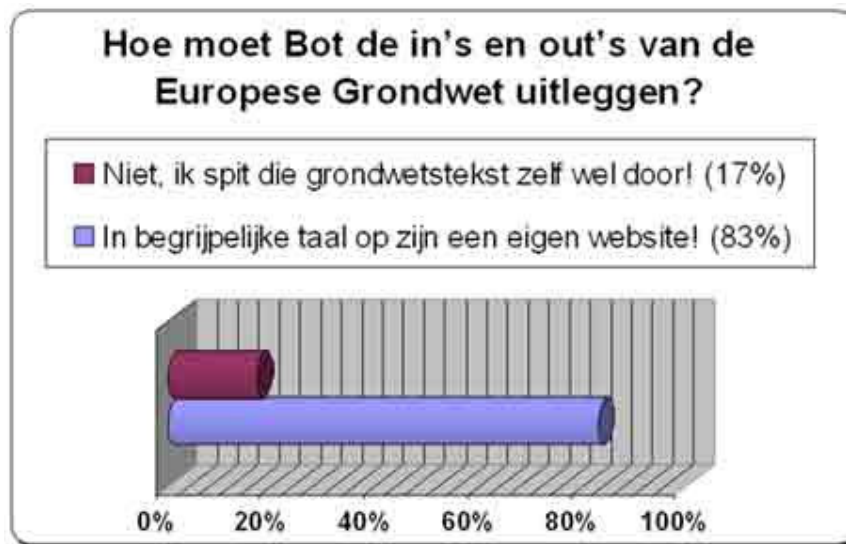
¹⁵ Mingelen, F., Karhof, J. (juni 2004) - 'Den Haag Vandaag: ja tegen Europese grondwet', NOVA.

¹⁶ BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Voelt u haarfijn aan of een Europese Grondwet goed is?'.

een verkeerde voorstelling van zaken heeft is verontrustend. Geruststellender is dat minister Bot de mogelijkheden binnen handbereik heeft om in de toekomst wél te weten wat er onder het volk leeft. De minister hoeft zich institutioneel gezien niet te conformeren aan de wil van het volk, wel getuigt het van waardering voor burger en democratie als hij signalen uit de samenleving ter harte neemt.

PEILING 4: Hoe moet Bot de Europese Grondwet uitleggen?

Het verontrustende beeld dat uit de vorige peiling kwam, was aanleiding om burgers te vragen of voorlichting over de Grondwet gewenst is. Weten waarover je stemt is namelijk geen overbodige luxe. Minister Bot beaamde dat in een NOVA-interview: "Het is mijn taak om goed uit te leggen wat Europa betekent en hoe ongelooflijk belangrijk dat is voor de toekomst van de burger." Die taak zou minister Bot kunnen vervullen via een eigen website. Honderd bezoekers zijn gevraagd of zij daar behoefte aan hebben. In figuur 4 de uitslag.

Figuur 4: Peiling op basis van 100 stemmen, representatief voor de meningen van bezoekers op het gekaapte domein op www.benbot.nl.

De uitkomst laat zien dat er een grote behoefte is aan voorlichting via de site van de minister. Het liefst in begrijpelijke taal, iets wat in de reacties op de petitie de toon voerde. 84 procent van de gepeilde bezoekers onderschreef dit idee.¹⁷

¹⁷ BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Hoe moet Bot de Europese Grondwet uitleggen?'

HOOFDSTUK 4
*Beleidscommunicatie,
vertrouwen en draagvlak*

---

4 COMMUNICATIE, VERTROUWEN EN DRAAGVLAK

De Rijksbegrotingsplannen uit de Miljoenennota vielen bij veel burgers niet in goede aarde, zo bleek uit een peiling van Maurice de Hond van 30 september 2004 in opdracht van het NOS-Radio1Journaal. Met behulp van zijn onderzoeksinstrument Peil.nl stelde De Hond vast hoe de bevolking reageert op de voorgenomen ingrepen van de regering en hoe actiebereid het electoraat is. De resultaten van de meting zijn gebaseerd op 750 ondervraagden. In bijlage VI zijn de meetresultaten van De Hond opgenomen, in dit hoofdstuk een analyse ervan.

Op basis van de vraagstellingen van Maurice de Hond is onderzocht welke nuances er aan te brengen zijn in het deel van het electoraat dat de Rijksbegroting niet steunt. Dit omdat de stelling 'Ik heb geen moeite met de bezuinigingsplannen van het kabinet' een te eenzijdig beeld geeft en de gematigde burgers, die tot op een bepaalde hoogte best offers willen brengen, buiten beschouwing laat.

Juist dat deel van het electoraat is een interessante groep, omdat deze zich mogelijk op andere gronden afkeert van het kabinetsbeleid. Dit schaduwgebied van burgers die de beleidsvisie onderschrijven, maar zich afkeren van de bezuinigingsplannen, wordt omschreven als het realistische en potentiële draagvlak. In de hiernavolgende paragrafen wordt daar dieper op ingegaan. Tevens wordt verabsoluteerd hoe groot de rol van beleidscommunicatie is in het winnen of verliezen van draagvlak, ongeacht de beleidsinhoudelijke aspecten.

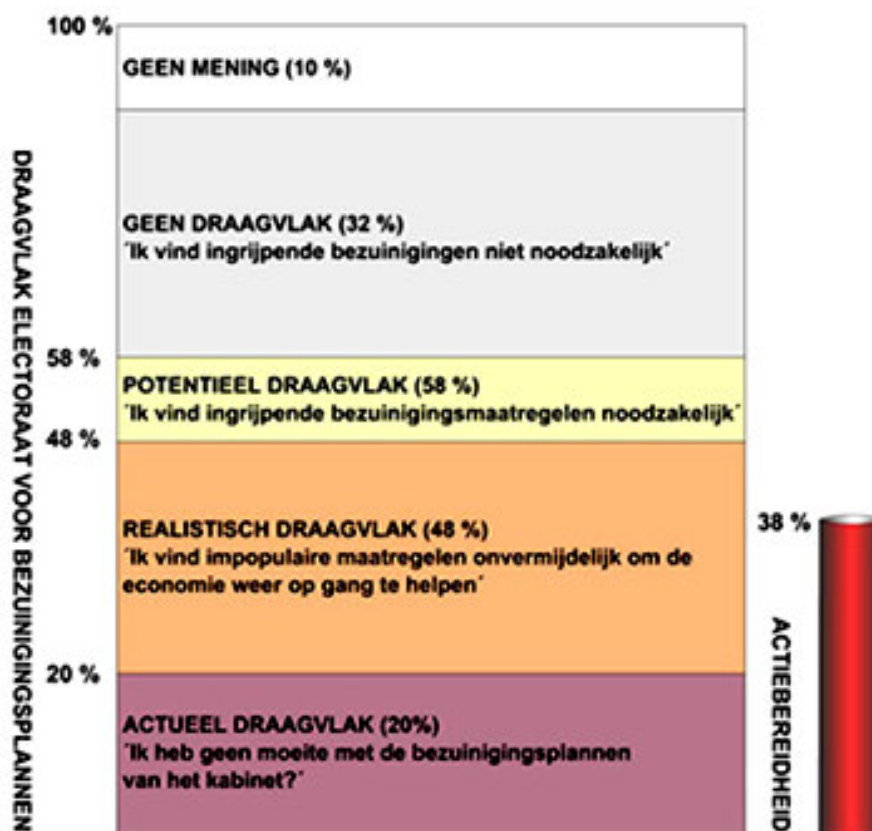
4.1 Zwevend draagvlak

In tien jaar tijd is het maatschappelijke verzet nog nooit zo groot geweest. Nooit eerder verloor een kabinet zo snel aan draagvlak, zo meldden de Nederlandse media. In deze paragraaf wordt onderzocht of het actuele draagvlak, de mensen die zeggen het kabinet en haar bezuinigingsplannen ook nu door dik en dun te steunen, overeenkomt met het aantal mensen dat het inhoudelijk zou moeten kunnen vinden in de maatregelen van het kabinet.

Actueel draagvlak kabinetsbeleid niet realistisch

Slechts 20 procent zegt geen moeite te hebben met de bezuinigingsplannen van het kabinet. Opmerkelijk is dat 58 procent van de ondervraagden, ingrijpende bezuinigingsplannen wel

noodzakelijk acht. 48 procent meent zelfs dat alles op alles gezet moet worden om de economie weer op gang te helpen, waarbij zij aangaven impopulaire maatregelen te aanvaarden.¹⁸ Figuur 5 visualiseert deze cijfers in een zogenaamd draagvlakdiagram.

Figuur 5: Analyse meetresultaten Maurice de Hond gevisualiseerd in een draagvlakdiagram. De getalpercentages in de vlakken 'potentieel' en 'realistisch' zijn een optelsom. Het onderliggende vlak is meegeteld. De percentages in de overige vlakken staan op zichzelf.

Actiebereidheid onder eigen achterban en potentieel draagvlak

Het diagram vertoont een opmerkelijk beeld. Op basis van het potentiële draagvlak, zou 42 procent (totaal minus potentieel draagvlak) zich niet inhoudelijk kunnen vinden in de bezuinigingsplannen. Dat is aanmerkelijk minder dan de 80 procent die zegt bezuinigingsmaatregelen niet te steunen (totaal minus actueel draagvlak). Stel dat het potentiële draagvlak in de huidige praktijk ook 58 procent zou zijn (het zogenaamde actuele draagvlak), wat nu uiteraard niet het geval is, en betrekken we daarbij de 38 procent actiebereidwillige burgers, dan komen we tot

¹⁸ Maurice de Hond, View/Ture BV (september 2004) - Peiling: 'Draagvlak en Actiebereidheid'. Zie ook Bijlage VI voor specificaties.

een zeer onwaarschijnlijke conclusie. Van de 42 procent zou, in deze aanname, 38 procent tot actie bereid zijn. Hetgeen betekent dat van de mensen die zich niet kan vinden in de bezuinigingsmaatregelen, 90 procent bereid is tot demonstreren of staken.

Nu is het natuurlijk zo dat de groep van 38 procent actiebereidwillige burgers, zich ook ophouden in de laag van het realistische draagvlak (48 procent) en het potentiële draagvlak (58 procent). In welke verhouding is niet bekend, hoewel het geheel verabsoluteerd kan worden. Van de 58 procent dat ingrijpende maatregelen noodzakelijk acht (potentieel draagvlak), steunt slechts 20 procent (actueel draagvlak) het kabinetsbeleid op dat punt. Dit houdt in dat er een grijs gebied van 38 procent aan burgers (potentieel minus actueel draagvlak) bestaat dat in potentie de bezuinigingsplannen steunt, maar zich er nu tegen heeft gekeerd. Dit is het zwevende draagvlak.

Potentieel draagvlak beïnvloedbaar door betere beleidscommunicatie

Aangenomen mag worden dat dit zwevende draagvlak te beïnvloeden is, wanneer zij heldere uitleg krijgt in taal die zij verstaan. Zij delen de visie van het kabinet, maar kunnen zich niet voorstellen dat de voorgestelde maatregelen leidden tot het weer opgang helpen van de economie. De regering kampt, gezien deze cijfers, met een communicatieprobleem. Ze kan haar beleid niet uitleggen aan de burgers, en snijdt zichzelf daarmee in de vingers. Wanneer deze tekortschietende beleidscommunicatie niet aangepakt wordt, zullen de coalitiepartijen bij de verkiezingen in 2007 niet zozeer zetels verliezen op basis van hun regeringsbeleid, maar meer vanwege een gebrek aan heldere beleidsuitleg. Dit brengt de uitvoering van het regeringsbeleid in gevaar. Investeren in dialoog met de burger is daarom van vitaal belang.

4.2 Investeren in dialoog

Het zwevende draagvlak, de 38 procent die in de vorige paragraaf geanalyseerd is, behoort redelijkerwijs toe aan de regering en niet aan het maatschappelijk verzet. In principe zou deze groep zich moeten kunnen vinden in de voorgestelde bezuinigingsmaatregelen. Zij hebben in de peiling van Maurice de Hond aangegeven ingrijpende en impopulaire maatregelen noodzakelijk en onvermijdelijk te vinden om de economie weer op gang te helpen.

Slechte uitleg beleidsvisie kost miljoenen burgers aan draagvlak

De praktijk vertoont een paradox. Dit zwevende draagvlak keert het kabinet, waar zij eenzelfde beleidsvisie mee deelt, de rug toe. Ze kunnen zich blijkbaar niet vinden in het soort ingrijpende maatregelen, waarmee het kabinet op een gezonde economie af wil stevenen. Het kabinet weet deze burgers niet uit te leggen, waarom deze impopulaire maatregelen noodzakelijk zijn. De maatregelen worden als losse pakketjes op het bord van de burger gelegd, terwijl een aansprekende uitleg van de beleidsvisie ontbreekt. Wanneer bewindslieden de competentie wel zouden hebben om deze visie in kernachtige woorden te vatten, kunnen zij in theorie ruim zes miljoen burgers toevoegen aan het actuele draagvlak. Het gaat hier zoals gezegd, om het zwevende draagvlak dat bestaat uit 38 procent (potentieel minus actueel draagvlak) van de burgerbevolking.

Vakbeweging en oppositie springen in gat beleidsuitleg

Degenen die met dit zwevende draagvlak wegliepen, zijn niet de bewindslieden, maar de vakcentrales FNV, CNV en MHP. Oppositiepartijen als PvdA, SP en Groenlinks maken hier dankbaar gebruik van, zij voegen zich toe aan het maatschappelijke verzet en stijgen daarmee in de peilingen.

Lodewijk de Waal gebruikt communicatieprobleem kabinet

De vraag is waarom het de vakbeweging zo eenvoudig lukt om dit zwevende draagvlak op haar hand te krijgen. Het antwoord ligt in de persoon van Lodewijk de Waal, de voorzitter van de FNV. Hij weet de burgers aan te spreken, met demagogische en populistische taal. Oneliners van het kaliber: 'gegraai aan de top, slokt onze VUT op' en 'kabinet doet greep in de pensioenskasten'. Door de vakbondsmanifestatie de benaming 'Nederland verdient beter!' te geven, kregen zij met deze veralgemenisering tienduizenden mensen op de been.

Kabinet moet beleidsvisie in 'oneliners' verpakken

Het kabinet kan deze goedkope manier van het inspelen op onderbuikgevoelens afwijzen en stevast blijven beweren dat Lodewijk de Waal de mensen een rad voor ogen draait, maar het kan ook deze strijdmiddelen oppakken en het gevecht met de vakbonden aangaan. De wapens, het strooien met oneliners, zijn immers vernietigend gebleken. Bewindspersonen moeten een poging doen om beleidsvisies in zulke krachtige oneliners te vatten.

Geniale zet van Zalm: 'Nederland moet beter gaan verdienen'

Dit is voor politici niet nieuw, de vermoorde Pim Fortuyn maakte er al met succes gebruik van, Wouter Bos deed tijdens zijn campagne een lucratieve poging. De fractievoorzitter van de VVD, Jozias Van Aartsen, heeft het in zich, al legt hij meer het accent op verbale krachtpatserij. Het krachtigste antwoord op de strijdmiddelen van de vakcentrales, kwam tot nu toe van de minister van Financiën, Gerrit Zalm. Hij keerde het credo 'Nederland verdient beter!' om en meldde in een krachtige zinsnede dat 'Nederland beter moet gaan verdienen'. Een geniale zet waarmee hij de beleidsvisie van het kabinet in enkele woorden wist te vatten.

Zwevend draagvlak gevoelig voor 'klare taal'

Een teleurstellende ontwikkeling is dat het de burgers steeds minder lijkt te gaan om beleid an sich en meer en meer om de presentatie ervan. Slechts 16 procent gaf aan dat door het aanpassen van maatregelen in de Miljoenennota de bereidheid tot demonstreren minder is geworden. Hieruit is te concluderen dat het zwevende draagvlak uitermate gevoelig is voor de zogenaamde 'klare taal', die in dit geval de vakbeweging bezigt.

Burgers hebben het gevoel dat er niet naar hen wordt geluisterd

Bekijken we de situatie vanuit een andere perceptie, dan kunnen we constateren dat burgers het belangrijk vinden om serieus genomen te worden, dat er naar hen geluisterd wordt. Kortom, dat hun mening er toe doet. Niet alleen tijdens de verkiezingscampagnes of in het stemhokje, maar ook gedurende de regeerperiode. Slechts 6 procent meent dat het kabinet haar koers niet hoeft te wijzigen, wanneer er uit de samenleving tegengeluiden klinken. Een peiling van Maurice de Hond wijst verder uit dat 76 procent niet hoopvol gestemd is over de uitwerking van vakbondsacties. Zij hebben niet het gevoel dat er naar hen geluisterd wordt.¹⁹

Investeren in dialoog van levensbelang voor lange termijnvisie kabinet

Op grond van deze analyses moeten we concluderen dat er enerzijds geïnvesteerd moet worden in het overbrengen van de boodschap, de beleidsvisie, en anderzijds dat bewindslieden meer naar de burgers moeten luisteren gedurende hun ambtstermijn. Investeren in heldere beleidscommunicatie, betekent dus

---

¹⁹ Maurice de Hond, View/Ture BV (september 2004) - Peiling: 'Draagvlak en Actiebereidheid'. Zie ook Bijlage VI voor specificaties.

investeren in dialoog. Hiermee is het potentiële draagvlak van 58 procent (waarvan 20 procent reeds actueel draagvlak is) aan te boren. Dit gegeven is van levensbelang voor de lange termijnvisie van het regeringsbeleid. Beleid dat geen toekomst heeft als er gedurende deze regeerperiode geen draagvlak voor gecreëerd wordt. De burger moet en wil weten welke offers hij of zij moet brengen voor de toekomst en waarom. Dat er offers nodig zijn onderschrijft dus 58 procent van de bevolking, naar verhouding meer dan het aantal kamerzetels dat de coalitie nu geniet. Vanuit dit, toch uiterst positieve, theoretisch perspectief kan de regering het maatschappelijke verzet terugdringen naar werkbare proporties.

4.3 Burgerparticipatie en –consultatie

Vanaf Plato tot op de dag van vandaag worden democraten door de volgende kritiek - zoals omschreven staat in het boek 'De sofocratische verleiding' - achtervolgd: "Politiek is veel te ingewikkeld om aan gewone burgers over te laten. In een democratie regeert dan ook niet het verstand, maar de domme meerderheid. Redelijke politiek vereist een sofocratie, een dictatuur der wijzen."²⁰ Sinds het begin van de moderne tijd zijn er echter ook steeds filosofen geweest die het voor de democratie hebben opgenomen. Volgens hen zijn dictatoriale dwang en rede onverenigbaar, zodat een redelijke politiek per definitie een democratische politiek is. Toch houdt een redelijke democratische politiek niet op bij het stembokje.

Dat duidelijke beleidscommunicatie een niet te onderschatten fundament is voor een democratische rechtsstaat, toonde de analyse in de vorige paragraaf aan. Evenzo belangrijk is dat er naar burgers geluisterd wordt. Wanneer een kabinet, zoals Balkenende-II, in een jaar tijd tientallen procenten aan draagvlak verliest treedt er maatschappelijke onrust en verzet op. Dat toonde de manifestatie van 2 oktober 2004 aan, waarbij 300.000 mensen demonstreerden. Peilingen van Maurice de Hond wezen uit dat velen van hen in 2003 nog hun stem gaven aan partijen die nu in de regering zitten. Zij voelen zich niet meer vertegenwoordigd door de partij waar zij op gestemd hebben.

In deze paragraaf wordt gekeken naar de mogelijkheden om burgers actief bij het beleid te betrekken, welke kanttekeningen er geplaatst kunnen worden bij bestaande methoden en de weg die bestuurders ingeslagen hebben om het openbaar bestuur op korte termijn democratischer te maken. Tot slot wordt nut en noodzaak aangegeven van democratisering van overheidsinformatie.

---

²⁰ Swierstra, T. (1998) – 'De sofocratische verleiding – Het ondemocratische karakter van een aantal moderne rationaliteitsconcepties', Kampen: Uitgeverij: Kok Agora.

Verzet moet in de kiem gesmoord en niet achteraf gesust worden

Effectieve beleidscommunicatie heeft dus niet alleen te maken met het helder uitleggen van beleid, maar ook met het opvangen van signalen uit de samenleving. Toch is het zo dat als de samenleving een krachtig tegengeluid laat horen, het eigenlijk al te laat is. Maatschappelijk verzet moet in de kiem gesmoord en niet achteraf gesust worden. Uiteraard dient dat te gebeuren op een democratisch legitieme wijze.

Burgers in vroeg stadium bij beleid betrekken

Interactief beleid lijkt hier de oplossing voor. Wanneer burgers in een vroeg stadium bij het beleid betrokken worden, zal de uitvoering ervan soepeler verlopen, zo is het idee. In 1993 diende Wilbert Willems, voormalig lid van de Tweede Kamer voor Groenlinks, daartoe een motie in. Hij verzocht de regering te experimenteren met het op diverse wijze voorleggen van maatschappelijke problemen en beleidsvoornemens aan burgers.²¹ Willems wilde de kloof tussen burgers en overheid verkleinen door burgers meer te betrekken bij de ontwikkeling van beleid. Sindsdien zijn er volgens hem nauwelijks fundamentele keuzes gemaakt.²²

Maatschappelijk contract

Minister De Graaf constateerde dat de discussie over interactief beleid wordt gevoerd vanuit een verkeerd uitgangspunt: de overheid neemt de volle verantwoordelijkheid voor een maatschappelijk probleem op zich. "We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid", zo meldde De Graaf in reactie op de evaluatie van Willems.²³ De Graaf pleitte voor een 'maatschappelijk contract'. Een tweezijdige overeenkomst, die meer gericht is op aanduiding van opgave en werkverdeling dan op de aanpak.

De maatschappelijke contracten waar De Graaf op doelt, worden al op kleine schaal toegepast in het gebiedgerichte beleid. Het is een soort proefvijver, voor waar momenteel op landelijk niveau behoefte aan is. Zo is de voorspelling van oud-Commissaris van de Koningin, Frank Houden, uitgekomen: "Een burger die maar één keer per vier jaar op de knop in het stemhokje mag drukken raakt gefrustreerd."

---

²¹ Jong, de, S. (oktober 2003) - 'Maak gebiedsgericht beleid democratisch en daadkrachtig', Politiek-Actie.net.

²² Willems, W. (november 2003) - 'Wilbert Willems blikst terug', De Rauie Règân.

²³ Graaf, de, W. (oktober 2003) - 'Interactieve beleidsvorming of maatschappelijk contract?', Politiek-Digitaal.

Burger wordt vergeten bij interactief beleid

Het interactieve gebiedsgerichte beleid kan nog verfijnd worden, voordat het op grote schaal wordt toegepast. “Interactief gebiedsbeleid heeft de deur geopend voor maatschappelijke partijen, maar laat qua democratisch gehalte nog te wensen over”, stelt S. de Jong in het artikel ‘Interactief beleid is helemaal niet zo democratisch’. In het artikel wordt beweerd dat de overheid bij interactief gebiedsbeleid vooral de grote belangenbehartigers binnenhaalt en veel minder is geïnteresseerd in wat individuele burgers vinden.²⁴ De geprivilegieerde toegang van een selectie aan belangengroepen bij interactieve beleidsvorming pakt in de praktijk dus helemaal niet zo democratisch uit als gedacht. De burger wordt gemakshalve weleens vergeten in het beleidsontwikkelingsproces.

Belgische burgers beter af dan Nederlandse

Interessant zijn de mogelijkheden die internet biedt voor het betrekken van de burger in beleidsprocessen. De Belgische overheid loopt op dat gebied voor op de Nederlandse, constateerde de commissie-Belgendoenhetbeter in het rapport ‘Een kwestie van uitvoering. Vernieuwingsagenda voor de presterende overheid’. Naar aanleiding van dat rapport, deed S. De Jong een analyse naar de toepassingen van internettechnologie in België op lokaal niveau. “Een burger die in de historische stadskern van Brugge een huis wil kopen weet binnen enkele klikken in welke zone van het Gewestplan het pand ligt, of hij in aanmerking komt voor een renovatiepremie, of het pand beschermd is en wat hij nog aan het pand mag doen en welke nieuwe bestemming hij aan het historisch pand mag geven. Een Nederlander moet voor een dergelijke vraag een weekje vrij nemen om zich door een log ambtelijk apparaat heen te werken.”²⁵

Democratisering van overheidsinformatie via internet

Om de kloof tussen burger en overheid werkelijk te verkleinen moeten we toe naar democratisering van overheidsinformatie via internet. De uitdaging is om de enorme bult informatie van de overheid beschikbaar te maken. Gelijke informatie schept gelijke kansen in de discussie over de toekomst van de leefomgeving. De burger moet de gelegenheid krijgen tot het aangaan van die discussie door de mogelijkheid direct te reageren op plannen. Kan de Nederlandse economie werkelijk beter concurreren op loon en arbeid, wanneer fiscale regelingen voor VUT- en pre-pensioen worden afgeschaft? Wordt de samenleving echt veiliger door inperking van burgerrechten? Ontwikkelen knooppunten in

---

²⁴ Jong, de, S. (november 2003) - 'Interactief gebiedsgericht beleid is helemaal niet zo democratisch', Politiek-Actie.net.

²⁵ Jong, de, S. (september 2003) - 'Provincies GIS-sen achter het Net', Symposium 'Participatie en Inspraak van Bewoners en Belangengroepen in het Gebiedsgericht Beleid in Vlaanderen en Nederland'.

stedelijke netwerken zich naar verwachting? Staan er gevaarlijke fabrieken in de buurt van mijn huis? Heeft Nederland een Betuwelijn nodig om haar afzetmarkt veilig te stellen? Dit is belangrijke informatie waar burgers recht op hebben.

Wat betreft geïntegreerde datatoepassingen voor publieke dienstverlening loopt Nederland dus ver achter op België. Van zelfbediening via digitale overheidsportalen is nauwelijks sprake. Uit onderzoek van het Britse onderzoeksbureau Momentum in opdracht van netwerkfabrikant Cisco blijkt dat Nederland op dat gebied met een score van 50 procent achterblijft bij het Europese gemiddelde van 59 procent. Voor het onderzoek zijn 1400 beslissers bij Europese overheids- en zorginstellingen ondervraagd. Slechts 16 procent van de respondenten heeft investeringsplannen.²⁶

Regimes houden kloof in stand door verbod internet

Interessant is de manier waarop dictatoriale regimes omgaan met internet. Transparantie van overheidszaken en persvrijheid is voor hen onbespreekbaar. Zij houden de kloof tussen burger en macht het liefst zo groot mogelijk. Onder het voorwendsel de bevolking te 'beschermen' tegen gezagsondermijnende ideeën, of de nationale veiligheid en eenheid te 'bewaken', verbieden sommige landen hun inwoners gebruik te maken van Internet. In andere landen, zo heeft organisatie Reporters Sans Frontières onderzocht, is sprake van enkel door de staat gecontroleerde Internet Service Providers (ISP). Zij installeren filters die de toegang tot bepaalde websites onmogelijk maken. In Libië, Noord-Korea en Cuba en in meer dan tien andere landen is een totaalverbod op internet van kracht.²⁷

Kroonprins Willem-Alexander deed daar in 2001 in KRO Netwerk een illustrerende uitspraak over: "Internet is informatievoorziening en bevordert de democratie. Zeker als je kijkt hoe sommige regimes in deze wereld het internetgebruik van hun onderdanen tegenhouden. Dat bewijst die stelling."

Van een Nederlandse overheid mag verwacht worden dat zij zich daar verre van wil distantiëren en internet wil aangrijpen als democratisch instrument.

Digitalisering beleidsplannen voorwaarde voor overzicht en controle

Digitalisering van beleidsplannen door middel van internet is namelijk een absolute voorwaarde voor het behouden van overzicht en controle. Dat geldt niet alleen voor de analyse van

---

²⁶ Brown, S., Elder, A., Koenig, A. (oktober 2004) - 'Net Impact - From Connectivity to Productivity', Cisco Systems Inc., San Francisco: Momentum Research Group.

²⁷ Reporters Sans Frontières (augustus 1999) - 'The twenty enemies of the Internet'.

plannen, maar ook voor het debat en voor de besluitvorming. Alleen hiermee kunnen we grip houden op een proces van een veranderende samenleving die enerzijds steeds complexer en dynamischer wordt en anderzijds vraagt om een grotere openheid en verantwoording naar de burger. De burger moet weer weten waar het over gaat en een centrale plek innemen bij beleidsprocessen.²⁸

Participeren moet leuk zijn

De algemene opvatting is dat de betrokkenheid bij het besturen als activiteit wordt gegenereerd door inzicht en ervaring. Dit gegeven indiceert dat er een drempel is, want inzicht en ervaring moet eerst verworven worden. Die drempel kan, zoals eerder gezegd, weggenomen worden door een heldere uitleg van beleid. Een andere manier is het trekken van de aandacht van de burger door 'politiek entertainment'. Onze economie draait steeds meer om het consumeren van belevenissen. Tegen de achtergrond van deze sociaal-culturele veranderingen is het niet meer dan logisch dat het openbaar bestuur op zoek gaat naar nieuwe vormen. Participatie moet leuk zijn, want door vrijere associaties met beleid zal een machtsverplaatsing plaatsvinden: burgers voelen zich eerder gelegitimeerd ook een duit in het zakje te doen. De oproep van premier Balkenende aan televisiemakers om het normen- en waardendebat te stimuleren met amusementsprogramma's is een illustrerend voorbeeld dat navolging verdient op andere beleidsterreinen en departementen.²⁹

4.4 Democratische inhaalslag

In de voorgaande paragrafen is de noodzaak van meer en betere inspraak van burgers in beleidsprocessen gekwantificeerd en gekwalificeerd. In deze paragraaf zullen bij enkele concrete beleidsinstrumenten kanttekeningen geplaatst worden op grond van actuele ontwikkelingen in het publieke debat.

Democratie is maatschappelijke verwerking van individuele ideeën

De Belg Verhulst verwoordt in zijn boek 'Het verdiepen van de democratie' de essentie van democratie: "Democratie is niets anders dan de maatschappelijke verwerking van individuele ideeën. Een nieuw idee begint altijd bij een individu, want alleen individuen kunnen denken. Maar die individuele ideeën moeten

---

²⁸ Jong, de, S. (september 2003) - 'Provincies GIS-sen achter het Net', Symposium 'Participatie en Inspraak van Bewoners en Belangengroepen in het Gebiedsgericht Beleid in Vlaanderen en Nederland'.

²⁹ Jong, de, S. (november 2003) - 'Interactief gebiedsgericht beleid is helemaal niet zo democratisch', Politiek-Actie.net.

maatschappelijk gewikt, gewogen en bijgesteld worden. Mensen hebben elkaar nodig om de onvolkomenheden in elkaars ideeën te corrigeren. De kern van de democratie is eigenlijk dit proces van maatschappelijke beeldvorming, waarbij het idee of voorstelling van de enkeling, meestal reeds overgenomen door een kleinere groep, door de bredere samenleving wordt gewikt en gewogen."³⁰

Individualiseringsproces maakt dat burgers direct willen meepraten

Wanneer we dit beseffen, wordt het toepassen van referenda een vanzelfsprekende aangelegenheid. De analyse van de coördinator van het Referendum Platform, de heer Nijeboer, zet daar kracht bij: "De daling van de verkiezingsopkomsten en het aantal leden van politieke partijen zet door. De helft van de Nederlanders vindt volgens onderzoek dat politici niet bereid zijn naar de bevolking te luisteren. Het individualiseringsproces zorgt ervoor dat velen zich niet meer herkennen in een politieke partij en direct willen meepraten en meebeslissen. Dit zijn fundamentele ontwikkelingen die vragen om een duurzaam antwoord. Door invoering van een directere democratie moeten alle burgers direct kunnen meepraten en meebeslissen over de toekomst van onze maatschappij."³¹

Eens in de vier jaar stemmen frustreert burger

Inmiddels is de crisis in het Nederlandse politieke bestel verergerd. Niet de helft, zoals Nijeboer zegt, maar 76 procent van de bevolking meent, volgens de laatste peilingen, dat het kabinet zich niets aantrekt van maatschappelijk verzet, zoals het voeren van vakbondsacties.³² De voorspelling van oud-Commissaris van de Koningin, Frank Houden, lijkt uitgekomen: "Een burger die maar één keer per vier jaar op de knop in het stemhokje mag drukken raakt gefrustreerd."

Belgische premier Guy Verhofstadt erkent crisis in politiek bestel

De Belgische premier Guy Verhofstadt lijkt dit, anders dan de Nederlandse regering, te erkennen. In het tijdschrift *Liberaal Reveil* kwam hij tot de conclusie dat "de visie op de staat, de overheid, de democratie in deze tijd, op de rand van twee eeuwen dringend aan bijstelling en uitvoering toe is." Verhofstadt meent dat we op dat vlak nauwelijks verder staan dan driehonderd jaar geleden, ten tijde van Montesquieu.³³

---

³⁰ Verhulst, J. (1998) - 'Het verdiepen van de democratie', Brussel: Uitgeverij Cypres.

³¹ Nijeboer, A. (2002) - 'Waarom het referendum', Referendum Platform.

³² Maurice de Hond, View/Ture BV (september 2004) - Peiling: 'Draagvlak en Actiebereidheid'.

³³ Verhofstadt, G. (1999) - 'De toekomst van de vrijheid - Tussen Weltmarkt en Weltgeist', *Liberaal Reveil*.

Eén van de grote ambities in het regeerakkoord van de paars-groene regering Verhofstadt-I was de burger meer inspraak in de politiek geven. Men formuleerde het toen als volgt: "Een democratie moet haar wijze van besluitvorming en inspraakmogelijkheden die ze biedt permanent evalueren en verbeteren. De burger moet daarbij opnieuw centraal worden geplaatst zodat hij weer greep krijgt op het politieke gebeuren."³⁴ Deze ambitie sloot aan bij de ideeën rond burgerdemocratie die Verhofstadt begin jaren '90 verdedigde in zijn burgermanifesten. De burgerdemocratie stelt dat de rationele burger rechtstreeks zaken moet kunnen doen met de overheid. De burger kan zo zonder tussenkomst van politieke partijen of middenveldorganisaties duidelijk maken wat hij verlangt en doordat hij de politici zelf verantwoordelijk kan stellen, zal er als vanzelf meer rekening gehouden worden met zijn wensen.

Belgische regering voegt daad bij het woord

De Belgische regering heeft wat bovenstaande betreft vooral op internet de daad bij het woord gevoerd en daarmee werk van democratisering van overheidsinformatie en participatie van burgers gemaakt. Deze constatering staat in schril contrast met de starre houding van het Nederlandse kabinet. Nederland heeft een democratische inhaalslag te maken.

4.5 Toepassing referenda

De parlementariërs Karimi (Groenlinks), Dubbelboer (PvdA) en Van der Ham (D66) hebben met een initiatiefvoorstel een referendum afgedwongen over de Europese Grondwet.³⁵ Kenmerkend voor de starre houding van het kabinet is dat vice-premier Zalm zich, namens de regering, in de algemene beschouwingen tegen een referendum heeft uitgesproken. Deze opstelling leidde tot een compromis: het werd geen beslissend maar een raadgevend referendum.

Regering laat Koningin liegen over verwerking uitslag referendum

De regering kan de uitslag van de volksraadpleging dus naast zich neer leggen en haar eigen koers volgen. Het kabinet heeft wel verklaard de uitkomst "te eerbiedigen" en premier Balkenende beloofde de uitspraak "te respecteren". Geruststellende woorden, die in de Troonrede al haar onschuld en waarde verloren. Beatrix sprak in de Ridderzaal het volgende uit: "Met de toetreding van tien nieuwe lidstaten en met het Grondwettelijk Verdrag, dat volgende

³⁴ Wauters, B. (oktober 2003) - 'De greep van de burger is niet vergroot', De Financieel-Economische Tijd.

³⁵ Karimi, F., Dubbelboer, N. (mei 2003) - 'Initiatiefvoorstel inzake Wet raadgevend referendum Europese Grondwet', Den Haag: Eerste Kamer der Staten-Generaal.

maand zal worden getekend, heeft de Europese Unie nieuwe mijlpalen bereikt.” De beslissing is dus al genomen, zonder de uitslag van het referendum te kennen. Het heeft er alle schijn van dat de regering met haar plannen de burgers een rad voor ogen draait.

Burger voelt niet aan of Grondwet Europa goed is of niet

Ook minister Bot doet daar, gewild of ongewild, aan mee. Op 23 juni 2004 zei hij in Nova: "Ik denk dat de kiezer haarfijn aanvoelt wat goed voor hem is en wat niet. En dus ook of een Europese Grondwet een vooruitgang in het Europese integratieproces is of niet."³⁶ Bot denkt hiermee de burgers aan te voelen, terwijl dat in de praktijk helemaal niet zo blijkt te zijn. Op het domein www.benbot.nl is een peiling gehouden onder honderd bezoekers, waar Bots veronderstelling werd voorgelegd. 92 procent zegt niet aan te voelen of een Europese Grondwet goed is of niet.³⁷

Burgers vinden dat minister Bot de Grondwet op website uit moet leggen

De tweede vraag die gesteld kan worden is welke betekenis een raadgevend referendum nog heeft als de regering in gebreke blijft bij het uitleggen van de Grondwet. 83 procent zegt behoefte te hebben aan begrijpelijke uitleg over de 'in's en out's' van de Grondwet, blijkt uit een peiling op www.benbot.nl.³⁸ Zij menen dat daar een taak voor minister Bot is weggelegd, om dit op een eigen website te doen. In hoofdstuk 2 is geconstateerd dat vele burgers een helder idee hebben over de vorm van beleidscommunicatie in deze kwestie.

Keurmerk democratie: inclusiviteit, openbaarheid en wederkerigheid

De bestuurskundige Hajer benadrukte het belang van het publieke debat in aanloop op het referendum. Zijn idee wordt in de publicatie 'Interactief beleid is helemaal niet zo democratisch' beschreven: "Hajer wil naar een democratie als deliberatie toe. De essentie van dit perspectief is dat de kern van democratie bestaat uit overleg en discussie tussen burgers, overheid en marktpartijen. Democratie als deliberatie zou zoeken naar de territoriale schaal waarop kan worden gezegd dat iedereen die door het beleid geraakt wordt de mogelijkheid heeft over dat beleid mee te praten. Inclusiviteit (participatie indien burger geraakt wordt door beleid), openbaarheid (geen achterkamertjes) en wederkerigheid (helder krijgen wat de

---

³⁶ Mingelen, F., Karhof, J. (juni 2004) - 'Den Haag Vandaag: ja tegen Europese grondwet', NOVA.

³⁷ BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Voelt u haarfijn aan of een Europese Grondwet goed is?'

³⁸ BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Hoe moet Bot de Europese Grondwet uitleggen?'

burger bedoelt en wat de overheid bedoelt) hanteert hij als keurmerk voor interactief beleid.”³⁹

Producten overleg en discussie uitgangspunt voor vragen referendum

In navolging van een democratie als deliberatie schetst Hajer een tweede generatie referenda, waarbij de producten van de deliberatie de vragen voor het referendum zijn. De kracht van het referendum is dan niet meer de keuze aan het eind, maar het debat dat eraan vooraf gaat. Deze voorstellen faciliteren de burger in een gelijkwaardige toegang tot de politieke arena, vermorzelen achterkamertjes en legitimeren belangengroepen en burgers zakelijk te participeren en te onderhandelen in beleidskwesties.

Minister De Graaf: ‘Rolverdeling burger en overheid scheefgetrokken’

Referenda die op een dergelijke wijze geïnstitutionaliseerd worden zijn in de ogen van de Nederlandse regering een nachtmerrie, maar gezien de crisis in het politieke bestel en het ongenoegen in de samenleving broodnodig. Uitzondering op de regel is minister Thom de Graaf van Bestuurlijke Vernieuwing. Hij erkent dat de rolverdeling tussen overheid en burger op een aantal punten scheefgetrokken is en dat de discussie over interactief beleid wordt gevoerd vanuit een verkeerd uitgangspunt: “De overheid neemt de volle verantwoordelijkheid voor een maatschappelijk probleem op zich. We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid.”⁴⁰

Initiatieven minister De Graaf brug te ver, democratie ligt om de hoek

Die verantwoordelijkheid betreft De Graaf op een maatschappelijk contract, maar kan zeker ook toegepast worden in het institutionaliseren van het publieke debat dat vooraf moet gaan aan een referendum. De burger wordt dan bij het beleid betrokken, krijgt inzicht en ervaring, en kan op basis daarvan een weloverwogen keuze maken bij het referendum. De Graaf heeft hiervoor de juiste inslag en pretenties, maar richt zich momenteel op meer ingrijpende processen als de hervorming van het kiesstelsel en de gekozen burgermeester. Ook belangrijk, maar de democratische waarde ervan steekt schril af tegen de tweede generatie referenda waar behoefte aan is.

---

³⁹ Jong, de, S. (november 2003) - 'Interactief gebiedsgericht beleid is helemaal niet zo democratisch', Politiek-Actie.net.

⁴⁰ Graaf, de, T. (oktober 2003) - 'Interactieve beleidsvorming of maatschappelijk contract?', Politiek-Digitaal.

Afwijzing referendum toetreding Turkije ondermijnt democratie

De wassen neus die de regering heeft gemaakt van het referendum over de Europese Grondwet, is nog niets vergeleken met haar opstelling ten tijde van het debat over een mogelijk referendum betreffende de toetreding van Turkije. De regering heeft inmiddels groen licht gegeven voor de aanvang van de onderhandelingen, terwijl de burgers niet geraadpleegd zijn. Premier Balkenende verwierp het idee van VVD-fractie leider Van Aartsen om een referendum te houden. "Ik ben er geen voorstander van, en het is nu niet aan de orde", zei hij op een wekelijkse persconferentie.⁴¹ Dat is opmerkelijk, want uit opiniepeilingen en petitie⁴² blijkt dat toetreding van Turkije tot de Europese Unie nog gevoeliger ligt dan de aanvaarding van de Europese Grondwet. Hiermee ondermijnt de premier de essentie van een behoorlijke democratie. 57 procent van de bevolking is, volgens een peiling van RTL-Nieuws van begin oktober, tegen de toetreding van deze islamitische seculiere staat. Aan dat signaal kan en mag de regering niet zomaar voorbij gaan.

Meer interactie en participatie maken referenda minder nodig

De kosten voor nationale referenda kunnen in de tientallen miljoenen lopen. Het is daarom onmogelijk en onwerkbaar om bij iedere ingrijpende beleidsmaatregel het volk te raadplegen. Er zijn tenslotte niet voor niets parlementsverkiezingen.

De bestuurskundige Hajer gaf in zijn voorstel voor een tweede generatie referenda aan dat de kracht van het referendum, het debat dat eraan vooraf gaat zou moeten zijn. In een gezond politiek bestel geldt dat ook voor de verhouding burger en overheid: de kracht van de democratie is het debat in de samenleving. Wetgeving wordt immers veelal gemaakt nadat een issue onderwerp van het publieke debat is geweest. Dit proces veronderstelt dat de regering, zogezegd, luistert naar het volk en signalen opvangt uit de samenleving. Wederzijds vertrouwen is daarbij een vereiste.

Aan dat vertrouwen en die communicatie, kortom de interactie, ontbreekt het. Wanneer beleid meer toegesneden wordt op basis van signalen uit de samenleving, zouden referenda minder nodig zijn. Vanzelfsprekend kan internet ook hierbij een rol spelen, aangezien gelijke informatie gelijke kansen schept in de discussie over de toekomst van de leefomgeving. De burger moet de

---

⁴¹ De Volkskrant (november) 2004) - 'Premier tegen referendum Turkije'.

⁴² Jong, de, S. (december 2004) - 'Petitie Laat Turkije toetreden tot de EU aangeboden aan Europarlementariërs', Politiek-Actie.net.

gelegenheid krijgen tot het aangaan van die discussie door de mogelijkheid direct te reageren op plannen.⁴³

4.6 Spanningsveld tussen politiek en media

Journalisten werpen zich steeds vaker op als aanklagers, commentators en regisseurs van het publieke debat. Maar als controleurs van de macht hoeven zij aan niemand verantwoording af te leggen, luidt de kritiek van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) in het rapport Politiek en Media.⁴⁴ Ook minister Donner van Justitie haalde eind 2003 flink uit naar de kwaliteit van de Nederlandse pers: "Vrijheid van meningsuiting vergt verantwoordelijkheid, want anders wordt het losbandigheid en eindigt het in verloedering van die vrijheid."⁴⁵

Verwijt minister Donner aan media stuit op contradictie

Hoewel de Raad voor het Openbaar Bestuur en minister Donner in zekere zin de juiste snaar aanslaan, stuiten hun oordelen op een contradictie. Ze sturen aan op een normen- en waardendebat binnen de media en bemoeien zich ondertussen met de invulling ervan. Ze willen hiermee eigenlijk de rollen omdraaien: de overheid moet bepalen hoe journalisten hun beroep uitoefenen.

Opleggen gedragscodes aan media van 'hoger hand' is wanhoopspoging

De geschiedenis leert dat er al verhoede, weinig succesvolle, pogingen zijn ondernomen om journalisten een gedragscode op te leggen. In 1894 begon de discussie over de kwaliteit van de berichtgeving al. In 1931 is er zelfs even een internationaal Tribunaal voor de Journalistiek geweest in Den Haag, maar na de oorlog is het verdwenen. Na de Tweede Wereldoorlog heeft de International Federation for Journalists de draad opnieuw opgepakt en een beroepscode opgesteld. De grondbeginselen hierin zijn: vrijheid, waarheid, eerlijkheid, vertrouwelijkheid en integriteit. In 1995 kwam de Gedragscode voor Nederlandse Journalisten (ook wel Genootschapscode genaamd), die op verzoek van het bestuur van het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren is ontworpen door de Commissie Juridische Zaken en Ethiek. Bij ongeveer tien dagbladen en het ANP zijn intussen de Genootschapscode of vergelijkbare afspraken 'officieel' in gebruik, de laatste vaak al van vóór de introductie van de Genootschapscode. Het treurige feit is dat vrijwel geen enkele

⁴³ Jong, de, S. (september 2003) - 'Provincies GIS-sen achter het Net', Symposium 'Participatie en Inpraak van Bewoners en Belangengroepen in het Gebiedsgericht Beleid in Vlaanderen en Nederland'.

⁴⁴ Kemenade, van, J.A. (augustus 2003) - 'Politiek en media. Pleidooi voor een LAT-relatie', Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB).

⁴⁵ NRC Handelsblad (november 2003) - 'Kabinet is verdeeld over persiflages'.

journalist weet heeft van de Genootschapscode, om maar niet te spreken van de 'checklist' die zij 'moeten' hanteren in het uitoefenen van hun ambt.⁴⁶ In een tijd waar commerciële criteria bij nieuwsorganisaties de leidraad zijn, 'als het entertainmentgehalte toeneemt, neemt de onderzoeksjournalistiek af', lijkt er weinig draagvlak voor en behoefte aan journalistieke gedragsregels. Althans bij journalisten, veel politici en bekende Nederlanders zien ze, zo blijkt, maar al te graag.⁴⁷

Politieke schandalen beheersen media

Feit blijft dat door factoren als concurrentiedruk en de hoge omloopsnelheid van nieuws journalistieke normen en waarden er steeds vaker bij in schieten. Belangrijke methoden en waarden als hoor en wederhoor, objectieve berichtgeving en onafhankelijke nieuwsgaring staan onder druk. Wanneer media te snel berichten van elkaar overnemen, en niet de tijd nemen om deze waarden in acht te nemen, ontstaan mediahypes met een zeer schadelijke uitwerking.

Dit alles leidt ertoe dat politieke schandalen de klassieke media beheersen. Schandalen die maar al te vaak schade toebrengen aan politici. Soms is dat terecht, soms onterecht. Politiek en burgers leven met de illusie dat de media het publiek een realistisch kijkje achter de schermen geeft.

Behoeftte aan rechtstreekse informatie uit primaire bron

Toch is het zo dat behoefte naar aanvullende informatie zonder filter almaar groter wordt. Deze filter, 'de onzichtbare hand van redacteuren en hoofdredacteuren', zorgt ervoor dat media soms langdurig informatie negeren, om er dan opeens met zijn allen achteraan te gaan hollen. Met de komst van internet heeft de burger nu toegang tot rechtstreekse informatie uit primaire bron, zonder bemiddeling van de klassieke media.⁴⁸ Bedrijven en instellingen zorgen er dus wel voor dat ze hun Public Relations op websites goed in de hand hebben.

Bewindsliden pakken kans niet om klassieke media af te troeven

Opmerkelijk is dat de politiek deze kans nauwelijks aangrijpt, maar zich richt op trage, welhaast onmogelijk, pogingen om de media bij te sturen. Ze richt zich op regenteske middelen, terwijl ze de burger eenvoudig van rechtstreekse informatie kan voorzien. Dat leden van het kabinet zo weinig aandacht besteden aan hun websites,

---

⁴⁶ Jong, de, S. (februari 2004) - 'Professional code for journalists: sense or nonsense?', U.S. Politics Online.

⁴⁷ Jong, de, S. (februari 2004) - 'Essay: Gedragscodes doen er niet meer toe bij mediahypes' - Politiek-Actie.net.

⁴⁸ Rijkers, H. (november 2001) - 'Internet brengt echte democratie' - Katholiek Nieuwsblad.

terwijl er zo veel over hen geschreven wordt, is niet te begrijpen. Bewindslieden kunnen met primaire nieuwsvoorziening via persoonlijke websites het spanningsveld tussen media en politiek enigszins ontladen.

HOOFDSTUK 5

Conclusies

---

5 CONCLUSIES

Het Nederlandse politieke bestel verkeert in een diepe crisis. De voorspelling van oud-Commissaris van de Koningin, Frank Houden, is werkelijkheid geworden: een burger die maar eens in de vier jaar op de knop in het stemhokje mag drukken raakt gefrustreerd. De visie op staat, overheid en democratie is in deze tijd dringend aan bijstelling toe. De Nederlandse regering heeft dat keer op keer verzuimd en plukt daar nu de wrange vruchten van.

In dit rapport worden een reeks conclusies getrokken, onderverdeeld in de categorieën: 'draagvlak', 'vertegenwoordiging', 'inspraak & participatie', 'media & politiek' en tot slot 'criteria websites bewindsvoerders'. Per onderdeel eerst de kern van de zaak, daaronder toegelicht met deelconclusies.

5.1 Draagvlak & vertegenwoordiging

Bewindslieden worden benoemd door coalitiepartijen. Zij vormen tezamen een meerderheid in de Tweede Kamer, ofwel de volksvertegenwoordiging. De coalitiepartijen drukken een sterke stempel op het regeerakkoord, het document dat de grove lijnen uitzet voor de komende kabinetsperiode. Ministers en staatssecretarissen dienen in lijn van de partijprogramma's te regeren, maar mogen daar wel van afwijken. Wanneer bewindslieden dat teveel doen zijn de coalitiepartijen de eerst aangewezenen die moeten ingrijpen, wat ook wel dualisme genoemd wordt. Het draagvlak voor het kabinetsbeleid komt dan namelijk in gevaar en daarmee de essentie van een representatieve democratie. Het is daarom van belang dat bewindsvoerders inzien dat zij het volk dienen te vertegenwoordigen, zodat zij de Kamer minder belasten. Veelal is het niet duidelijk voor burgers, waarom bepaalde maatregelen genomen worden. Ze staan dan wel achter de beleidsvisie, maar steunen de maatregelen die daarbij horen niet. Dat vergt duidelijke communicatie. In de hiernavolgende conclusies zal duidelijk worden hoe het staat met het draagvlak en hoe het kabinet beter kan vertegenwoordigen, teneinde draagvlak te herwinnen.

DRAAGVLAK

Minister Bot van Buitenlandse Zaken heeft gezegd dat er een duurzaam draagvlak bij de burger moet zijn voor datgene wat er over hem wordt beslist. Hij gelooft dat er een kloof dreigt te ontstaan tussen de machtsuitoefening door de regering en het ontvangen van resultaten van die macht bij de burgers. De kloof

waar Bot voor vreest is alom aanwezig. Het kabinet heeft onvoldoende draagvlak om continuïteit van haar regeringsbeleid te legitimeren. Toch zal bij een betere uitleg van het beleid, verpakt in een kernachtige en aansprekende visie, draagvlak voor datzelfde beleid kunnen toenemen.

Burgers delen beleidsvisie, maar steunen kabinet niet

De Nederlandse burger voelt zich in grote meerderheid niet vertegenwoordigd door het kabinet. Slechts twintig procent van het electoraat zegt het regeringsbeleid te steunen. Opmerkelijk is dat 58 procent van de burgers de beleidsvisie van de regering deelt, maar dat slechts twintig procent het regeringsbeleid steunt en tot draagvlak gerekend mag worden. 38 procent van de burgers weet niet waar de regering naartoe wil, terwijl zij in essentie hetzelfde voorstaat. Dit zwevende draagvlak keert het kabinet de rug toe. Deze burgers kunnen zich blijkbaar niet vinden in het soort ingrijpende maatregelen, waarmee het kabinet op een welvarende toekomst af wil stevenen.

Ontbreken heldere beleidsuitleg kost tientallen procenten aan draagvlak

Het kabinet weet deze burgers niet uit te leggen, waarom impopulaire maatregelen noodzakelijk zijn. De maatregelen worden als losse pakketjes op het bord van de burger neergelegd, terwijl een aansprekende uitleg van de beleidsvisie ontbreekt. Wanneer bewindslieden hun visie in kernachtige woorden zouden vatten, kunnen zij het potentiële draagvlak, 58 procent van het electoraat, aanboren.

VERTEGENWOORDIGING

Minister Bot is van mening dat burgers bij de beleidsuitvoering betrokken moeten worden. Wanneer er geen draagvlak is, zo stelt hij, kan er ook niet meer goed politiek bedreven worden. Politici hebben volgens hem de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers. De visie van minister Bot staat haaks op de praktijk in het dagelijkse bestuur. Maatschappelijk verzet en onvrede in de samenleving zijn indicatoren voor de slechte parlementaire vertegenwoordiging op dit moment. Institutionele hervormingen zijn niet het middel om tot een betere vertegenwoordiging te komen, een cultuuromslag wel. Premier Balkenende en minister Bot tekenden op 29 oktober 2004 de Europese Grondwet, waarin staat dat besluitvorming op een zo open mogelijke wijze en zo dicht bij de burgers als mogelijk dient plaats te vinden. Die plicht wordt verzuimd.

Regering trekt zich niets aan van maatschappelijk verzet

De demonstratie van 2 oktober 2004 was de grootste in tien jaar tijd. Maatschappelijk verzet is nog nooit zo groot geweest. De minachting van het kabinet naar deze demonstranten toe, laat zien dat bewindslieden zich nauwelijks iets aantrekken van de bevolking. Driekwart van de bevolking meent dat het kabinet zich niets aantrekt van maatschappelijk verzet.

Investing in dialoog essentieel voor beleidsuitvoering

Onrust en verdeeldheid in de samenleving is mede toe te schrijven aan de regentencultuur op het Binnenhof en de daarmee samenhangende tekortschietende beleidscommunicatie. De regering draait met haar regenteske houding haar beleid voor de lange termijn op korte termijn de nek om. Investeren in dialoog met de burger is van vitaal belang om het tij te keren.

Stelselvernieuwing geen oplossing voor herstel band kiezer en gekozene

Minister De Graaf van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties erkent dat de rolverdeling tussen overheid en burger is scheefgetrokken. Met zijn hervorming van het kiesstelsel wordt gevoelsmatig de band tussen kiezer en volksvertegenwoordiger versterkt. Parlementariërs worden de Kamer in geholpen door een lokale achterban, maar in wezen vindt er geen betere vertegenwoordiging plaats.

Zwevend draagvlak bedreigt herverkiezing coalitiepartijen

Van de stelselvernieuwingsplannen van De Graaf, zal het draagvlak voor het kabinet niet zomaar groeien. De Graaf slaat hiermee een brug te ver en gaat voorbij aan de werkelijke oorzaak van de brede en diepe onvrede over het openbaar bestuur. Die oorzaak is zoals gezegd het feit dat de burgers zich niet meer vertegenwoordigd voelen door hun indirect gekozen regering. Het zwevende draagvlak van miljoenen burgers is daarmee een regelrechte bedreiging voor de herverkiezing van coalitiepartijen. Die dreiging is zelfs nog groter dan toen Pim Fortuyn het gemunt had op het paarse kabinet. Als het kabinet er voor de verkiezingen in 2007 niet in slaagt het electorale vacuüm voor zich te winnen en de vertrouwensbreuk met de burger in stand houdt, dan zal er op dat moment geen vakbeweging weglopen met de ontevreden burgers, maar een oppositie of een nieuwe politieke partij. De politieke aardverschuiving zal dan minstens zo overweldigend zijn. Het lange termijn regeringsbeleid zal nooit uitgevoerd kunnen worden.

Lokale bestuurders voelen niets voor betere vertegenwoordiging

Zelfs lokale bestuurders lijken weinig te voelen voor meer vertegenwoordiging. Het verzet van burgemeesters tegen de plannen van minister De Graaf om hen te laten verkiezen, toont aan dat zij de essentie van democratie niet aanvoelen. De burgemeesters hebben weinig vertrouwen in burgers, terwijl dat juist een onmisbaar element is in een gezonde rechtsstaat. Bewindslieden die zich uitspreken tegen een gekozen burgemeester zijn bezig de belangen van bestuurders te behartigen. Ook zij hebben niet het vertrouwen dat een burger een capabele bestuurder kan kiezen. Dat neigt naar een regenteske houding en dient uitgebannen te worden in een parlementaire democratie.

Bewindsvoerders hebben de plicht zich als volksvertegenwoordiger te presenteren

Het is onwaarschijnlijk dat met de stelselhervorming van De Graaf een cultuuromslag komt van regentesk naar meer verantwoording in het dagelijkse bestuur. De democratie is er meer bij gebaat als indirect gekozen bestuurders, nog meer dan hun partijgenoten in de Kamer, hun best doen om de wil van de kiezers te vertolken. Bewindslieden hebben de plicht zich als volksvertegenwoordiger te presenteren.

Nederlandse rechtsstaat is oligarchie van bestuurders die elkaar benoemen

De plannen van De Graaf zijn echter een doekje voor het bloeden van het democratisch deficiënt van de huidige rechtsstaat, waarbij alleen toezichthouders (gemeenteraad, Provinciale Staten, Tweede Kamer) gekozen worden en niet de bestuurders (premier, ministers en staatssecretarissen). Bestuurders worden door elkaar benoemd in de 'ons-kent-ons'-kringetjes. De vermoorde cineast Theo van Gogh typeerde de Nederlandse rechtsstaat niet voor niets als een 'oligarchie van mensen die elkaar de bal toespelen'.

Mate van dualisme tekenend voor regenteske houding bewindslieden

Tijdens de algemene politieke beschouwingen van Prinsjesdag 2004 pronkten fractievoorzitters met het feit dat zij dualisme bedreven, met andere woorden; zij durfden hun eigen minister tegen te spreken. Nooit eerder is er zoveel dualisme getoond in de Tweede Kamer. Enerzijds geeft dit aan dat leden der Staten-Generaal moeite doen om de belangen van hun achterban te behartigen, anderzijds bevestigd dit het vermoeden dat bewindslieden, los van partijstandpunten, hun eigen koers varen.

De mate waarin het nodig is om dualisme te bedrijven is daarmee tekenend voor de a-representativiteit van de regering.

Nederlandse regering heeft getekend voor transparante besluitvorming

Op 29 oktober 2004 is het Verdrag dat voorziet in een Europese Grondwet door premier Balkenende en minister Bot van Buitenlandse Zaken ondertekend. Zij tekenden hierbij ook voor Artikel I-45: 'Het beginsel van een representatieve democratie'. Daarin staat dat de besluitvorming op een zo open mogelijke wijze en zo dicht bij de burgers als mogelijk dient plaats te vinden.

Regering komt Europese afspraken niet na voor betere democratie

Het artikel uit de Europese Grondwet vervolgt met de plicht dat politieke partijen bij moeten dragen aan de vorming van politiek bewustzijn en de wil van de burgers tot uiting moeten brengen. De ondertekening van dit verdrag door premier Balkenende en minister Bot van Buitenlandse Zaken staat in schril contrast met de realiteit in de eigen rechtsstaat. Op nationaal niveau trekt de regering zich nauwelijks iets aan van signalen uit de samenleving, in het regeringsbeleid geeft zij onvoldoende uiting aan de wil van haar kiezers en van actieve inzet om burgers politiek bewustzijn bij te brengen is vrijwel geen sprake. Een zo open mogelijke besluitvorming, welke zo dicht bij de burger plaatsvindt als mogelijk, is een hoge ambitie en daarmee een gewaagde tekst voor een wetsartikel. Op nationaal niveau legitimeert het burgers om de overheid telkens weer te wijzen op onvolkomenheden in het politiek bestel. Zeker in een tijd waar middelen vrijkomen voor een betere democratische invulling is het niet meer dan logisch dat de democratie als begrip voortdurend ter discussie staat. Voor democratie bestaat immers geen blauwdruk.

5.2 Inspraak & participatie

Wanneer burgers in een vroeg stadium bij het beleid betrokken worden, zal de uitvoering ervan soepeler verlopen. Dat stelde Wilbert Willems, voormalig lid van de Tweede Kamer voor Groenlinks, al in 1993. In een motie verzocht hij de regering te experimenteren met het op diverse wijze voorleggen van maatschappelijke problemen en beleidsvoornemens aan burgers. Willems wilde de kloof tussen burgers en overheid verkleinen door burgers meer te betrekken bij de ontwikkeling van beleid. Zijn motie werd destijds door de Kamer omarmd, maar sindsdien hebben er geen fundamentele hervormingen plaatsgevonden. Ontwikkeling van internetportalen of digitale loketten zou hier verandering in

kunnen brengen. Nederland moet daarvoor een inhaalslag maken. Op het gebied van geïntegreerde datatoepassingen voor publieke dienstverlening is Nederland het aanhangwagentje van Europa.

Burgers worden vergeten in beleidsontwikkelingsproces

Experimenten van interactief beleid op lokaal niveau hebben nauwelijks democratische waarde geoogst. De overheid haalt bij interactief beleid vooral de grote belangenbehartigers binnen en is veel minder geïnteresseerd in wat individuele burgers vinden. De burger wordt gemakshalve vergeten in het beleidsontwikkelingsproces.

Belgische overheid gebruikt internet om burgers inspraak te geven

De Belgische premier Guy Verhofstadt pakt het daadkrachtiger aan. Eén van de grote ambities in het regeerakkoord van de paars-groene regering Verhofstadt-I was de burger meer inspraak in de politiek geven. De Belgische regering is van mening dat een democratie haar wijze van besluitvorming en inspraakmogelijkheden die ze biedt permanent moet evalueren en verbeteren. De burger moet daarbij opnieuw centraal worden geplaatst zodat hij weer greep krijgt op het politieke gebeuren. De Belgische regering heeft de daad bij het woord gevoegd en een grote democratische slag gemaakt. Ze heeft haar voornemens geïstitutionaliseerd. Internet bleek het juiste instrument te zijn om de burger meer inspraak te geven in beleidsprocessen, en misschien nog wel het belangrijkste, de dialoog tussen burger en overheid te herstellen. Via internetportalen kunnen Belgen rechtstreeks contact leggen en zaken doen met lokale en centrale overheden.

Voorlichting referendumonderwerp moet op website van minister

Nederland organiseert in 2005 een referendum over de Europese Grondwet. Burgers kunnen de wettekst goedkeuren, dan wel afkeuren. Hoewel het in Ierland en Denemarken gaat om een beslissend referendum (bij afwijzing is aanpassen tekstvoorstellen verplicht), beperkt Nederland zich tot een raadplegend referendum (Tweede Kamer geeft doorslag). Op de vraag of burgers de kennis hebben om te oordelen over een Europese Grondwet, antwoordde Minister Bot dat de kiezer haarfijn aanvoelt wat goed voor hem is en wat niet. Die aanname bleek na een peiling op www.benbot.nl onjuist. 92 procent zegt niet te kunnen beoordelen of de voorgelegde wettekst goed is of niet. In een vervolgvraag gaf 83 procent van de ondervraagden aan dat ze de Europese Grondwet in begrijpelijke taal uitgelegd willen hebben om een weloverwogen keuze te kunnen maken. Een website van een minister van

Buitenlandse Zaken vinden ze een voor de hand liggende locatie voor die uitleg.

Qua elektronische dienstverlening loopt Nederland achter in Europa

Niet alleen België, maar ook andere Europese lidstaten geven Nederland het nakijken. Van zelfbediening via digitale overheidsportalen is nauwelijks sprake. Wat betreft geïntegreerde datatoepassingen voor publieke dienstverlening blijft Nederland met 50 procent achter bij het Europese gemiddelde van 59 procent.

5.3 Media & politiek

Premier Balkenende en minister Donner van Justitie hebben de media enkele malen opgeroepen tot minder 'hypen' en meer verantwoorde berichtgeving in tijden van maatschappelijke en politieke onrust. Verzoeken tot minder godslastering en satire leverden een averechts effect op. Willen politici meer grip krijgen op de informatie die burgers onder ogen krijgen, dan zullen zij zich onafhankelijker van de media moeten opstellen. Dat kan door actiever gebruik te maken van primaire nieuwsvoorziening via internet en het bijhouden van weblogs. Zo kan het spanningsveld tussen media en politiek enigszins worden ontladen. Uitgebreide toelichting op websites schept context en devalueert daarmee de zogenaamde 'opgelaten ballonnetjes' of losse 'quotes'. Opmerkelijk is dat de politiek deze kans nauwelijks aangrijpt, maar zich richt op trage, welhaast onmogelijke, pogingen om de media bij te sturen.

Politieke successen blijven onderbelicht, missers worden uitvergroot tot crises

Journalisten werpen zich steeds vaker op als aanklagers, commentators en regisseurs van het publieke debat, maar als controleurs van de macht hoeven zij aan niemand verantwoording af te leggen. Door factoren als concurrentiedruk en de hoge omloopsnelheid van nieuws schieten journalistieke waarden en normen er steeds vaker bij in. Politieke schandalen beheersen de klassieke media. Schandalen die maar al te vaak schade toebrengen aan politici. Door de onzichtbare hand van redacties, de zogenaamde nieuwsfilter, blijven politieke successen veelal onderbelicht en worden politieke missers uitvergroot tot ware crises.

Aansturen op meer verantwoorde journalistiek werkt averechts

Toch is het weinig zinvol om de media van bovenaf tot meer verantwoorde journalistiek te manen. Zeker in een land waar vrije meningsuiting en vrije pers hoog in het vaandel staan. Pogingen daartoe zijn in het verleden weinig succesvol gebleken en van de algemene beroepscode opgesteld door het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren, de Genootschapscode, komt in de praktijk weinig terecht. Losse oproepen door autoriteiten schieten hun doel voorbij of lokken zelfs tegenreacties uit. Verzoeken van minister Donner tot minder satire en minder godslastering zijn daar sprekende voorbeelden van.

Wanneer politici op persoonlijke websites 'quotes' of 'opgelaten ballonnetjes' van context voorzien, ontlaadt dat het spanningsveld tussen media en politiek

Willen politici meer grip krijgen op informatie die burgers onder ogen krijgen, dan zullen zij zich onafhankelijker van de media moeten opstellen. Dat kan door actiever gebruik te maken van primaire nieuwsvoorziening via internet. Zaken waarvan vermoedt wordt dat ze door journalisten uitgelicht gaan worden, dienen op voorhand of direct erna door politici op websites toegelicht te worden. Losse 'quotes' of 'opgelaten ballonnetjes' worden minder gevoelig voor hypes, wanneer deze op een website uitgebreid van context voorzien worden. Politici kunnen met deze vorm van primaire nieuwsvoorziening het spanningsveld tussen media en politiek enigszins ontladen. Wanneer intensief weblogs bijgehouden worden en persberichten uitgegeven worden, putten burgers en journalisten uit dezelfde bron. Uitgebreide toelichting op websites schept context en devalueert daarmee de zogenaamde 'opgelaten ballonnetjes'. Zo wordt de weblog van minister Zalm van Financiën regelmatig geciteerd door klassieke media. De commerciële sector beseft het belang van on-line presentatie, zij hebben hun public relations op websites doorgaans goed op orde. Opmerkelijk is dat de politiek deze kans nauwelijks aangrijpt, maar zich richt op trage, welhaast onmogelijke, pogingen om de media bij te sturen. Dat politici zo weinig aandacht besteden aan hun websites, terwijl er zo veel over hen geschreven wordt, is niet te begrijpen.

5.4 Criteria websites bewindsvoerders

Een website van een bewindspersoon kan democratische behoeften vervullen. Criteria zijn transparantie, begrijpelijkheid, toegankelijkheid en interactiviteit. Digitalisering van beleidsplannen en -voornemens door middel van internet is een absolute voorwaarde voor het behouden van overzicht en controle. Dat geldt

niet alleen voor de analyse van plannen, maar ook voor het debat en voor de besluitvorming. Documenten rond actuele dossiers moeten daarom ontsloten worden. Burgers willen zicht hebben op de 'handel en wandel' van de overheid en betrokken worden in een proces van meedenken. Weblogs van ministers worden gezien als middel tot directe communicatie, waarbij voorstellen op een informele en begrijpelijke manier voorgelegd kunnen worden. Qua toegankelijkheid van websites voor mensen met een functiebeperking delft Nederland op Europese schaal het onderspit.

Burgers willen dat een minister zich presenteert op een eigen website

Uit een peiling op www.benbot.nl blijkt dat 84 procent van de bezoekers van mening is dat minister Bot zich moet presenteren op een persoonlijke, ministeriële website. Opmerkelijk is dat 56 procent van deze groep pleit voor een website die voldoet aan de criteria transparantie, verantwoording en interactie. Aspecten die summier terug te vinden zijn op websites van andere ministers en dus om een innovatieve slag vragen voor de ontwikkeling van de site van minister Bot. Minister Bot vindt dat politici de plicht hebben om hun macht voor te leggen aan burgers. Met een eigen website kan hij deze plicht deels vervullen.

Ministeriële website moet transparant, begrijpelijk, toegankelijk en interactief zijn

De steunbetuigingen aan de petitie 'Wij burgers gaan democratische kloof dichten met BenBot.nl' gaven meer inzicht in wat zij precies verstaan onder democratische criteria en hoe daaraan vormgegeven moet worden. Op grond van de uitkomst van de peiling op www.benbot.nl werd al duidelijk dat burgers pleiten voor transparantie, verantwoording en interactie op een ministeriële website. Uit de steunbetuigingen aan de petitie bleek dat een viertal aspecten de toon voeren: transparantie, begrijpelijkheid, toegankelijkheid en interactiviteit. Burgers hebben concrete ideeën over de invulling van deze begrippen, 78 procent van de ondertekenaars maakte gebruik van de mogelijkheid om advies te geven.

Transparantie: zicht op de 'handel en wandel' van de overheid

Over transparantie hebben de ondertekenaars een eenduidige opvatting. Zij menen dat gelijke informatie, gelijke kansen schept in de discussie over de toekomst van de samenleving. Zij willen dat hen on-line de toegang verschaft wordt tot rapportages en beleidsplannen, waarbij hen de mogelijkheid geboden wordt om te kunnen controleren en reageren. Maatschappelijke problemen en beleidsvoornemens dienen in een vroeg stadium aan de burgers

voorgelegd worden, wat mogelijk de uitvoering ervan zal versoepelen. Digitalisering van beleidsplannen door middel van internet is een absolute voorwaarde voor het behouden van overzicht en controle. Dat geldt niet alleen voor de analyse van plannen, maar ook voor het debat en voor de besluitvorming. De burgers willen vooral zicht hebben op de 'handel en wandel' van de overheid. Daarbij is het van belang ook de documenten rond actuele dossiers te ontsluiten en archieven aan te leggen van publieke optredens. Weblogs van ministers worden gezien als middel tot directe communicatie, waarbij voorstellen op een informele en begrijpelijke manier voorgelegd kunnen en moeten worden.

Begrijpelijk: 'duur woordgebruik' is barrière voor rechtvaardige democratie

De tekenaars van de petitie geven aan dat politiek moeilijk wordt gemaakt door 'duur woordgebruik' en dat politici daarom niet te bereiken zijn voor de burger. Deze barrière zit het idee van een rechtvaardige democratie in de weg. Burgers willen beleidsmaatregelen niet pas merken wanneer het op hun bord ligt, maar kunnen ingrijpen wanneer het bereid wordt. Na de presentatie van de Miljoenennota werd duidelijk dat bewindslieden hun beleidsvisie onvoldoende verwoord hadden. Het kabinet wist burgers niet uit te leggen, waarom impopulaire maatregelen noodzakelijk zijn. De maatregelen worden als losse pakketjes op het bord van de burger gelegd, terwijl een aansprekende uitleg van de beleidsvisie ontbreekt. 'Klare taal', 'geen campagnetaal' en 'begrijpelijke taal' zijn veelgehoorde oproepen. Ook blijkt dat mensen vooral antwoord willen op vragen als zij naar een site van een minister gaan. Een rubriek met veelgestelde vragen is daarom onontbeerlijk.

Toegankelijk: burgers met functiebeperking hebben recht op toegang digitale overheid

De overheid dient een voorbeeldfunctie te vervullen in het voor iedereen toegankelijk maken van digitale informatie. Die toegankelijkheid moet voornamelijk gericht zijn op mensen met een functiebeperking of anderstaligen. Alle ministeries, politieke partijen en vele gemeenten hebben geruime tijd geleden een intentieverklaring getekend waarin zij beloven hun websites toegankelijker te maken. Toch hebben slechts enkelen de daad bij het woord gevoegd. Opmerkelijk is dat Nederland ernstig achterloopt op het gebied van digitale toegankelijkheid. In Duitsland, Engeland, de Verenigde Staten en vele andere landen zijn ze het stadium van 'pushen en lobbyen' al voorbij. Daar zijn inmiddels de richtlijnen voor toegankelijkheid voor overheidssites opgenomen in de wetgeving. Tevens is het belangrijk te onderzoeken wat voor mensen de website bezoeken. Als blijkt dat

laagopgeleiden nauwelijks vertegenwoordigd zijn, dient daar direct op ingespeeld te worden.

Interactief: burgers willen betrokken worden in proces van meedenken

Interactief politiek bedrijven hoeft niets van doen te hebben met ingewikkelde inspraak- en bezwarenprocedures, referenda of wat voor officiële beleidsinstrumenten dan ook. Het gaat in essentie om de 'chemie' tussen burger en overheid, het gevoel dat ze elkaar aanvoelen, dat er signalen uit de samenleving opgevangen worden en dat daar wat mee gedaan wordt. Dat vergt een cultuuromslag. Ondertekenaars van de petitie gaven aan die omslag belangrijk te vinden en stellen dat politici, simpelweg, een luisterend oor naar de burger moeten hebben. Ze willen in het proces van meedenken via internet betrokken worden. Ook wordt aangegeven in welke vorm dat zou moeten gebeuren. Stemmen op stellingen, peilingen, forums en chatboxen zijn daar voorbeelden van. De resultaten daarvan moeten volgens hen aan politici doorgespeeld worden. De burgers geven aan dat zij meer vertrouwen krijgen in de politiek, als zij het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt.

HOOFDSTUK 6

Aanbevelingen

---

6 AANBEVELINGEN

De vorenstaande conclusies vragen om een concrete vertaalslag. Het huidige politiek bestel staat immers mijlenver af van hetgeen waar de samenleving om vraagt: een meer democratisch, legitiem en transparant bestuur, dat zoekt naar draagvlak en openstaat voor inspraak en participatie.

Toch gaat het niet zozeer om constitutionele, maar om culturele veranderingen. Met een geringe aanpassing, zou een grote stap voorwaarts gemaakt kunnen worden. Het lijdt geen twijfel dat de visie op publiek en politiek in 2005 dringend aan bijstelling toe is. Bewindsvoerders hebben de morele plicht om die verantwoordelijkheid op zich te nemen.

Om die verandering enigszins te stimuleren zijn de navolgende aanbevelingen geformuleerd. Besloten wordt met het advies om www.benbot.nl en www.laurensjanbrinkhorst.nl op naam van de ministers te laten registreren, aangezien aan veel van de aanbevelingen op een ministerieel internetportaal vorm en inhoud gegeven kunnen worden.

6.1 Zorg voor betere vertegenwoordiging

- 1) Bij een betere uitleg van beleid, verpakt in een kernachtige en aansprekende visie, zal draagvlak voor datzelfde beleid kunnen toenemen. Ook impopulaire maatregelen kunnen op fors meer draagvlak rekenen indien ze niet als losse pakketjes op het bord van de burger gelegd worden, maar als onderdeel gezien worden van een bredere beleidsvisie. Bewindsvoerders dienen voor iedere ingrijpende maatregel na te gaan of er voldoende draagvlak is, op welke beleidsvisie het aansluit en of dat goed uit te leggen is aan de burger.
- 2) Besef dat, gezien de schommelingen in opiniepeilingen en lage opkomstcijfers, kamerzetels nooit garant kunnen staan voor absolute vertegenwoordiging. Verkiezingen zijn slechts een momentopname. Bestuurders worden door elkaar benoemd in de 'ons-kent-ons'-kringetjes. Juist daarom is het van belang te regeren op basis van legitimiteit, vertrouwen en draagvlak. Indicatoren voor een slechte vertegenwoordiging, zoals maatschappelijk verzet en onvrede in de samenleving, moeten daarom zeer serieus genomen worden en onmiddellijk leiden tot bijsturing of betere uitleg van beleid.
- 3) In pogingen om crisissituatie te beheersen treedt de regering steeds harder, meer controlerend en meer totalitair op. Burgers

vragen in tijden van crises immers om een krachtdadig optreden, maar zij willen daarvoor geen duurzaam mandaat afgeven. De vrijheid van het individu zal een veel hogere en blijvende intrinsieke waarde hebben. Houdt dat spanningsveld in de gaten en maak er geen misbruik van door ogenschijnlijk daadkrachtig op te treden en populistische taal uit te slaan. Moties om stoffige wetsartikelen te schrappen – zoals Lousewies van der Laan van D66 deed - kunnen beter ingediend worden als de publieke emotie weer plaatsgemaakt heeft voor de rede en het verstand. Juist van politici mag verwacht worden dat zij daar boven staan. Directe dreigingen, zoals terreuraanslagen, dienen bestreden te worden met incidentele maatregelen indien de wet onvoldoende handreikingen biedt. Permanente wijziging van beleid mag pas aan de orde zijn als de rust wedergekeerd is. Minister Donner van Justitie en minister Verdonk van Integratie en Vreemdelingenzaken lijken het democratische belang hiervan niet te beseffen. De verkiezingen van 2002, waarbij het publiek, na de moord op Pim Fortuyn, in verlichte ontoerekeningsvatbaarheid verkeerde, had dat allang duidelijk moeten maken. Duurzaam draagvlak dient te allen tijde voorop te staan.

- 4) De mate waarin het nodig is om dualisme te bedrijven is tekenend voor de a-representativiteit van een bewindsvoerder. Het geeft er blijk van dat een minister of staatssecretaris niet handelt in lijn met het programma van zijn partij. Dualisme moet niet gezien worden als een 'leuk democratisch speeltje', maar als een directe bedreiging voor de positie van een lid van het kabinet. Het is aan te bevelen daar meer consequenties aan te verbinden, in het belang van de representativiteit én in het belang van de coalitiepartij.
- 5) Premier Balkenende en minister Bot tekenden als voorzitter van de EU op 29 oktober 2004 de Europese Grondwet, waarin staat dat besluitvorming op een zo open mogelijke wijze en zo dicht bij de burgers als mogelijk dient plaats te vinden. Het kabinet is hiermee een verplichting aangegaan, die ze ook dient waar te maken in eigen land.

6.2 Realiseer inspraak en participatie

- 6) Experimenten van interactief beleid op lokaal niveau hebben nauwelijks democratische waarde geogst. De overheid haalt bij interactief beleid vooral de grote belangenbehartigers binnen en is veel minder geïnteresseerd in wat individuele burgers vinden. De burger wordt gemakshalve vergeten in het beleidsontwikkelingsproces. België heeft dit opgelost met de

ontwikkeling van internetportalen. Via digitale loketten kunnen Belgen rechtstreeks contact leggen en zaken doen met lokale en centrale overheden. Wat betreft geïntegreerde datatoepassingen voor publieke dienstverlening blijft Nederland met 50 procent achter bij het Europese gemiddelde van 59 procent. De regering dient een inhaalslag te maken, waarbij de burger centraal wordt gesteld in de discussie en besluitvorming over de ontwikkeling van zijn leefomgeving.

- 7) De kracht van een referendum is het debat wat eraan vooraf gaat. Dat geldt ook voor het referendum over de Europese Grondwet. Toch zegt 92 procent van de respondenten in een peiling op www.benbot.nl niet te kunnen beoordelen of de Europese Grondwet goed voor Nederland is of niet. 83 procent van de ondervraagden geeft aan dat ze de Europese Grondwet in begrijpelijke taal uitgelegd willen hebben om een weloverwogen keuze te kunnen maken. Een website van een minister van Buitenlandse Zaken vinden ze een voor de hand liggende locatie voor die uitleg. De minister van Buitenlandse Zaken dient aan deze vraag tegemoet te komen.

6.3 Ontlaadt spanningsveld tussen media / politiek

- 8) Journalisten werpen zich steeds vaker op als aanklagers, commentators en regisseurs van het publieke debat, maar als controleurs van de macht hoeven zij aan niemand verantwoording af te leggen. Politieke schandalen beheersen de klassieke media. Schandalen die maar al te vaak schade toebrengen aan politici.

Door nieuwsfilters blijven politieke successen veelal onderbelicht en worden politieke missers uitvergroot tot ware crises. Opmerkelijk is dat minister Donner van Justitie en premier Balkenende zich richten op trage, welhaast onmogelijke, pogingen om de media bij te sturen.

Willen zij meer grip krijgen op de informatie die burgers onder ogen krijgen, dan zullen zij zich onafhankelijker van de media moeten opstellen. Dat kan door actiever gebruik te maken van primaire nieuwsvoorziening via internet en het onderhouden van weblogs.

Zaken waarvan vermoedt wordt dat ze door journalisten uitgelicht gaan worden, dienen op voorhand of direct erna door politici op websites toegelicht te worden. Losse 'quotes' of 'opgelaten ballonnetjes' worden zo minder gevoelig voor hypes, wanneer deze op een website uitgebreid van context voorzien worden. Zo kan het spanningsveld tussen media en politiek enigszins worden ontladen.

6.4 Richt websites politici democratisch in

- 9) Uit een peiling op www.benbot.nl blijkt dat 84 procent van de respondenten van mening is dat minister Bot zich moet presenteren op een persoonlijke, ministeriële website. Transparantie, begrijpelijkheid, toegankelijkheid en interactiviteit zijn de elementen waar een website van een bewindsvoerder, volgens de respondenten, aan moet voldoen. Aspecten waar ook bestaande websites van bewindsvoerders onvoldoende op scoren. Ontwikkeling en verbetering op deze punten dient een hoge prioriteit te krijgen.
- 10) Digitalisering van beleidsplannen door middel van internet is een absolute voorwaarde voor het behouden van overzicht en controle. Dat geldt niet alleen voor de analyse van plannen, maar ook voor het debat en voor de besluitvorming. Burgers willen vooral zicht hebben op de 'handel en wandel' van de overheid. Daarbij is het van belang de documenten rond actuele dossiers te ontsluiten en archieven aan te leggen van publieke optredens. Weblogs van ministers worden gezien als middel tot directe communicatie, waarbij voorstellen op een informele en begrijpelijke manier voorgelegd kunnen en moeten worden. Dit zijn concrete punten die centraal dienen te staan in de ontwikkeling van een ministeriële website op het gebied van transparantie.
- 11) Websites van bewindsvoerders moeten begrijpelijk zijn, want moeilijk taalgebruik zit het idee van een rechtvaardige democratie in de weg. 'Klare taal', 'geen campagnetaal' en 'begrijpelijke taal' zijn veelgehoorde oproepen. Burgers willen, als zij naar een website van een bewindsvoerder surfen, vooral uitleg van beleid. Een rubriek met veelgestelde vragen en actieve beantwoording van individuele vragen is daarom onontbeerlijk.
- 12) Alle ministeries, politieke partijen en vele gemeenten hebben geruime tijd geleden een intentieverklaring getekend waarin zij beloven hun websites toegankelijker te maken voor mensen met een functiebeperving. Toch hebben slechts enkelen de daad bij het woord gevoegd. Opmerkelijk is dat de Nederlandse overheid ernstig achterloopt op het gebied van digitale toegankelijkheid. De regering dient de richtlijnen voor toegankelijkheid van overheidssites op te nemen in wetgeving, zoals dat reeds in andere landen gebeurt. Tevens is het van belang te onderzoeken wie de website bezoeken. Als blijkt dat bijvoorbeeld laagopgeleiden nauwelijks vertegenwoordigd zijn, dient daar direct op ingespeeld te worden.

- 13) Analyse van commentaren op www.benbot.nl heeft uitgewezen dat burgers in het proces van meedenken via internet betrokken willen worden. Ook wordt aangegeven in welke vorm dat zou moeten gebeuren. Stemmen op stellingen, peilingen, forums en chatboxen zijn daar voorbeelden van. De resultaten daarvan moeten volgens hen aan politici doorgespeeld worden. De burgers geven aan dat zij meer vertrouwen krijgen in de politiek, als zij het gevoel hebben dat er naar hen geluisterd wordt. In het belang van de representativiteit is het aan te bevelen hier veel aandacht aan te besteden in de ontwikkeling van websites voor bewindsvoerders.

6.5 Maak digitale overheid minder kwetsbaar

- 14) Begin oktober 2004 werden de websites overheid.nl en regering.nl overspoeld met valse informatieverzoeken. Deze zogenaamde 'ddos-attacks' maakten de genoemde overheidssites onbereikbaar en legden het e-mailverkeer van eraan gekoppelde adressen plat. Burgers konden geen gebruik meer maken van de database met Nederlandse en Europese wetten, informatie over vergunningen, educatief materiaal, en zo meer. Duizenden burgers zijn de dupe geworden van deze computeraanval. Overheid.nl is immers de portal van de Nederlandse overheid: hier begint voor velen de zoektocht naar belangrijke of zelfs noodzakelijke informatie. De sabotage kon vijf dagen lang ongestoord voortduren, terwijl de daders in de media met naam en toenaam werden genoemd.

Een overheid die zo laks op een computeraanval reageert, is niet geloofwaardig als ze stelt dat 65 procent van de publieke dienstverlening in 2007 via internet moet plaatsvinden. Ze neemt haar eigen digitale informatie- en communicatievoorziening onvoldoende serieus. De burger raakt zo het vertrouwen kwijt in een overheid die van plan is steeds meer zaken via internet af te handelen en zelfs al waterschapsverkiezingen via dit medium heeft georganiseerd.

Eenzijds is aan te bevelen dergelijke acties in het Wetboek van Strafrecht aan te merken als vorm van 'cyberterrorisme' ofwel misdrijven tegen de veiligheid van de staat. De digitale infrastructuur van de overheid wordt immers aangetast. Berechting op basis van artikel 161 van het Wetboek van Strafrecht (vernielen van een geautomatiseerd werk) geeft onvoldoende uiting aan de ernst van dergelijke misdrijven. Anderzijds is het van belang websites van bewindsvoerders, parlementariërs, politieke partijen en overheidsinstellingen optimale beveiliging te bieden, omdat platleggen ervan een aantasting is van de open samenleving en de Nederlandse

rechtsstaat. Fysieke en juridische beveiliging tegen computercriminaliteit gericht tegen de staat moeten daarom hoge prioriteit krijgen.

- 15) Bij het aantreden van het eerste kabinet Balkenende waren de domeinnamen van de helft van de nieuwe ministersploeg, bestaande uit veertien mensen, nog niet geregistreerd. Namen van staatssecretarissen waren zelfs bij minder dan de helft vastgelegd. De Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) verzaakte de namen van leden van het Koninklijk Huis vast te leggen. Gevolg van deze grove nalatigheid was een reeks van domeinkapingen. Bij het Koninklijk Huis betrof het prinsesjuliana.nl, prinsbernhard.nl, prinswillemalexander.nl en koninginbeatrix.nl. En bij politici ging het om de domeinnamen hermanheinsbroek.nl, eduardbomhoff.nl, janpeterbalkenende.nl, jan-peterbalkenende.nl, ritaverdonk.nl, laurensjanbrinkhorst.nl, lijstpimfortuyn.nl en benbot.nl.

Enkele domeinnamen werden overgedragen na goed overleg, maar in de overige gevallen moesten er juridische geschillen, tijd- en geldverslindende onderhandelingen of op chantage berustte financiële transacties aan vooraf gaan. Een aantal van genoemde domeinnamen zijn nog steeds in handen van particulieren.

Veelal wordt aantoonbaar misbruik gemaakt van de status van de publieke persoon of wordt er inbreuk gemaakt op de persoonlijke levenssfeer. De opzet is veelal een politieke actie, maar in enkele gevallen betrof het commerciële uitbuiting. Belangen van politici worden ermee beschadigd en daarmee ook die van de Nederlandse staat.

Het is onverteerbaar dat de Nederlandse staat haar volksvertegenwoordigers, bewindsvoerders en leden van het Koninklijk Huis niet beschermt tegen malafide individuen die met oneigenlijke middelen druk proberen uit te oefenen op de politieke besluitvorming. Ze grijpt doorgaans pas achteraf in, wanneer de belangen van personen binnen het staatsdomein reeds geschaad zijn. Het is aan te bevelen domeinkapers op rechterlijke gronden als smaad en inbreuk op de persoonlijke levenssfeer te vervolgen, of nieuwe wetgeving in het leven te roepen. Eveneens is het aan te bevelen om hostingbedrijven en de Stichting Internet Domeinregistratie (SIDN) te verbieden nog langer domeinnamen van personen binnen het staatsdomein voor particulieren te laten registreren.

Domeinkapers zijn een bedreiging voor de Nederlandse rechtsstaat en belemmeren politici om zich op democratische wijze digitaal te presenteren. Zij dienen als zodanig aangepakt en gerechtelijk vervolgd te worden.

6.6 Teken 'Maatsch. Contract Domeinoverdracht'

- 16) In het belang van de status van bewindsvoerders als uitdragers en beschermers van democratische waarden, is het aan te bevelen de domeinkaper van www.benbot.nl speciale ontheffing te verlenen betreffende voorgestelde adviezen om domeinkapers bij wet te vervolgen. Meest voor de hand liggend is daarom de ondertekening van het 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht', welke in bijlage III is opgenomen.

Het maatschappelijke contract als beleidsinstrument is een idee van minister Thom de Graaf van Bestuurlijke Vernieuwing. Zijn pleidooi voor het maatschappelijke contract luidde als volgt: "De overheid neemt de volle verantwoordelijkheid voor een maatschappelijk probleem op zich. We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid."

Met het 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht' wordt in die perceptie een gunst verleend aan minister De Graaf. Burgers hebben de verantwoordelijkheid op zich genomen om hun onvrede te uiten over het openbaar bestuur, waarbij ze vervolgens constructieve ideeën aandroegen. Van minister Bot van Buitenlandse Zaken wordt in het contract gevraagd de burgeradviezen om te zetten in een concreet beleidsinstrument, te weten een ministeriële website die voldoet aan bepaalde voorwaarden.

Met het ondertekenen van het 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht' verkrijgt minister Bot het alleenrecht om onder 'eigenaam', te weten Ben Bot, een ministeriële website te exploiteren of via dat domein daar naar door te linken. Dat zelfde geldt voor minister Brinkhorst van Economische Zaken, ook hij kan zijn domeinnaam terugkrijgen met het ondertekenen van het 'Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht'. Tevens wordt daarmee een innovatieve slag gemaakt voor een meer rechtvaardige, meer vitale en meer representatieve vormgeving van de democratische rechtsstaat. Deze overeenkomst tussen burger en overheid sluit aan bij de beleidsvisie van minister De Graaf en dient als zodanig behandeld te worden.

Epiloog

EPILOOG: 'Politieke integratie'

Het volk, als traditioneel levenloos politiek lichaam, is een achterhaald begrip. De opdeling van de maatschappij op grond van geloofsovertuiging en maatschappelijke opvattingen evenzeer. Burgers ontlene hun identiteit niet meer aan een groter geheel, maar aan de producten van het kapitalisme en hun zelf vormgegeven moraal. Levensopvattingen die om de haverklap bijgesteld worden. Verwoede pogingen van de regering om te komen tot universele normen en waarden, verzanden in ongrijpbare discussies tussen individuen. De gezamenlijkheid, de eenheid van de menigte wordt niet gesmeed door die op te leggen, of zelfs maar te stimuleren.

De waan van de dag werkt direct door in politieke opiniepeilingen. Verkiezingen zijn gedevalueerd tot een momentopname. De doorspoeling in de achterban van politieke partijen is in een stroomversnelling geraakt. Programma's van partijen zijn geen denkkaders meer voor aanwijsbare groepen. Idealisme heeft plaats gemaakt voor realisme. Niet links of rechts, maar slingerend door het midden op het doel af is wat de klok slaat. Standpunten worden niet ingenomen, maar aangekleed met mitsen en maren. De consumptiemaatschappij - de klant is koning - heeft van de burger een keuzebewust individu gemaakt, in staat tot creatief denken, vrij om te staan en gaan waar ze wil.

Eenheid van het volk is niets meer dan een illusie, altijd al geweest, die slechts op vrijwillige wijze op zeer lokale schaal op grond van beperkte overeenkomsten kan ontspruiten. Het moderne volk is geen dode, maar een levende substantie. Het verzuilde volk bestond slechts bij de gratie van onderdrukking en strakke disciplines. Nu is het pluriform, mobiel en veranderend. Het verkeert niet in een identiteitscrisis, simpelweg omdat het geen identiteit nastreeft of nodig heeft. Het ontleent haar bestaan aan differentiatie, het verschil. Ze geeft af op autoriteit, kapitalistische controle en ideologie, omdat deze de vrijheid van het individu in de weg staan.

De menigte, bestaande uit vrije moderne individuen, maakt de samenleving chaotischer en de complexiteit van het sociale beleidsdomein nog complexer. Het is een misverstand dat complexe sociale systemen beter bestuurbaar worden door ze in mootjes te hakken. Zeker nu, in een ontzuilde samenleving die voortdurend blootstaat aan externe invloeden. Bestuurders moeten inzien dat sociale en economische ontwikkelingen, die wiskundig exact beschreven wetten zouden moeten volgen, juist tengevolge van die wetten onvoorspelbaar zijn, en ook blijven bij voortschrijdend inzicht. De ontwikkelingen in de leefomgeving zijn ondanks alle wet- en regelgeving niet lineair dynamisch. Dat is een

argument om burgers te stimuleren in hun zelfregulerend vermogen, door hen middelen beschikbaar te stellen. De discussie over de toekomst van de leefomgeving moet daarom gaan over welke middelen in welke mate vrijgegeven worden. Een samenleving kan niet gemaakt worden achter bureautafels, een samenleving ontstaat in een natuurlijke omgeving onder invloed van de behoeften van mensen.

Landsgrenzen en nationale identiteit scheiden een bevolking niet meer van de rest van de wereld. Mobiliteitstoename en wereldwijde communicatienetwerken hebben een nieuw en ondoorzichtig mondiaal politiek systeem gecreëerd. Geïnstitutionaliseerde globalisatie heeft nationale staten militair, monetair en cultureel afhankelijk gemaakt. Internationale politiek is achtertuinpolitiek geworden. Staten en individuen maken een steeds kleiner deel uit van het geheel, terwijl het geheel een steeds grotere invloed heeft op het individu en de staat. Deze nieuwe werkelijkheid leidt tot fricties in de samenleving die formeel niet meer op concrete personen en instanties gebotvierd kunnen worden, omdat een soevereine regie ontbreekt. Toch gebeurt dat. Politici worden verantwoordelijk gehouden voor zaken waar zij niet verantwoordelijk voor zijn. Bewindslieden zijn met handen en voeten gebonden aan internationale ontwikkelingen, terwijl ze daar geen of minimale invloed op hebben.

De visie op staat, overheid en democratie is in deze tijd dringender aan bijstelling toe dan ooit. Op dat vlak staan we nauwelijks verder dan driehonderd jaar geleden, ten tijde van Montesquieu. In verwoede pogingen om de situatie te beheersen is voor staten de verleiding groot om steeds harder, meer controlerend en meer totalitair te worden. Burgers vragen in tijden van crises immers om een krachtdadig optreden, maar zij willen daarvoor geen duurzaam mandaat afgeven. De vrijheid van het individu zal een veel hogere en blijvende intrinsieke waarde hebben.

Regeren dient hierom te geschieden op basis van legitimiteit, vertrouwen en draagvlak. Het huidige politiek bestel kan slechts invulling aan deze elementen geven, als het bereidt is zich aan te passen aan de realiteit en de dynamiek in de samenleving. Kamerleden leven nog steeds in de illusie dat hun zetel vier jaar lang duizenden mensen vertegenwoordigt. Ministers en staatssecretarissen worden door elkaar benoemd in de 'ons-kent-ons'-kringetjes. Het is een oligarchie van mensen die elkaar de bal toespelen, die neigt naar een sofocratie, ofwel een dictatuur der wijzen.

Willen bestuurders werkelijk draagvlak kweken, vertrouwen winnen en legitiemer besturen, dan zullen zij continu signalen uit de samenleving moeten opvangen. Dat vraagt niet zozeer om constitutionele hervormingen, maar meer om de bereidheid naar burgers te luisteren en hen te stimuleren in zelfregulerend

vermogen. Via moderne technologieën is het mogelijk om continu een vinger aan de pols van de menigte te houden. Er moet een nieuw evenwicht gevonden worden tussen regeren op basis van een strategisch akkoord en de intensieve zorg waar een pluriforme samenleving om vraagt.

Interactie tussen burger en overheid is niet genoeg. Het politiek bestel dient geïntegreerd te worden in de moderne samenleving en de nieuwe sociaal-culturele praktijk. De visie op staat, overheid en democratie is in 2005 dringend aan bijstelling toe.

Bronnen

LITERATUUR- EN BRONNENLIJST

Rapporten

- Brown, S., Elder, A., Koenig, A. (oktober 2004) - 'Net Impact - From Connectivity to Productivity', Cisco Systems Inc., San Francisco: Momentum Research Group.
- Karimi, F., Dubbelboer, N. (mei 2003) - 'Initiatiefvoorstel inzake Wet raadplegend referendum Europese Grondwet' - Den Haag: Eerste Kamer der Staten-Generaal.
- Kemenade, van, J.A. (augustus 2003) - 'Politiek en media. Pleidooi voor een LAT-relatie', Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB).

Artikelen

- Ivkovic, I. (november 2004) - 'Verzet is een verlangen - Antonio Negri over mondiale democratie', Filosofie Magazine.
- Hooven, ten, M. (december 2004) - 'Wilders is een last voor alle partijen', Trouw; De Verdieping.
- Verhofstadt, G. (1999) - 'De toekomst van de vrijheid - Tussen Weltmarkt en Weltgeist', Liberaal Reveil.
- Bruijn, de, E. (september 2004) - 'Overheidssites moeten toegankelijk zijn voor iedereen!', Burger@Overheid.
- Jong, de, S. (oktober 2003) - 'Maak gebiedsgericht beleid democratisch en daadkrachtig', Politiek-Actie.net.
- Willems, W. (november 2003) - 'Wilbert Willems blikt terug', De Rauie Règâh.
- Graaf, de, T. (oktober 2003) - 'Interactieve beleidsvorming of maatschappelijk contract?', Politiek-Digitaal.
- Jong, de, S. (november 2003) - 'Interactief gebiedsgericht beleid is helemaal niet zo democratisch', Politiek-Actie.net.
- Jong, de, S. (september 2003) - 'Provincies GIS-sen achter het Net', Symposium 'Participatie en Inspraak van Bewoners en Belangengroepen in het Gebiedsgericht Beleid in Vlaanderen en Nederland'.
- Reporters Sans Frontières, Parijs (augustus 1999) - 'The twenty enemies of the Internet'.
- Nijeboer, A. (2002) - 'Waarom het referendum', Referendum Platform.
- Wauters, B. (oktober 2003) - 'De greep van de burger is niet vergroot', De Financieel-Economische Tijd.
- Jong, de, S. (december 2004) - 'Petitie Laat Turkije toetreden tot de EU aangeboden aan Europarlementariërs', Politiek-Actie.net.

- De Volkskrant (november) 2004) - 'Premier tegen referendum Turkije'.
- NRC Handelsblad (november 2003) - 'Kabinet is verdeeld over persiflages'.
- Jong, de, S. (februari 2004) - 'Professional code for journalists: sense or nonsense?', U.S. Politics Online.
- Jong, de, S. (februari 2004) - 'Essay: Gedragcodes doen er niet meer toe bij mediahypes' - Politiek-Actie.net.
- Rijkers, H. (november 2001) - 'Internet brengt echte democratie' - Katholiek Nieuwsblad.

Boeken

- Verhulst, J. (1998) - 'Het verdiepen van de democratie', Brussel: Uitgeverij Cypres.
- Swierstra, T. (1998) – 'De sofocratische verleiding – Het ondemocratische karakter van een aantal moderne rationaliteitsconcepties', Kampen: Uitgeverij: Kok Agora.

Statistieken

- Nedstat Basic (juni 2004) - Bezoekersteller op www.benbot.nl.
- BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Denkt u dat Bot de daad bij het woord kan voegen?'.
- BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Wat verwacht u van een website van een minister?'.
- BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Voelt u haarfijn aan of een Europese Grondwet goed is?'.
- BenBot.nl (juni-juli 2004) - Peiling: 'Hoe moet Bot de Europese Grondwet uitleggen?'.
- Maurice de Hond, View/Ture BV (september (2004) - Peiling: 'Draagvlak en Actiebereidheid'.

Televisie

- Mingelen, F., Karhof, J. (23 juni 2004) - 'Den Haag Vandaag: ja tegen Europese grondwet', NOVA.
- Ingen, van, R., Lange, de, R. (6 juni 2004) - 'Ben Bot', Buitenhof.

Burgers

- BenBot.nl (juni-juli 2004) – Adviezen en suggesties van burgers: 'Tekelijst petitie: Wij burgers gaan kloof dicht met BenBot.nl' - A. Fekken, A. Widlak, A. Fazli, B. van Mastrigt, B. de Jong, B. Ravelli, Björn, Boats, C.L.C. Zeeberg, C. Hofman, D. Ruigrok, Eddy, E. Schravessande, E. van Nuenen, Evers, F. Muller, Goegol, H. Andringa, H. Boiten, I. Jorritsma, J. Korse, J. Zeinstra, J. Kranenburg, J. Roest, J. van den Bekerom, J. Bannink, J. Otten, Johan, J. de Mol, J. van Dijk, J. Schellevis, J. van den Berg, K. Mohamed, K. van Sprang, K. Overbeeke, K. Bouma, L. Janssen, L. van Asselen, M.C., M. Horst, M. Houweling, M. Schoo, M. Braam, N. Holthuis, P. Smolders, P. Keulers, Phantor, P. van de Berg, Ray, R. Langeveld, R. Rindertsma, R. Harmsen, R. Klaassen, Sander, S.A.M. Snijders, W.H. Dijkmans, W.N.A. Beckers, W. Stomp, W. van Doorn.
- Benbot.nl (juni-juli 2004) – Bijdragen en discussies op het forum.

Bijlagen

BIJLAGE I: Tekenlijst en burgeradviezen

<p>Steven de Jong tekende voor deze petitie op Saturday, October 02, 2004, te Deventer.</p>	<p>IP-adres & E-mail geverifieerd</p>
<p>Steven de Jong is vol inspiratie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:</p>	
<p><i>Gebruik de denkkraft van uw burgers. Neem de adviezen van ondergetekenden ter harte en doe er uw voordeel mee!</i> 🙌</p>	
<p>M. Kerkhoven tekende voor deze petitie op Sunday, July 04, 2004, te Deventer.</p>	<p>IP-adres & E-mail geverifieerd</p>
<p>Maarten Kerkhoven is helemaal van de kaart inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:</p>	
<p><i>Nu Nederland het voorzitterschap van de EU heeft overgenomen, verwacht ik dat Bot in Brussel gaat vechten voor meer transparantie in overheidszaken. Bot, laat eens zien wat je in huis hebt en voeg de daad bij het woord!</i></p>	
<p>Arjan Widlak tekende voor deze petitie op Thursday, July 01, 2004, te Amsterdam.</p>	<p>IP-adres & E-mail geverifieerd</p>
<p>Arjan Widlak is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:</p>	
<p><i>Graag nodig ik minister Bot ook uit het project "Zet de agenda van Europa" te volgen waarin Europarlementariërs van verschillende partijen in de discussie gaan met burgers over de te volgen agenda in Europa.</i> 🙌</p>	
<p>Sander B. tekende voor deze petitie op Thursday, July 01, 2004, te Leeuwarden.</p>	<p>IP-adres & E-mail geverifieerd</p>
<p>Sander B. is heel verbaasd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:</p>	
<p><i>Wij, de Burgers der Nederlanden, vinden dat het tijd is voor actie. Wij stemmen met onze stem, en onze stem mag gehoord worden. Deze 'domeinkaping' zou een signaal moeten zijn aan jou en de rest van de ivorentorenbewoners om eens naar beneden te komen. Mij is altijd geleerd: 'Een man een man, een woord een woord'. Mooie beloftes over dat luisteren naar de burger, nu nog doen!</i></p>	
<p>J. Korse tekende voor deze petitie op Tuesday, June 29, 2004, te Amsterdam.</p>	<p>IP-adres & E-mail geverifieerd</p>
<p>J. Korse is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:</p>	
<p><i>Een website met als onderdeel een archief waarin beloftes uit het verleden kunnen worden getoetst aan de praktijk van het heden.</i></p>	

Kenzo Overbeeke tekende voor deze petitie op
Tuesday, June 29, 2004,
te Amsterdam.

Kenzo Overbeeke is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

U mag dan wel bot zijn maar niet boos worden.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Michiel Schoo tekende voor deze petitie op
Monday, June 28, 2004,
te Leiden.

Michiel Schoo is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Ministers websites moeten inzicht geven in de politieke keuzes die gemaakt worden en de gevolgen daarvan. Een eenvoudig overzicht van alle speeches die de bewindsman is een goede start. Er zou geen selectie aangebracht moeten worden, maar alles integraal openbaar zetten. De keuzes van een minister waar hij wel en niet besluit te spreken is op zich al een begin van transparantie. De inhoudelijke teksten dragen daar nog verder aan bij.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

L.Janssen tekende voor deze petitie op
Saturday, June 26, 2004,
te Nijmegen.

L.Janssen is niet te spreken over bestaande ministers inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

houden zo. Wij willen een ministerie van BuZa en geen retentiekers van Bush en hun globo-neo-liberalising. 🙄

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Jan Kranenburg tekende voor deze petitie op
Friday, June 25, 2004,
te Apeldoorn.

Jan Kranenburg is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Een openbaar forum waar beleidsvoornemens (maar ook hot issues in het algemeen!) opiniërend voorgelegd worden alvorens met de zo verzamelde opmerkingen en opinies definitief aan de Staten Generaal gezonden te worden.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

W.H. Dijkmans tekende voor deze petitie op
Friday, June 25, 2004,
te Twello.

W.H. Dijkmans is verbolgen over de huidige situatie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Mijnheer Bot. Beiden zijn wij heren op leeftijd (ik 71 donkere herfst, U 68 lentes jong).

Dagelijks overbrug ik via de moderne communicatieapparatuur de fysieke kloof tussen mij en mijn schoondochter, Twello(NL)-Los Angeles(VS).

Dat heeft mij moeite gekost, maar met hulp van jongelui heb ik de elektronische boot niet gemist.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

U wel, merkwaardig! Terwijl ik er veel voor over heb om met mijn schoondochter te communiceren, laat U Uw hoofd hangen als het gaat om Uw wens om de kloof tussen volk en bewindslieden te dichten.

U als respectabele heer op leeftijd zou beter moeten weten. Zet Uw schouders eronder!

Toont U zich een ware democraat. Mijn zegen heeft U!

Graag drink ik met U een glaasje port op de goede afloop!

Jeroen Bannink tekende voor deze petitie op
Friday, June 25, 2004,
te Deventer.

Jeroen Bannink is zeer betrokken inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Een website van een minister moet niet gaan over het beleid zelf maar over zijn functie en persoon.

Het is onze volksvertegenwoordiger en hij is verplicht in contact te treden met ons. Hij moet ons via de site om advies vragen en zaken voorleggen. Een persoonlijk tintje dus. Laat het volk meedenken. Gebruik de denkkraft van uw burgers! Geef ons de mogelijkheid om uw beleidskeuzes te bekritisieren.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Ignas tekende voor deze petitie op
Friday, June 25, 2004,
te Tilburg.

Ignas is door het dollen heen inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

C.L.C. Zeeberg tekende voor deze petitie op
Wednesday, June 23, 2004,
te Rotterdam.

C.L.C. Zeeberg is zeer betrokken inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

 *Het is belangrijk om te denken in termen van samenwerking. Dit maakt all-round en sterk. Gebruik steeds de meest terzake kundigen. Burgers moeten niet vanuit een luie stoel wensen en eisen en laten bedienen. Wat kom je brengen, wat is jouw bijdrage.... Wanneer je op deze manier betrokkenheid toont, in daden en niet alleen in woorden (bv via petitie), dan mag je ook van je minister verwachten dat hij je serieus neemt en dan zal hij raadplegen en zaken toelichten. Immers, je energie stop je niet in mensen van wie je de indruk hebt dat er niet verstaan wordt.
Het moet van twee kanten komen.*

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Rick Rindertsma tekende voor deze petitie op
Wednesday, June 23, 2004,
te Deventer.

Rick Rindertsma is verolgen over de huidige situatie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Overzichtelijk, transparant, goed leesbaar en natuurlijk de welbekende humor van minister Bot erin verwerkt!!

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Jeroen Otten tekende voor deze petitie op
Wednesday, June 23, 2004,
te Zutphen.

Jeroen Otten is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Een forum / chatbox waarbij de gewone burger (al is het maar 1 uur per week) direct vragen kan stellen aan Dhr. Bot

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Lenne van Asselen tekende voor deze petitie op
Wednesday, June 23, 2004,
te Woudenberg.

Lenne van Asselen is helemaal van de kaart inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Meneer Bot, ik wil graag dat u uw beleid helder uitlegt aan mij.

Als ik meen dat u dat niet doet moet u een 'Ik-begrijp-er-geen-snars-van-ALARM' op uw site hebben.

Onder elk stukje tekst een grote rode knop, waarop ik kan drukken. Uw medewerkers kunnen mij dan mailen om het uit te leggen. Regelt u dat voor mij?

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Bas Ravelli tekende voor deze petitie op
Wednesday, June 23, 2004,
te Terschuur.

Bas Ravelli is door het dollen heen inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Graag bied ik u de helpende hand. Ik leg u de volgende ideeën voor. Ideeën voor uw nieuwe, nog te maken, website:

- 1) Meedoen aan de interactieve webtv-uitzendingen van de PubliekeVerantwoording.nl.*
- 2) Video-archief van kamerdebatten waarin u aan het woord was en publieke optredens.*
- 3) Ben-Bot-quiz: zo kunt u peilen of de burger al wat meer op de hoogte is van uw beleid.*
- 4) Extra medewerkers om mail van burgers te beantwoorden.*
- 4a) FAQ's: de meest gestelde vragen van burgers in een vraag-antwoordlijst.*
- 5) Lokkertjes: mp3'tjes, plaatjes van mooie vrouwen, moppentap, links naar cabaretarchieef van Kopspijkers, roddelrubriek voor vrouwelijke ambtenaren (scheelt kamerdebatten)*
- 6) Doelgroeppeiling: wie bezoeken uw site?*

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

7) Stemmen op Bot's stellingen

En natuurlijk verwacht ik klare taal op uw website. Ik hoop dat u mijn suggesties ter harte neemt. Succes met de bouw van uw officiële site. Het gaat u lukken, minister Bot!

Priscilla vd Berg tekende voor deze petitie op
Tuesday, June 22, 2004,
te Amersfoort.

Priscilla vd Berg is nogal enthousiast inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

De nieuwe website van de minister moet toegankelijk zijn voor ouderen, kinderen en gehandicapten. Voor die laatste groep is internet het middel om hun maatschappelijke positie te versterken. Participeren in politieke besluitvorming via een toegankelijke site is daarom belangrijk. Het biedt de mogelijkheid om, ondanks bepaalde functiebeperkingen, zelfstandiger in de maatschappij te functioneren. Een site van een minister moet daarom volgens de richtlijnen van het 'World Wide Web Consortium' opgesteld worden en als voorbeeld dienen. De site moet als voorbeeld dienen voor andere overheidssites.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Arkin Fazli tekende voor deze petitie op
Tuesday, June 22, 2004,
te Groningen.

Arkin Fazli is erg te spreken inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Ik teken voor meer democratie

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

johan tekende voor deze petitie op
Tuesday, June 22, 2004,
te Heerlen.

johan is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

meer openheid

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Monique Braam tekende voor deze petitie op
Monday, June 21, 2004,
te Deventer.

Monique Braam is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

 Op een transparante democratie!!

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Niek Holthuis tekende voor deze petitie op
Monday, June 21, 2004,
te Arnhem.

Niek Holthuis is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Allereerst een site in begrijpelijke taal. Ook niet teveel oneliners, slogans, retoriek, niet waar te maken voornemens, of wat al niet meer. Wel graag daden, ik snak er naar, en dus ook wat minder woorden. Misschien ook een wat lager "aardappel in keel-gehalte"..?? En wie weet een tikje minder lonken naar, en pronken met George en Collin..?? Kom op Ben, je kunt 't!!

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Marvin Houweling tekende voor deze petitie op
Monday, June 21, 2004,
te Egmond Aan Zee.

Marvin Houweling is door het dollen heen inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Edwin Schravessande tekende voor deze petitie op
Monday, June 21, 2004,
te Den Haag.

Edwin Schravessande is vol inspiratie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Ontsluit de documenten rond actuele dossiers.

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Karin van Sprang tekende voor deze petitie op
Monday, June 21, 2004,
te Rosmalen.

Karin van Sprang is niet te spreken over bestaande ministers inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Ministers en de politiek is niet te bereiken voor de burger. Graag zou ik de toegankelijkheid zien. En de opgeklopte taal en lastige woorden zeker niet meer.

Politiek wordt moeilijk gemaakt door duur woordgebruik en lastige woorden. 😞

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Barry van Mastrigt tekende voor deze petitie op
Monday, June 21, 2004,
te Almere.

Barry van Mastrigt is gematigd positief inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Uiteindelijk moet de verantwoordelijkheid naar de burger, de burger is de praktijk. Hierbij moet je als politici weten wat de burger beweegt, welke kant we/ze opwillen en hoe we/ze kunnen sturen. Ik denk dat het grootste probleem democratische chaos is, doordat er geen richting/sturing wordt gegeven. Alles mag...dus alles is goed!? Ik teken voor democratie maar wel een democratie met vertrouwen, eerlijkheid, openheid, geduld en misschien wel het belangrijkste: opvoeding -> bewust worden van de keuze voor een keuze.

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Klaas Bouma tekende voor deze petitie op
Monday, June 21, 2004,
te Tersoal.

Klaas Bouma is niet te spreken over bestaande ministers inzake deze
burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Open, eerlijk en duidelijk. Dat zou ik Bot willen mee geven!

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Rob Harmsen tekende voor deze petitie op
Sunday, June 20, 2004,
te Amsterdam.

Rob Harmsen is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de
volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Eddy tekende voor deze petitie op
Sunday, June 20, 2004,
te Nieuwegein.

Eddy is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de
volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Peter-Paul Keulers tekende voor deze petitie op
Sunday, June 20, 2004,
te Rotterdam.

Peter-Paul Keulers is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de
volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Jan van den Bekerom tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Deventer.

Jan van den Bekerom is helemaal van de kaart inzake deze burgerdienst, en
heeft de volgende boodschap voor u:

ja hallo!!! Benbot, de deur op slot... gooi hem open!!!

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Joris van den Berg tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Nijmegen.

Joris van den Berg is zeer betrokken inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Dennis Ruigrok tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Bergen NH.

Dennis Ruigrok is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Een site met nieuwsknipsels waar we met z'n alleen oplossingen voor kunnen bedenken.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

John De Mol tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Takkendorp.

John De Mol is vol inspiratie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Ben is bot

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

boats tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Assen.

boats is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Ben het ermee eens dat meer openheid van zaken moet zijn bij de politiek en de amtelijke macht. Meneer Bot heeft gelijk met het stellen dat de burgers nu minder betrokken zijn bij de politiek maar als de politiek ons zo betuttelend behandelt terwijl velen vaak voor eigen parochie zitten en zo veel bestrengelende eigen belang zonder openheid van zaken, dan word het wel gekweekt. Onze tegenwoordige media geeft mensen zoveel meer informatie mogelijkheden maar, al te vaak over onbenullige dingen. Dat politiek Den Haag dan zover achter ligt kan betekenen 1. Onkunde in Den Haag 2. Feiten van burgers verbergen verdoesellen 3. Meeste burger als melk-koe zien. Ja ik ben voor meer openheid, niet alleen bij Mr. Bot, maar ook bij andere ministeries.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

K. Mohamed tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Rotterdam.

K. Mohamed is heel verbaasd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Moet geluisterd naar het volk...!!!

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

remco langeveld tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te almere.

remco langeveld is niet te spreken over bestaande ministers inzake deze
burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

*Een duidelijk, in normale mensentaal, zodat iedereen het kan begrijpen en
natuurlijk niet campagne-taal. Ik wil weten wat de ministers gaan doen, hoe ze dat
gaan doen, en niet wat ze wel allemaal van plan zijn, maar toch niet te realiseren
valt, omdat we in nederland nou eenmaal een meerpartijen regering hebben.* 😞

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Herman Boiten tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Goettingen.

Herman Boiten is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en
heeft de volgende boodschap voor u:

Maak er wat moois van!

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Erwin van Nuenen tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Tilburg.

Erwin van Nuenen is verbolgen over de huidige situatie inzake deze burgerdienst,
en heeft de volgende boodschap voor u:

*Laat ministers en ook de minister president verantwoording afleggen voor hun
beleid. Indien dit "wanbeleid" is, zo aangegeven door de meerderheid van de 2e
kamer, of indien de burger zelf door referendum aangeeft het er niet mee eens te
zijn, is er maar één oplossing:
Opstappen, met slechts een ww-uitkering en ook voor maximaal dezelfde periode.*

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

christiaan hofman tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te uden.

christiaan hofman is verbolgen over de huidige situatie inzake deze burgerdienst,
en heeft de volgende boodschap voor u:

het is waardeloos

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

p. smolders tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te den haag.

p. smolders is helemaal van de kaart inzake deze burgerdienst, en heeft de
volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Arjan Fekken tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Brisbane.

Arjan Fekken is vol inspiratie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Partijen, ga weer terug naar jullie roots en vecht voor jullie idialen! Geen concessies meer! Links en rechts, verdwijen uit het veilige midden!
Arjan Fekken

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Ray tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Sittard.

Ray is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Hans Andringa tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Apeldoorn.

Hans Andringa is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Björn tekende voor deze petitie op
Saturday, June 19, 2004,
te Alkmaar.

Björn is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

*Ik laat me verrassen door alles wat er op deze website te zien zal zijn in de komende tijd.
Niets is te gek en alles mag als het maar in de prettige steer blijft.*

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

w.stomp tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te den haag.

w.stomp is verbolgen over de huidige situatie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Phantor tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Maasland.

Phantor is niet te spreken over bestaande ministers inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

-

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Bart de Jong tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Best.

Bart de Jong is erg te bespreken inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

De inzet van IT kan het hele democratisch gehalte van Europa, en de geloofwaardigheid van de politiek(!!!)enorm verbeteren. Geen gemakkelijke opgave, maar een weg die niet te negeren is in een maatschappij die in deze tijd zegt democratische grondvesten te hebben. Mensen met wat levenservaring weten dat het politieke circus zoals we dat nu kennen, ver staat van de wijze waarop een moderne beschaving bestuurd hoort te worden. Dit initiatief is zeer welkom, en verdient een serieus vervolg!

IP-adres & E-mail
geverifieerd

j.zeinstra tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te bolsward.

j.zeinstra is vol inspiratie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

rechtvaardigheid sociaal beleid geen egoïsme en verdeling van inkomen waarbij de absurditeit van 10x en hoger van het minimumloon verdwijnd weer invoeren van hogere belasting schijf toen het goed ging is een voordeel verleend nu het slechter gaat dient dit eerst weer ingeleverd te worden een rechtvaardig hypotheek beleid niemand meer dan of minder dan ongeveer 35% belasting aftrek hypotheekrente met een maximum tot het betaalde belasting bedrag dus lagere inkomens beetje subsidie hogere inkomens aanmerkelijk minder voordeel en toch evenwichtig 🙏🙏🙏

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Wout van Doorn tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Utrecht.

Wout van Doorn is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

*Ik zou het een aanwinst vinden voor de site indien de heer Bot voor te nemen beslissingen een poll op zijn site plaatst. Uiteraard hoeft hij zich hier niet aan te houden, gezien de heer Bot meer verstand van zaken heeft dan de gemiddelde burger. Indien zijn uiteindelijk genomen besluit af wijkt van de uitkomsten van de poll, zou een verantwoording wel op zijn plaats zijn. Waarschijnlijk vergroot dit het inzicht in de aspecten van politieke besluitvorming bij menig burger.
Met vriendelijke groet,
Wout van Doorn*

IP-adres & E-mail
geverifieerd

Joost Schellevis tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Heerhugowaard.

Joost Schellevis is in zijn nopjes inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Laten we hem maar niet teruggeven aan meneer Bot.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

F.Muller tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Haarlem.

F.Muller is niet te spreken over bestaande ministers inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Hoog propaganda gehalte tov de werkelijkheid in de samenleving.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Goegol tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Rotterdam.

Goegol is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Jan Roest tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Z.O.-Beemster.

Jan Roest is verheugd op wat komen gaat inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

project informatie, rapportages in-depth informatie! Het is toch raar dat iedereen het maar normaal vind dat de door de burgers betaalde gemaakte rapportages niet openbaar worden gemaakt.

lets heel anders: Mijn wantrouwen in de politiek is in elk geval aanzienlijk gestegen na het geval van de 'speciale militaire eenheden' - ik ben tegen staatsgeheim, tenzij het aanleiding zou geven individuen in levensgevaar te brengen. Ieder geheim is er een te veel want het is een teken van zwakte/onmacht van de overheid.

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Marcel Horst tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Geesteren.

Marcel Horst is verbolgen over de huidige situatie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Houd de teksten begrijpelijk en recht door zee ,en geen gelul om de brij heen

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Joop van Dijk tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Amersfoort.

Joop van Dijk is verbolgen over de huidige situatie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

*Ja, meneer Bot, de macht moet werkelijk terug naar de burger, want zo kan het niet langer! Het vertrouwen in de politiek en de rechtspraak is de laatste jaren tot ver onder het vriespunt gedaald! Vindt u het gek!?
Er worden ons wetten en gedragsregeltjes door de strot heengedouwd onder het mom van democratie, vrijheid, gezondheid en wat dies meer zij. De burger zelf wordt niets gevraagd!!!
Ik hoop van harte dat deze zaken straks terug te vinden op de site
Joop!*

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

M.C. tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Gouda.

M.C. is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

Met deze actie zal minister Bot heel waarschijnlijk toch wel iets doen aan zijn ronduit saae website. Misschien kan er zelfs een weblogje vanaf (onder voorwaarde dan dat hij niet zo saai & standaard schrijft als Zalm). Directe communicatie, snelheid, informatievoorziening, voorstellen. Dat hoop ik te zien op zijn toekomstige site. Uiteraard op dit adres dan hè 🤔

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Rolf Klaassen tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Deventer.

Rolf Klaassen is hoopvol gestemd inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

*Mijn mening is dat dit een goed initiatief is om de digitale overheid op de vingers te tikken. We lopen altijd wel op de politiek te zeuren maar nu wordt er eens een keer echt wat mee gedaan.
succes*

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

evers tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te rotterdam.

evers is helemaal los inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

Snijders, S.A.M. tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Tilburg.

Snijders, S.A.M. is vol inspiratie inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

*-1- Ambtenaren plichten aan de kaak stellen. Verantwoordelijkheid (wettelijk en maatschappelijk)
-2- Vertegenwoordiging van ons (Let met name op de brief van Balkenende aan*

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

de klokkenluider van de bouwfraude. Als je hier alleen de salarissen van de ambtenaren die niets zeggen te weten opteld, dan kun je makkelijk een goede afweging maken voor een redelijke schadevergoeding + lintje voor deze man).
-3- Denivelatie is geen keuze van de meerderheid van de Nederlanders.
-4- Arbeidskosten moet doorslaan op overheids-begroting + ambtenaren salarissen.

W.N.A. Beckers tekende voor deze petitie op
Friday, June 18, 2004,
te Heerlen.

W.N.A. Beckers is zeer betrokken inzake deze burgerdienst, en heeft de volgende boodschap voor u:

transparantie, gebruik van Open Source en de ontsluiting van een ieder tot informatie betreffende de handel en wandel van de overheid, semi-overheid.
Verder een aantal (semi-)privatiseringen terugdraaien 🙄🙄🙄🙄🙄

**IP-adres & E-mail
geverifieerd**

BIJLAGE II: Verslag ‘Burgers aan het woord op BenBot.nl’

BURGERS AAN HET WOORD OP BENBOT.NL

Door Steven de Jong, 21 juni 2004

“Ben Bot, de deur op slot? Gooi hem open!”, roept Deventenaar Van den Bekerom verontwaardigd uit bij het tekenen van de petitie op BenBot.nl. De heer Bouma uit het Friese Tersoal voegt er aan toe: “Open, eerlijk en duidelijk. Dat zou ik Bot willen meegeven!” Mohammed uit Rotterdam drukt zich stiller uit: “Er moet geluisterd worden naar het volk!” De digitaal uitgedrukte emoties, in woorden en ‘emoticons’, lopen hoog op in de tekenlijst. Het is duidelijk, de kloof tussen burger en overheid houdt het publiek bezig. Althans deze burgers, de burgers die tekenen voor méér democratie en betere vertegenwoordiging.

Begrijpelijkheid, beeld- en meningsvorming, transparantie, toegankelijkheid en participatie. Dat zijn de kernelementen waar het de petitietekenaars om draait. Het zijn geen losse bouwstenen, maar pijlers en communicerende vaten waarop een democratische rechtsstaat moet rusten, zo blijkt uit hun boodschappen. Participatie is volgens deze burgers alleen mogelijk als er sprake is van openheid, ofwel transparantie. Maar transparantie heeft alleen zin als er duidelijk en eenvoudig gecommuniceerd wordt, het moet wél te begrijpen zijn! Dan is er pas sprake van beeld- en meningsvorming, de voedingsbodem voor een functionerende democratie.

‘Normale mensentaal’

“Ministers en de politiek zijn niet te bereiken voor de burger”, meent mevrouw Van Sprang uit Rosmalen. “Graag zou ik meer toegankelijkheid zien. Die opgeklopte taal en lastige woorden zeker niet meer. Politiek wordt moeilijk gemaakt door duur woordgebruik en lastige woorden.” Een andere burger, de heer Langeveld uit Almere, wil in normale mensentaal uitgelegd krijgen wat ministers gaan doen en hoe ze dat gaan doen: “Niet wat ze allemaal van plan zijn, maar toch niet te realiseren valt. Geen campagnetaal!”

‘De burger is de praktijk’

Burger Bart uit Best koppelt de democratische behoeften aan informatietechnologie: “De inzet van IT kan het democratische gehalte van Europa, en de geloofwaardigheid van de politiek enorm verbeteren”. Hij blijft realistisch: “Dat is geen gemakkelijke opgave,

maar een weg die niet te negeren is in een maatschappij die meent democratische grondvesten te hebben.” Bart vervolgt: “Het politieke circus dat we nu kennen, staat ver af van de wijze waarop een moderne beschaving bestuurt wordt te worden.” Weer een ander, de heer Van Mastrigt uit Almere, gaat recht op het doel af: “Uiteindelijk moet de verantwoordelijkheid naar de burger, de burger is de praktijk. Hierbij moet je als politicus weten wat de burger beweegt, welke kant zij op willen en hoe je ze kan sturen.” Van Mastrigt tekent niet alleen voor een democratie met “vertrouwen, eerlijkheid, openheid en geduld”, maar ook voor één met uitleg en voorlichting: “Burgers moeten bewust worden van de keuze voor een keuze.”

‘Ieder geheim is er één te veel’

De heer Van Doorn uit Utrecht heeft een idee voor de officiële website van minister Bot: “Ik zou het een aanwinst vinden indien minister Bot een poll (elektronische opiniepeiler, red) op zijn site plaatst.” Van Doorn ziet twee pluspunten: “Het vergroot het inzicht in de aspecten van besluitvorming bij de burger en Bot zou op zijn site verantwoording kunnen afdragen als de uitkomst van de poll afwijkt van zijn genomen besluit.” De heer Roest uit Zuid-Oost Beemster is verontwaardigd over het achterhouden van informatie: “Het is toch raar dat iedereen het maar normaal vindt dat de door burgers betaalde rapportages niet openbaar zijn. Ik wil ‘in-depth’-informatie, in projecten en rapportages.” Zijn wantrouwen in de politiek is aanzienlijk gestegen na “het geval met de speciale militaire eenheden”. Roest stelt: “Ik ben tegen staatsgeheim, tenzij er bij openbaarmaking individuen in levensgevaar worden gebracht. Ieder geheim is er één te veel. Het is een teken van zwakte en onmacht van de overheid.”

‘Ik ben geen melkkoe die betutteld moet worden’

De burgers die de petitie tekenen zitten vol inspiratie en weten wat zij willen. Zo wil mevrouw de Wilde uit Enkhuizen een rubriek negatieve reacties op Bot’s website en de heer Ruigrok uit Bergen nieuwsknipsels “waar we met z’n allen oplossingen voor kunnen bedenken”. De heer Boats uit Assen wil “niet meer betutteld worden en als melkkoe worden gezien”, maar betrokken worden bij een open beleidsvoering. De heer Van Horst uit Geesteren wil “geen gelul om de brij heen”, maar “begrijpelijke en ‘rechtdoorzee’-teksten” op Bots site. De heer Schravessande uit Den Haag pleit voor transparantie. “Ontsluit de documenten rond actuele dossiers”, is zijn devies.

‘De burger zelf wordt niets gevraagd!’

Heer Van Dijk uit Amersfoort spreekt de minister persoonlijk aan: “Ja, meneer Bot, de macht moet werkelijk terug naar de burger,

want zo kan het niet langer! Het vertrouwen in de politiek en de rechtspraak is de laatste jaren tot onder het vriespunt gedaald!". Van Dijk is, zo geeft hij aan, verbolgen over de huidige situatie: "Vindt u het gek dat het vertrouwen weg is? Er worden ons gedragsregeltjes door de strot geduwd onder het mom van democratie, vrijheid, gezondheid en wat dies meer zij. De burger zelf wordt niets gevraagd!". De Amersfoorter hoopt "van harte" dat Bot hier verandering in gaat brengen op zijn nog te bouwen website.

De officiële website van minister Bot

Veel tips en ideeën voor de nieuwe website van minister Bot zijn al binnengekomen op het gekaapte domein BenBot.nl. Als het aan de heer Schellevis uit Heerhugowaard ligt - "Laten we hem maar niet teruggeven aan meneer Bot." - krijgt de minister www.benbot.nl niet meer terug. Maar dat kan en willen we natuurlijk niet. Het doel van de actie is een transparante, interactieve en begrijpelijke website voor minister Bot, naar wensen van de burgers. Als minister Bot handelt naar zijn uitlatingen in Buitenhof - "Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven." - verwelkomt hij de bemoeienis inzake zijn nieuwe website van harte.

Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht

BIJLAGE III: Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht

Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht - BenBot.nl

Ondergetekenden:

Steven de Jong, Het Groenedijkje 4, 7413 RJ, Deventer
(hierna te noemen: **De Domeinkaper**)

&

De Minister van Buitenlandse Zaken, dhr. B.R. (Ben) Bot
(hierna te noemen: **De Minister**)

zijn het volgende overeengekomen:

Met het ondertekenen van deze overeenkomst gaat 'De Domeinkaper' een verplichting aan tot het overdragen van de domeinnaam 'www.benbot.nl' aan 'De Minister', welke zal geschieden onder de hiernavolgende voorwaarden.

- 1) **De Minister** geeft aan een bureau naar keuze de opdracht een website te ontwikkelen, waarop hij zich kan presenteren als zijnde de Minister van Buitenlandse Zaken. De website zal aansluiten op de behoeften van burgers voor een ministerieel internetportaal dat transparant, begrijpelijk, toegankelijk en interactief is, conform de conclusies en aanbevelingen in dit rapport.
- 2) **De Minister** belooft zijn best te doen om zijn democratische verlangens (*), welke hij uitsprak in Buitenhof, in de praktijk te brengen.

(*) "Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven. (...) Er moet een duurzaam draagvlak zijn bij de burger voor datgene wat er over hem wordt beslist. (...) Politici hebben de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers."
- 3) **De Minister** ontsluit dit rapport op zijn nieuwe website, opdat bezoekers te allen tijde de inrichting van de site kunnen toetsen aan het rapport.
- 4) **De Minister** geeft een verklaring uit, waarin hij een reactie geeft op het rapport en waarin hij de ontwikkeling van zijn nieuwe website aankondigt.
- 5) **De Minister** stuurt dit contract getekend terug naar **De Domeinkaper**, evenals de formulieren waarmee de domeinoverdracht bij provider en SIDN officieel gerealiseerd kan worden. **De Domeinkaper** retourneert vervolgens per ommekeer de ontvangen en getekende formulieren en zal geen kosten voor de domeinoverdracht in rekening brengen. Bij in gebreke stelling van **De Domeinkaper** inzake deze procedure zal deze op straffe van een dwangsom, één burgerrecht per dag afstaan aan de Staat der Nederlanden.

Ondertekening:

Dhr. B.R. Bot / 'De Minister'
Datum:

Steven de Jong / 'De Domeinkaper'
Datum: 24 januari 2005

Maatschappelijk Contract Domeinoverdracht - LaurensJanBrinkhorst.nl

Ondergetekenden:

Steven de Jong, Het Groenedijkje 4, 7413 RJ, Deventer
(hierna te noemen: **De Domeinkaper**)
&
De Minister van Economische Zaken,
dhr. L.J. (Laurens Jan) Brinkhorst
(hierna te noemen: **De Minister**)

zijn het volgende overeengekomen:

Met het ondertekenen van deze overeenkomst gaat 'De Domeinkaper' een verplichting aan tot het overdragen van de domeinnaam 'www.laurensjanbrinkhorst.nl' aan 'De Minister', welke zal geschieden onder de hiernavolgende voorwaarden.

- 1) **De Minister** laat zijn huidige website ombouwen tot één die aansluit op de behoeften van burgers voor een ministerieel internetportaal dat transparant, begrijpelijk, toegankelijk en interactief is, conform de conclusies en aanbevelingen in dit rapport.
- 2) **De Minister** belooft zijn best te doen om de democratische verlangens (*), die zijn collega minister Bot uitsprak in Buitenhof, in de praktijk te brengen.

(*) "Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven. (..) Er moet een duurzaam draagvlak zijn bij de burger voor datgene wat er over hem wordt beslist. (..) Politici hebben de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers."
- 3) **De Minister** ontsluit dit rapport op zijn nieuwe website, opdat bezoekers te allen tijde de inrichting van de site kunnen toetsen aan het rapport.
- 4) **De Minister** geeft een verklaring uit, waarin hij een reactie geeft op het rapport en waarin hij de ombouw van zijn huidige website aankondigt.
- 5) **De Minister** stuurt dit contract getekend terug naar **De Domeinkaper**, evenals de formulieren waarmee de domeinoverdracht bij provider en SIDN officieel gerealiseerd kan worden. **De Domeinkaper** retourneert vervolgens per ommegaande de ontvangen en getekende formulieren en zal geen kosten voor de domeinoverdracht in rekening brengen. Bij in gebreke stelling van **De Domeinkaper** inzake deze procedure zal deze op straffe van een dwangsom, één burgerrecht per dag afstaan aan de Staat der Nederlanden.

Ondertekening:

Dhr. L.J. Brinkhorst / 'De Minister'
Datum:

Steven de Jong / 'De Domeinkaper'
Datum: 24 januari 2005

Publicaties in de media

BIJLAGE IV: Publicaties in de media

(IV-a) - Bron: ANP, 18 juni 2004

OOK INTERNETDOMEIN BEN BOT BEZET

DEN HAAG/DEVENTER - Een domeinkaper heeft vrijdag op benbot.nl een internetpagina geopend. Bot is sinds eind september vorig jaar minister van Buitenlandse Zaken. In mei van dit jaar heeft een bedrijfje in Deventer het adres laten vastleggen. Vorige week werd ook al duidelijk dat minster Verdonk haar persoonlijke domeinnaam opeist bij een groep studenten die op het adres een protestpagina is begonnen.

Het ministerie van Algemene Zaken laat desgevraagd weten dat alleen de functie met de achternaam van bewindspersonen wordt geregistreerd, zoals bijvoorbeeld ministerverdonk.nl en ministerbot.nl. "Het gaat om de functionaris en niet om de persoon", luidt het argument. Het verklaart waarom benbot.nl, ritaverdonk.nl en markrutte.nl niet in het bezit zijn van de bewindslieden zelf. Het domein laurensjanbrinkhorst is zelfs nog vrij.

Algemene Zaken adviseert departementen, bewindslieden en politieke partijen wel om persoonlijke domeinnamen vast te leggen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft zich daar strikt aan gehouden door bernardbot.nl te registreren. De Rijksvoorlichtingsdienst laat desgevraagd weten dat er geen aanleiding is om het beleid te wijzigen. "Het is onmogelijk om alle combinaties en variaties met alle verschillende extensies te registreren", verklaarde een woordvoerder.

De beheerder van benbot.nl heeft het adres vastgelegd omdat hij meent dat de minister een interactieve internetpagina nodig heeft die plaats biedt aan debat, kritiek, suggesties en beantwoording van vragen. "Minister Bot heeft een superdemocratische geest, maar weet die geen gestalte te geven", vertelt maker S. de Jong. De domeinkaper is bereid om het adres over te dragen indien de minister een internetpagina ontwikkelt die voldoet aan de wensen van het publiek. (© ANP)

DOMEINKAPER VANGT BOT MET WWW.BENBOT.NL

Het had zo mooi kunnen zijn: een minister die luistert naar het volk en zijn website inricht zoals het volk dat wil. Helaas voor Steven de Jong uit Deventer, Ben Bot – minister van Buitenlandse Zaken – trekt zich voorlopig niks aan van zijn initiatief voor meer transparantie in overheidszaken.

De Jong heeft in mei de domeinnaam (internetadres) www.benbot.nl laten registreren. Dat had Buitenlandse Zaken verzuimd, nadat de nieuwe broodheer vorig jaar herfst was aangetreden.

De Jong zette vorige week een petitie online waarmee 'gewone' burgers kunnen aangeven wat zij vinden dat er met www.benbot.nl moet gebeuren. Pas als de minister zich daarmee akkoord verklaart, krijgt hij 'zijn' domeinnaam terug.

Buitenlandse Zaken heeft laten weten dat het geen moeite zal doen om het internetadres in handen te krijgen. Volgens een woordvoerder is het beleid om bij nieuwe bewindslieden de combinatie minister en achternaam te claimen. Wie ministerbot.nl intikt, komt dan ook bij www.minbuza.nl terecht – de webstek van het ministerie. 'Het is onmogelijk om alle variaties te registreren.'

Die houding blijkt niet helemaal in steen gebeiteld. Wie op internet www.bernardbot.nl intikt, wordt wél naar de website van Buitenlandse Zaken doorgesluisd. Ook de ministeries onderling hanteren andere maatstaven. Het ministerie van Vreemdelingenzaken en Integratie wil ritaverdonk.nl hebben. Dat rechtenstudenten daarop van leer trekken tegen minister Verdonk vindt een woordvoerder 'misleidend' en 'verwarrend'. (© De Volkskrant)

DOMEINNAAM BEN BOT GEKAAPT IN NAAM VAN DEMOCRATIE

Minister van Buitenlandse Zaken Ben Bot is zijn domeinnaam kwijt. Herman Heinsbroek, Jan-Peter Balkenende en Rita Verdonk gingen hem al voor. Maar waar op de onofficiële website van Verdonk het beleid van de minister door de mangel wordt gehaald, heeft Bot niets te vrezen. Kaper en IT-ondernemer Steven de Jong vertelt dat hij uit ideële motieven handelt.

Sinds vrijdag kunnen burgers op www.benbot.nl doorgeven hoe zij vinden dat de website van de minister eruit moet zien. Vervolgens wordt op basis daarvan een site gebouwd, democratisch, begrijpelijk en transparant.

De huidige websites van ministers zijn blijkbaar niet goed?

‘Ze spreken de onderklasse niet aan. Er moet eenvoudiger gecommuniceerd worden. Een schilder die een verbod krijgt om met ladders te werken, denkt nu niet: laat ik eens op de site van Buitenlandse Zaken kijken hoe het in Europa is geregeld. De burger moet gevraagd worden wat hij wil weten en hoe hij het uitgelegd wil hebben. Daar doe ik nu een poging toe. Dat het met een kaping moet is jammer, maar helaas. Ik zal geen voorbeelden noemen, maar van een beetje Machiavelli zijn politici zelf ook niet vreemd.’

Het klinkt een beetje als een digitale Robin Hood.

‘Wat is er mis met Robin Hood? Met hem wil ik best geassocieerd worden. Ik pak een beetje macht - een domeinnaam - af om aan de burgers te geven. Al vind ik het zelf wel een beetje teveel eer.’

Wat denkt u dat Buitenlandse Zaken gaat doen?

‘Ik heb minister Bot een e-mail gestuurd. Nou ja, ik bedoel: ik hoop dat die aankomt. Het moest via een omslachtig formulier dat er niet echt vriendelijk uitzag. Nodeloos en hopeloos ingewikkeld. Ik heb het afgesloten met: ik hoop op een vruchtbare samenwerking. Of ik valse hoop heb zie ik straks wel weer.’

U vraagt internetbedrijven een offerte uit te brengen om straks de site te bouwen. Opmerkelijk voor iemand met een eigen internetbedrijf.

‘Hoezo? Een bouwvakker bemoeit zich toch ook met z'n buurman als die een schutting verkeerd in elkaar timmert. Ik heb een beetje verstand van ICT en van politiek. Daar leg ik een link tussen. Ik

bouw de site niet zelf en breng geen offerte uit - al zou ik het graag willen - want dan denkt iedereen: die heeft de boel zitten flessen. Daar heb ik geen zin in.'

Het is geen reclamestunt?

'Als dat zo was, heb ik het niet goed uitgekiend. In het forum maken mensen zich drukker over mijn belangenvermenging dan over democratie en transparantie. Het idee van domeinkaping heeft een louche en wrange bijsmaak, terwijl ik toch duidelijk aangeef waar het mij echt om gaat. Ik had een wat positiever geluid verwacht bij zo'n burgerinitiatief.' (© Binnenlands Bestuur)

(IV-d) - Bron: Webwereld.nl, 18 juni 2004. Auteur L. Verhagen

OOK DOMEINNAAM VAN MINISTER BEN BOT GEKAAPT

Vrijdagmorgen is het gekaapte domein (www.benbot.nl) van minister Bot van Buitenlandse Zaken online gegaan. Domeinkaper Steven de Jong, eigenaar van het it-bedrijfje Oculus Auris, zegt in een verklaring ideële doelen met de kaping na te streven.

Op Benbot.nl staat een petitie die bezoekers kunnen tekenen. De Jong wil naar eigen zeggen via de site 'de democratische kloof dichten'. Hij vindt dat de bestaande websites van ministers 'het democratisch potentieel niet optimaal benutten'. "Wij hebben recht op transparantie, interactie en begrijpelijkheid om te kunnen controleren en reageren".

Als het aan De Jong ligt, krijgt Bot zijn domeinnaam pas terug als de website geheel conform de wensen van de burgers wordt ontwikkeld. Tegelijkertijd met het tekenen van de petitie kunnen burgers hun wensen aangeven en er in het forum over discussiëren.

De ideeën die na online peilingen de beste blijken, vormen het uitgangspunt voor een openbare aanbesteding. Internetbedrijven kunnen vervolgens op www.benbot.nl hun offerte publiekelijk maken, zodat burgers ook daar weer op kunnen stemmen. De winnende offerte moet leiden tot de officiële website van de minister, zo is het idee.

'Mooie woorden'

De Jong wijst op de speech die Bot uitsprak op de Humboldt Universiteit in Berlijn. Daarin zei hij ondermeer dat de burger bij de beleidsuitvoering moet worden betrokken. "De mooie woorden van Bot worden in een digitaal jasje gegoten en teruggekaatst in de vorm van een concreet websiteplan", aldus De Jong.

De initiatiefnemer distantieert zich overigens van de kapers van het domein Ritaverdonk.nl: "Verdonk eist terecht haar domeinnaam op. Ritaverdonk.nl is niet de plaats om een spiegelbeeld van haar beleid te geven, maar om haar eigen beleid duidelijk uit te leggen en in contact te treden met burgers en uitgeprocedeerden. Hun domeinkaping is een soort bezetting van de Plenaire Zaal en dat is geen plaats voor protesten."

Buitenlandse Zaken heeft nog geen actie ondernomen tegen het initiatief van De Jong. De uitkomst van een eventuele procedure is nog ongewis. Het gebruik van een merknaam door derden is soms

toegestaan bij ideëel gebruik. Bovendien is het bij domeinnamen van belang of de site verwarring zaait.

Eerder moest stichting Liever de domeinnamen janpeterbalkenende.nl en jan-peterbalkenende.nl wel aan de premier geven. Volgens de rechter was het duidelijk dat Balkenende een groter belang bij de domeinnamen had dan de stichting. Over Ritaverdonk.nl is nog geen uitspraak gedaan.

Voor meer achtergrondinformatie rondom de kwestie van domeinnamen van ministers: zie de column van Maurice Wessling op WebWereld. (© Webwereld.nl, Laurens Verhagen)

DOMEINNAAM MINISTER BEN BOT GEKAAPT

AMSTERDAM - Na begin deze week het nieuws kwam dat het domeinnaam van minister Rita Verdonk is gekaapt, is nu ook het internetadres van de minister van Buitenlandse Zaken Bot door derden in bezit genomen. Domeinkaper Steven de Jong, eigenaar van het it-bedrijfje Oculus Auris, zegt in een verklaring het internetadres alleen terug te willen geven "als de website geheel conform de wensen van de burgers wordt ontwikkeld."

"Wij burgers gaan democratische kloof dichten met BenBot.nl, dat websites van ministers het democratisch potentieel niet optimaal benutten: Wij hebben recht op transparantie, interactie en begrijpelijkheid om te kunnen controleren en reageren". Zo schrijft De Jong op www.benbot.nl.

Bezoekers van de site kunnen hun wensen aangeven en in het forum erover discussiëren. De ideeën die na online peilingen de beste blijken, vormen het uitgangspunt voor een openbare aanbesteding. Internetbedrijven kunnen vervolgens op www.benbot.nl hun offerte publiekelijk maken, zodat burgers ook daar weer op kunnen stemmen. De winnende offerte moet leiden tot de officiële website van de minister.

Speech

De Jong reageert met deze actie op een speech van de minister. In de speech die minister Bot op de Humboldt Universiteit in Berlijn gaf en later nog eens herhaalde in tv-programma Buitenhof zei hij ondermeer: "Ik vind dat je de burger bij de beleidsuitvoering moet betrekken, omdat ik van mening ben dat als er geen draagvlak is, je ook niet meer goed politiek kunt bedrijven." en "Politici hebben de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers."

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft nog niet gereageerd.
(© NU.nl)

(IV-f) - Bron: Partij voor de Informatiesamenleving, 28 juni 2004

BURGERALARM OVER SLECHT DEMOCRATISCH GEHALTE VAN MINISTERS WEBSITES

De coördinator van de PVDI ontving een verklaring over het kapen van het domein benbot.nl. Hieronder staat de volledige tekst.

Hoewel de ministers De Graaf en Remkes erg hun best hebben gedaan, zijn websites van ministers onder de maat. Ze benutten het democratisch potentieel onvoldoende.

Wij hebben namelijk recht op transparantie, interactie en klare taal om te controleren en reageren.

Een website van een minister moet daarom bijdragen aan beeld-, kennis- en meningsvorming. Op een site moet een minister beleidsdoelen formuleren, evalueren en er kritiek over ontvangen. Ministers hebben via een site verantwoording af te leggen.

Klagen over lage opkomstpercentages is prima, maar dat doen terwijl je niet het onderste uit de kan haalt is hypocriet. Anno 2004 krijgt een minister tenslotte alle mogelijkheden om via internet de burgers bij het beleid te betrekken.

Nu heeft minister Bot, uw minister van Buitenlandse Zaken, helemaal geen website. Dat terwijl hij een superdemocratische geest heeft. In het tv-programma Buitenhof zei Bot: "Politici hebben de plicht om de macht die ze hebben ook voor te leggen aan de burgers."

Aangezien de invulling van een minister-site vanuit de samenleving hoort te komen, hebben wij de plicht om minister Bot te helpen de daad bij het woord te voegen. Op het gekaapte domein www.benbot.nl kunt u met het tekenen van een petitie tevens uw democratische wensen doorgeven m.b.t. de invulling van Bots te bouwen website.

De mooie woorden van Bot worden in een digitaal jasje gegoten en teruggekaatst in de vorm van een concreet websiteplan. Een plan dat door u vorm en inhoud krijgt. Met het aanvaarden van het plan en het aannemen van de petitie krijgt minister Bot onmiddellijk zijn domeinnaam terug. Op www.benbot.nl komt dan de meest democratische minister-site ooit te staan. Bot kan er minister De Graaf mee afbluffen. (© Partij voor de Informatiesamenleving, PvdI)

Achtergronden: publiek, media en politiek

BIJLAGE V: Achtergronden: publiek, media en politiek

(V-a) - Bron: Politiek-Digitaal, 27 oktober 2003.
Auteur: Steven de Jong

INTERACTIEF BELEID IS HELEMAAL NIET ZO DEMOCRATISCH

Interactief gebiedsbeleid heeft de deur geopend voor maatschappelijke partijen, maar laat qua democratisch gehalte nog te wensen over. Instrumenten die het democratische proces legitiemer en representatiever kunnen maken, zoals 'deliberatieve referenda' en 'voucher-systemen' worden niet uit de kast gehaald.

Door toepassing van interactief gebiedsgericht beleid is men er in geslaagd om problemen integraal aan te pakken. Economische, sociale en milieukundige factoren zijn o.a. door de invoering van de Reconstructiewet beter op elkaar afgestemd. Dit kwam het draagvlak voor de beleidsuitvoering ten goede. Toch laat het gebiedsbeleid qua democratisch gehalte te wensen over. Het enige wat de Reconstructiewet te bieden heeft, is een verplichte inspraak- en bezwarenprocedure voor gebiedsprojecten en het goedkeuren van het plan van de reconstructiecommissie, waarin de belangenbehartigers zitting hebben, door de volksvertegenwoordigers van Provinciale Staten.

Democratische legitimiteit

In veel gevallen kan interactief beleid actoren een gelijke toegang verschaffen tot de politieke arena, maar het is nog te vaak zo dat bepaalde actoren via de lobbykamer een aparte ingang hebben tot deze arena (Leroy, 2003). De overheid haalt bij interactief gebiedsbeleid vooral de grote belangenbehartigers binnen en is veel minder geïnteresseerd in wat individuele burgers vinden. De geprivilegieerde toegang van een selectie aan belangengroepen bij interactieve beleidsvorming pakt in de praktijk helemaal niet zo democratisch uit als gedacht. Want hoe representatief is eigenlijk het ledenaantal van groepen als Natuurmonumenten, Milieudefensie of ANWB voor de samenleving? Op basis van welk mandaat spreken deze groepen eigenlijk namens hun achterbannen? Hoe wordt verantwoording afgelegd, door wie en aan wie?

Voucher

De politicoloog Schmitter heeft de oplossing: het 'voucher-systeem'. Burgers krijgen bij hun kiesbiljet honderd vouchers, die ze kunnen inzetten op de groepen waarvan ze vinden dat die als permanente adviseurs van de overheid in ogenschouw moeten worden genomen. Vanzelfsprekend wordt dan van alle gekozen organisaties een verantwoordingsplicht geëist. Het systeem zal ook de legitimiteit bevorderen voor het meer zakelijk participeren dat belangengroepen voor ogen staat. Belangengroepen zijn niet meer geïnteresseerd in bijeenkomsten waar zij alleen hun mening kunnen geven. Onderhandelen en meteen zaken doen is wat zij willen. De huidige vorm van interactieve beleidsvorming in gebiedsgericht beleid kan dit niet democratisch verantwoorden.

Deliberatie

De bestuurskundige Hajer wil naar een democratie als deliberatie toe. De essentie van dit perspectief is dat de kern van democratie bestaat uit overleg en discussie tussen burgers, overheid en marktpartijen. Democratie als deliberatie zou zoeken naar de territoriale schaal waarop kan worden gezegd dat iedereen die door het beleid geraakt wordt de mogelijkheid heeft over dat beleid mee te praten. Inclusiviteit (participatie indien burger geraakt wordt door beleid), openbaarheid (geen achterkamertjes) en wederkerigheid (helder krijgen wat de burger bedoelt en wat de overheid bedoelt) hanteert hij als keurmerk voor interactief beleid. In navolging van een democratie als deliberatie schetst Hajer een tweede generatie referenda, waarbij de producten van de deliberatie de vragen voor het referendum zijn. De kracht van het referendum is dan niet meer de keuze aan het eind, maar het debat dat eraan vooraf gaat.

Deze voorstellen faciliteren de burger in een gelijkwaardige toegang tot de politieke arena, vermorzelen achterkamertjes en legitimeren belangengroepen zakelijk te participeren en te onderhandelen in beleidskwesties.

Internet zal uitgroeien tot participatie-instrument

Hoewel elektronisch stemmen nog steeds in de experimenteerfase zit, zijn er nu wel internetprojecten opgestart die burgers meer inzicht geven in beleidsplannen in hun directe leef- en werkomgeving. De burger heeft via deze websites, waar plannen geografisch inzichtelijk worden gemaakt (d.m.v. GIS-applicaties), nog niet de mogelijkheid om direct te reageren of bezwaar te maken op plannen. Hoewel deze websites steeds gebruiksvriendelijker worden, zijn ze nog geen begrip bij individuele burgers. In de toekomst kunnen deze gebiedsgerichte internetportalen uitgroeien tot een waardevol instrument voor het interactieve beleid en democratisering van overheidsinformatie. Aangezien elektronisch stemmen pas voor het eerst in oktober

2004 bij het waterschap Hoogheemraadschap van Rijnland haar intrede zal doen, is een online referendum voorlopig nog toekomstmuziek. Wel is aannemelijk dat internet hét medium zal worden voor participatie en inspraak in het gebiedsgericht beleid.

Participeren moet leuk zijn

De sociologen Giddens en Beck stellen dat de betrokkenheid bij het besturen als activiteit wordt gegenereerd door inzicht en ervaring. Daar zit natuurlijk een kern van waarheid in, maar inzicht en ervaring krijgen burgers pas als ze eenmaal bij beleid betrokken zijn. De aandacht van burgers moet eerst "gewonnen" worden door bestuurders. Onze economie draait steeds meer om het consumeren van belevissen. Tegen de achtergrond van deze sociaal-culturele veranderingen is het niet meer dan logisch dat het openbaar bestuur op zoek gaat naar nieuwe vormen. Participatie moet leuk zijn, want door vrijere associaties met beleid zal een machtsverplaatsing plaatsvinden: burgers voelen zich eerder gelegitimeerd ook een duit in het zakje te doen. De toekomstvisie Arnhem 2015 is hier een inspirerend voorbeeld van. Burgers moeten eerst met een show gelokt worden alvorens de vlieger van Giddens en Beck op gaat.

*In reactie op Fortuyn's succes meent VVD-voorzitter Eenhoorn dat politici meer 'Jip en Janneke taal' moeten bezigen.
(© Stichting Pers en Prent: Nico Visscher)*

MAAK GEBIEDSGERICHT BELEID DEMOCRATISCH EN DAADKRACHTIG

Prestaties leveren was tot voor kort inferieur aan overleg plegen en consensus vormen. Nu blijkt dat diverse gebiedsdoelen niet gehaald worden, wil men meer prestatiegericht te werk gaan. Gebiedscontracten zijn een mogelijke oplossing voor dit prestatieverzuim, maar zijn geen medicijn voor de slechte regie en beleidsprocessen in het huidige interactieve beleidsgebied.

Het rijk sluit al (uitvoerings-)contracten met provincies waarin precies wordt geregeld welke doelen tegen welke prijs moeten worden behaald. Een goede ontwikkeling die noopt tot een efficiënte besteding van overheidsgeld. Maatschappelijke contracten kunnen meer duidelijkheid geven over de status van de uitkomst van het project en maken interactieve besluiten meer bindend. Partijen kunnen dan afgerekend worden op de verplichtingen die zij aangaan. Dergelijke contracten moeten ook tussen overheid en gebiedspartijen worden gesloten. Dit is nodig om de gebiedspartijen een werkelijk autonome rol te geven in het reconstructieproces. Ook is het belangrijk dat boeren en burgers zo actief kunnen bijdragen en blijven meedenken over de reconstructie van hun platteland. Planvorming en wettelijke procedures zijn dan niet voldoende. Naast de overheid roepen ook het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties op tot het afsluiten van dergelijke contracten. Zij willen zo meer daadkracht en prestaties bewerkstelligen. Maatschappelijke contracten op dit schaalniveau noemen we gebiedscontracten.

Invulling gebiedscontracten

Als interactief beleid ook echt democratisch beleid wil worden, zal er goed nagedacht moeten worden over de invulling van deze gebiedscontracten. In het gebiedsgericht beleid van nu is bijvoorbeeld nog niet duidelijk wie de belangen van boeren en burgers behartigd in de twaalf jaar nadát een gebiedsplan is vastgesteld. Ook is de burger nog te vaak toeschouwer in plaats van deelnemer aan en uitvoerder van interactief beleid. Gebiedsdoelen en prioriteiten dienen in nauw overleg met de bewoners van het platteland te worden ontwikkeld. Werkelijke vernieuwingen komen vaak juist van het platteland en niet vanuit overheidsgebouwen.

Aanvulling gebiedcontracten

In opdracht van het Brabantse provinciebestuur heeft het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM), Bureau Streekwijzer en het

Instituut voor Agrarisch Recht (IAR) in 2002 een verkenning uitgevoerd naar de bestuurlijk-juridische mogelijkheden van en het draagvlak voor de inzet van gebiedscontracten in het Brabantse omgevingsbeleid. In het rapport 'Tussen recht en ruil' laten zij zien dat het draagvlak voor gebiedscontracten als 'procesolie' het grootst is bij het rijk (VROM en LNV), terwijl de waterschappen en reconstructiepartners het contract meer als aanvulling willen.

Zicht op succes- en faalfactoren

Er bestaan nog wel enkele knelpunten bij het in gebruik nemen van gebiedscontracten, zoals gebrek aan vertrouwen tussen partijen, onvoldoende mandaat van onderhandelingspartners, slechte communicatie, verschil in tempo en slagvaardigheid en het niet gebonden voelen van partijen aan het naleven van afspraken. Toch is het rapport 'Tussen recht en ruil' overwegend positief over gebiedscontracten als middel om een gezamenlijk doel te bereiken. Het rapport biedt in de vorm van een beslisboom zicht op de succes- en faalfactoren. Aan de hand daarvan wordt al gauw duidelijk of een gebiedscontract in een bepaalde situatie meerwaarde heeft en een succes kan worden.

Politieke sturing

Gebiedscontracten zijn een mogelijke oplossing voor het huidige prestatieverzuim, maar zijn geen medicijn voor de slechte regie en beleidsprocessen in het huidige interactieve gebiedsbeleid. Vooral de provincies, regisseurs van de gebiedsgerichte projecten, kunnen geen goede politieke sturing geven, bleek uit onderzoek van het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM). Zij wisten zich geen raad met de inbreng van reconstructiecommissies en de inpasbaarheid daarvan in het klassieke politieke apparaat. De huidige regierol van de provincie biedt te weinig ruimte voor flexibele gebiedsprogramma's. Een formeel-juridisch kader waarin de rol van iedere actor is vastgelegd, ontbreekt. Als dit soepeler verloopt, zal gebiedsgericht beleid ook zonder contracten meer prestaties opleveren. Zo zal interactief beleid, mits er sprake is van goede politieke sturing, tot een daadkrachtig instrument uitgroeien voor de integrale aanpak van gebiedsproblematiek.

INTERACTIEVE BELEIDSVORMING OF MAATSCHAPPELIJK CONTRACT

De discussie over interactief beleid wordt gevoerd vanuit een verkeerd uitgangspunt: de overheid neemt de volle verantwoording voor een maatschappelijk probleem op zich. We staan voor een nieuwe fase waarbij een maatschappelijk contract burgers, bedrijven en overheid samen verantwoordelijk maakt voor beleid.

Het succes van de Nederlandse verzorgingsstaat van de afgelopen 50 jaar heeft een hoog opgeleide, mondige en zelfbewuste bevolking opgeleverd. Daar mogen we trots op zijn. Het heeft echter ook geleid tot een rolverdeling tussen overheid en burger die op een aantal punten scheefgetrokken is.

Hoge verwachtingen

De geëmancipeerde burger ontmoet nog te vaak een paternalistische overheid, van wie hij veel te hoge verwachtingen heeft en die zelf ook veel te hoge verwachtingen schept. Deze disbalans tussen verantwoordelijkheden leidt tot een gebrek aan vitaliteit van wat wel de "civil society" wordt genoemd en tot een overheid die door zijn hoeven zakt door de opeengestapelde verwachtingen en pretenties.

Logge overheid

Een logge overheid die onvoldoende kan leveren op tal van terreinen, schaadt het vertrouwen van mensen en dat vertrouwen kan niet worden hersteld door nog meer regels, nog meer mensen, nog ingenieuzer procedures. Het kabinet wil daarom op een breed front maatschappelijke en individuele verantwoordelijkheden en keuzevrijheid voor burgers versterken. Daarbij past een overheid die wel richting geeft, maar niet alles zelf regelt, die ruimte geeft, rekenschap geeft en vraagt, met minder pretenties en meer prestaties en in directe verbinding met de samenleving.

Samenspel

Interactieve beleidsvorming is een werkwijze die de verbinding probeert te leggen, maar in het begrip zit nog wel een nadeel besloten. De werkwijze is er meestal op gericht, door interactief mensen en organisaties mee te laten denken, het pretentieuze overheidsbeleid te verbeteren en draagvlak voor dat beleid en de uitvoering ervan te vergroten. Dit gaat er nog steeds vanuit dat uiteindelijk de overheid eenzijdig het maatschappelijke probleem ten volle voor haar verantwoording neemt. We staan voor een

nieuwe fase van samenspel tussen overheid en samenleving die ik wil aanduiden met “maatschappelijk contract”.

Contract

Het contract is tweezijdig, maar meer gericht op aanduiding van de opgave en de werkverdeling dan op de aanpak. Partijen zullen de volle verantwoording moeten nemen voor de gezamenlijk bepaalde maatschappelijke opgave. Het is bij het maatschappelijke contract niet op voorhand de overheid die het maatschappelijke probleem zal oplossen. De uitkomst kan zijn dat de overheid geen beleid maakt, maar slechts de mogelijkheden schept, voor eigen initiatief: regels schrappen, ruimte scheppen, “empowerment”. Is dit interactief? In ieder geval innovatief en uiteindelijk ook effectief. Daar gaat het toch om?

Voorbeelden zijn er al te over: wijkprestatiecontracten, de IJsselmeerdiscussie over visserij en natuur, persoonsgebonden budgetten, “opzoomeren” in Rotterdam en milieuaccountancy.

(V-d) - Bron: Symposium 'Participatie en Inspraak van Bewoners en Belangengroepen in het Gebiedsgericht Beleid in Vlaanderen en Nederland', 22 september 2003. Auteur: Steven de Jong

PROVINCIES GIS-SEN ACHTER HET NET

Tijdens de overstromingen in 1995 werd de waarde van Geografische Informatie Systemen (GIS) voor provincies onomstotelijk aangetoond. Met GIS konden hoogtekarten gemaakt worden waarin overstromingsscenario's zichtbaar werden. Maar provincies kunnen burgers met GIS nog veel meer laten zien van de invloed die de provincie op hun directe leefomgeving heeft.

Ruimtelijk beleid

Provincies zijn verantwoordelijk voor veel beleidsdomeinen met een ruimtelijke component. Beslissingen die de provincie voorbereidt hebben een grote impact op de leef- en werkomgeving van burgers. Maar burgers moeten veel moeite doen om informatie te krijgen over wat de provincie doet. De lage opkomst bij de Provinciale Statenverkiezingen heeft alles te maken met de geringe bekendheid met de taken van de provincie. Geografische Informatie Systemen (GIS) kunnen burgers in staat stellen gerichter deel te nemen aan het democratische proces in de provincie.

Wat is GIS?

Geo-informatie technologie (GIS), moet gezien worden als een aanpak of een denkwijze. Geografisch bepaalde situaties of problemen van bijvoorbeeld sociaal economische, milieukundige, planologische, beleidstechnische, demografische of verkeer- en vervoerstechnische aard kunnen met behulp van een GIS programma geanalyseerd, gemodereerd en inzichtelijk gemaakt worden. Een GIS kan bijvoorbeeld snel antwoord geven op de vraag welke adressen aangeschreven moeten worden bij een ramp of het uitbreken van een besmettelijke ziekte. Of in één oogopslag laten zien wat de beheerstatus is van alle leidingen of kabels. Via een ruimtelijke weergave, een digitale kaart, communiceert een GIS de resultaten die uit het integreren, selecteren en analyseren van gebiedsgebonden informatie verkregen zijn.

Democratisch gat

GIS-technologie kan een deel van het democratische gat van de provincie dichten. De provincie moet zich dan wel profileren als een regionaal bestuursorgaan en een infrastructuur bieden voor het publieke debat. De burger moet weten op welke manier de provincie zijn dagelijks leven beïnvloedt en ervan overtuigd raken

dat er ook werkelijk wat te kiezen valt. Kennisvermeerdering over de provincie, toegankelijkheid van informatie en invloed op besluitvormingsprocessen staan voorop. Toepassingen van GIS in combinatie met internet zijn gezien de provinciale portefeuille van ruimtelijke beleidsdomeinen hiervoor zeer voor de hand liggende oplossing.

Webmapping

Anno 2003 is het gebruik van GIS niet meer weg te denken bij het inzichtelijk maken, monitoren, analyseren en presenteren van ruimtelijke gegevens. Steeds meer "niet-specialisten" krijgen te maken met de toepassing ervan en de behoefte aan een laagdrempelig GIS voor eindgebruikers groeit. Om ruimtelijke gegevens eenvoudig toegankelijk te maken voor deze eindgebruikers wordt gebruik gemaakt van internet, ook wel webmapping genoemd. Het voordeel van internet is dat de eindgebruiker geen zware hard- en software nodig heeft om data te kunnen raadplegen, maar genoeg heeft aan een webbrowser. Het gaat hierbij om online applicaties met knoppen die voorgeprogrammeerde functies in zich hebben. De intelligentie blijft bij de server, de inhoudelijke objectgerichte vraag bij de eindgebruiker. De online applicatie is net zo simpel als een routeplanner. Voor de komende jaren wordt ook in het gebruik van mobiel internet, of meer specifiek mobiel GIS, een grote groei verwacht. Mobiel GIS heeft betrekking op de gehele geo-informatiestructuur en geo-informatievoorziening bij mobiele werkprocessen in het veld. Daarbij zullen locatie en (real-time)-informatie omtrent die locatie steeds belangrijker worden.

GIS als beleidsinstrument voor provincies

Potlood en gum zijn bij de provincie voor het cartografisch ondersteunen van ruimtelijke vraagstukken al begin jaren negentig ingeruild voor GIS instrumenten. Pas tijdens de overstromingen in 1995 werd de waarde van GIS voor provincies onomstotelijk aangetoond. Met GIS konden hoogtekarten gemaakt worden waarin overstromingsscenario's zichtbaar werden. Een paar weken voor het hoge water wist men wat er zou gebeuren als op een bepaalde plek de dijk het zou begeven, hoe hoog het water zou komen te staan, wie en waar geëvacueerd moest worden en hoeveel tijd er nodig was om een veilig heenkomen te zoeken. Provincies kennen nu professionele GIS-afdelingen die een onmisbare plaats hebben ingenomen bij het oplossen van ruimtelijke vraagstukken en het voorbereiden van ruimtelijke structuurplannen.

Risicokaart

De Nederlandse provincies timmeren inmiddels hard aan de weg om democratisering van overheidsinformatie door GIS-technologie

vorm en inhoud te geven. Zo hebben de provincies Friesland, Limburg, Noord-Holland en Utrecht een risicokaart op hun website. Deze risicokaart zijn gemaakt in samenwerking met de brandweer, GGD, politie, gemeenten en de waterschappen. De risicokaart is een online GIS applicatie die inzicht geeft in de risico's in woon- en werkomgeving. Details van objecten als opslagplaatsen van vuurwerk en chemische stoffen zijn opvraagbaar. Daarnaast zijn alle bedrijven, transporten en LPG-stations met grote risico's en effecten op de omgeving in kaart gebracht.

'Nieuwe kaart van Nederland'

Ook zijn er online GIS kaarten te benaderen waar burgers kunnen zien waar scholen van een bepaald schooltype liggen ten opzichte van een 4-cijferige postcode. Het meest sprekende voorbeeld van een vooruitstrevend project van de Nederlands overheid is echter "de Nieuwe Kaart van Nederland": Een landsdekkende inventarisatie van nieuwe plannen en projecten voor wonen, werken, infrastructuur en natuur. Hier kunnen burgers zien welke plannen van de Rijksoverheid, Provincie, waterschap of gemeente er in hun directe omgeving op stapel staan. Goede voorbeelden dus van geo-ICT projecten die beleidsplannen inzichtelijk maken voor de burger!

De Belgen doen het net even beter...

Hoewel Nederland behoort tot de 'early adopters' van GIS loopt het nu een beetje achter de ontwikkelingen aan. Waar de Nederlander nu van het kastje naar de muur gestuurd wordt, blijft de Belg gewoon achter z'n kastje zitten. Waar Nederland vastgeroest is in het platte polderdenken, heeft België werk van GIS en democratisering van overheidsinformatie gemaakt. Het instituut GIS-Vlaanderen is hierin de ultieme koploper. Zij adviseren in het optimaliseren van het gebruik, uitwisseling en het beheer van geografische informatie binnen de Vlaamse Overheid. Het doel is een verhoging van de efficiency en verbetering van de effectiviteit van de beleidsvoering inzake ruimtelijke materies teweeg te brengen. Dat doel hebben ze inmiddels in veel beleidsdomeinen bereikt.

Geoloketten

GIS-Vlaanderen heeft voor de Vlaamse overheden de zogenaamde Geoloketten gerealiseerd, waarin overheidsinformatie met een geografisch component via geo-ICT geconsulteerd kan worden. Een vergaande toepassing waarmee een burger op vrijwel elke beleidsvraag direct een antwoord op maat kan krijgen. Een burger die in de historische stadskern van Brugge een huis wil kopen weet binnen enkele klikken in welke zone van het Gewestplan het pand ligt, of hij in aanmerking komt voor een renovatiepremie, of het pand beschermd is en wat hij nog aan het

pand mag doen en welke nieuwe bestemming hij aan het historisch pand mag geven. Een Nederlander moet voor een dergelijke vraag een weekje vrij nemen om zich door een log ambtelijk apparaat heen te werken.

Democratisering van het ruimtelijk beleid

Om de kloof tussen burger en provincie te dichten moeten we toe naar democratisering van overheidsinformatie via internet met GIS. De uitdaging is om de enorme bult informatie van de overheid beschikbaar te maken. Gelijke informatie schept gelijke kansen in de discussie over de toekomst van de leefomgeving. De burger moet de gelegenheid krijgen tot het aangaan van die discussie door de mogelijkheid direct te reageren op plannen. Wordt de zonering rond waardevolle natuurgebieden werkelijk ontzien? Ontwikkelen knooppunten in stedelijke netwerken zich volgens verwachting? Wordt mijn wijk echt veiliger door de nieuwe plannen? Staan er gevaarlijke fabrieken in de buurt van mijn huis? Dit is belangrijke informatie waar burgers recht op hebben. Digitalisering van ruimtelijke plannen door middel van GIS-technologie en internet is een absolute voorwaarde voor het behouden van overzicht. Dat geldt niet alleen voor de analyse van plannen, maar ook voor het debat en voor de besluitvorming. Alleen hiermee kunnen we grip houden op een proces van ruimtelijke ordening dat enerzijds steeds complexer en dynamischer wordt en anderzijds vraagt om een grotere openheid en verantwoording naar de burger. De burger weet weer waar het over gaat.

Beroepscode voor journalisten: zin of onzin?

Door factoren als concurrentiedruk en de hoge omloopsnelheid van nieuws schieten journalistieke normen en waarden er steeds vaker bij in. Belangrijke methoden en waarden als hoor en wederhoor, objectieve berichtgeving en onafhankelijke nieuwsgaring staan onder druk. Wanneer media te snel berichten van elkaar overnemen, en niet de tijd nemen om deze waarden in acht te nemen, ontstaan mediahypes met een zeer schadelijke uitwerking. Niet alleen voor de direct betrokkenen, maar óók voor de journalist en het medium.

De media onder vuur

Over dat laatste kan Henk Krol, hoofdredacteur van de Gay Krant, meepraten. In zijn jacht op pedofielen nagelt hij een topambtenaar van het ministerie van Justitie aan de schandpaal. Ook in het weekblad Panorama en op radio en televisie licht hij de ernstige beschuldigingen over seksuele misdrijven gretig toe. Maar de beschuldigingen kloppen niet. Krol moet, minder gretig, het boetekleed aantrekken. Panorama trekt zich er nauwelijks wat van aan, het blad balanceert graag op het randje van het journalistiek betamelijke: 'alles voor de kijkcijfers!' (Panorama bestaat vooral uit plaatjes, red.).

Een tweede voorbeeld: na de nederlaag van het Nederlandse elftal tegen Schotland meent Henk Spaan een primeur te hebben. Op de voorpagina van het Parool vertelt de journalist trots dat Nederlandse voetballers na de afgang in Glasgow vrolijk zijn gaan stappen. Volledig uit de lucht gegrepen, blijkt. Een beschamende rectificatie volgt.

Het Parool blijkt hardleers: op 10 januari 2004 klapt Heleen van Royen uit de school en doet een boekje open over het prostitueebezoek van, toenmalig, wethouder Rob Oudkerk. Zaken die hij privé aan haar heeft toevertrouwd. Van Royen ondermijnt hiermee de ongeschreven regel die politiek verslaggevers hanteren: 'over het privé-leven van een politicus wordt niet bericht, tenzij de man of vrouw het zelf publiekelijk ter sprake brengt (dus geen borrelpraat, red.) of er door in de problemen komt.' De kwestie levert alleen maar verliezers op: Van Royen wordt door het merendeel van haar beroepsgroep uitgekost. Oudkerk moet aftreden als wethouder.

Zo kunnen we nog even doorgaan, maar deze voorbeelden zeggen genoeg: als journalisten al morele gedragscodes hanteren in tijden

van mediahypes, dan is daar in de praktijk bitter weinig van te merken.

Geschiedenis van journalistieke gedragscodes

De geschiedenis leert echter dat er al verhoede pogingen zijn ondernomen om journalisten een gedragscode op te leggen. In 1894 begon de discussie over de kwaliteit van de berichtgeving al. In 1931 is er zelfs even een internationaal Tribunaal voor de Journalistiek geweest in Den Haag, maar toen kwam de oorlog en is het verdwenen. Na de Tweede Wereldoorlog heeft de International Federation for Journalists de draad opnieuw opgepakt en een beroepscode opgesteld. De grondbeginselen hierin zijn: vrijheid, waarheid, eerlijkheid, vertrouwelijkheid en integriteit. In 1995 kwam de Gedragscode voor Nederlandse Journalisten (ook wel Genootschapscode genaamd), die op verzoek van het bestuur van het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren is ontworpen door de Commissie Juridische Zaken en Ethiek (JZ&E).

Genootschapscode

De Genootschapscode behandelt heel concreet de journalistieke doodzonden, zoals het aannemen van steekpenningen, het opzettelijk onjuist informeren of het uiten van ongegronde beschuldigingen, de relatie tussen waarneming of bronnen en de journalist, inclusief bronbescherming, hoor en wederhoor, het 'undercover' en met verborgen camera werken, het ontzien van privacy, rechtzetting en weerwoord. "De Genootschapscode behandelt alles tegen de achtergrond van de constatering dat nieuwsvoorziening een algemeen belang is dat voor de journalist voldoende materiële en mentale ruimte vergt, alsook voldoende zorgvuldigheid.", aldus de voorzitter, Dick Verstegen, van de Commissie JZ&E.

Draagvlak

Bij ongeveer tien dagbladen en het ANP zijn intussen de Genootschapscode of vergelijkbare afspraken 'officieel' in gebruik, de laatste vaak al van vóór de introductie van de Genootschapscode. Het treurige feit is dat vrijwel geen enkele journalist weet heeft van de Genootschapscode, om maar niet te spreken van de 'checklist' die zij 'moeten' hanteren in het uitoefenen van hun ambt. In een tijd waar commerciële criteria bij nieuwsorganisaties de leidraad zijn, 'als het entertainmentgehalte toeneemt, neemt het investigative journalism af', lijkt er weinig draagvlak voor en behoefte aan journalistieke gedragsregels. Althans bij journalisten, veel politici en bekende Nederlanders zien ze maar al te graag.

Zelfregulering

Het probleem is dat de codes zijn opgesteld voor de individuele journalisten en niet voor organisaties. Het is geen code van de werkgever, dus elke individuele journalist moet zelf oordelen. De definitie is, anders dan bij medici en juristen, moeilijk: voor wie geldt de code? Wie is journalist? Omdat het een vrijwillige afspraak is, is er ook geen straf maar zelfregulering. De code is niet bindend, niet afdwingbaar en zit vol compromissen. Een beroepscode voor de journalistieke professie snijdt door kranten, televisieprogramma's, bedrijven en organisaties. Journalisten kunnen hun beroep niet meer vrij uitoefenen, is een vaak gehoord tegenargument. Kranten als NRC en Telegraaf en bladen als Elsevier en Story onderscheiden zich juist door het onderlinge verschil in ethische spelregels.

Kompas

Dick Versteeg, voorzitter van de Commissie JZ&E van het Nederlands Genootschap van Hoofdredacteuren weerlegt deze argumenten: "Een code ontleent haar waarde niet aan afdwingbaarheid of belangenafweging. Een journalist moet bij elke situatie op het kompas van zijn onafhankelijk beoordelingsvermogen kunnen varen. Daartoe biedt de code een hulpmiddel bij uitstek, met tegelijkertijd nog voldoende ruimte voor de noodzakelijke eigen interpretatie van de journalistieke maatschappelijke context."

Ongrijpbare professie

Versteeg's ideaal is, hoe goed bedoeld ook, niet houdbaar, toepasbaar en al helemaal niet te handhaven. De vrijblijvendheid van zijn code, voor de ongrijpbare professie die journalistiek heet, blijft het heikele punt. Het streven om met de Genootschapscode een cultuuromslag teweeg te brengen is op zijn zachts gezegd naïef te noemen, een discussie erover is gedoemd om te verzanden in een 'welles-nietes opvoering'.

Vrouwe Justitia

Wanneer het over 'normen en waarden' gaat houdt iedereen er zijn eigen ideeën op na. We moeten het dus doen met de huidige rechtspraak. Wel moet deze aangevuld worden om individuele burgers meer bescherming te bieden tegen mediageweld. Op hun beurt moeten burgers, bekende Nederlanders en politici sneller naar de rechter stappen als zij van mening zijn dat hen door de media onrecht is aangedaan. Dit zal concrete jurisprudentie opleveren, die journalisten voorzichtiger, eerlijker en, hoewel afgedwongen, meer integer kan maken. Het streven naar een maatschappij waarin journalisten, net als politici, aan de burger verantwoording hebben af te leggen moet, hoe treurig ook, als

utopie van tafel geveegd worden. Journalistiek-ethische vraagstukken zijn alleen goed voor het kweken van moreel besef bij journalisten en het bezighouden van filosofen en ethici. De weegschaal van Vrouwe Justitia moet rechtspreken.

VERRAAD VAN PRINSJESDAG

Prinsjesdag. Traditiegetrouw, pracht en praal. Dit jaar opgeleukt met een tot wanhoop drijvend verhaal. Iedereen gaat erop achteruit. We moeten langer werken voor het recht op een WW-uitkering, de fiscale voordelen van VUT en pensioenen worden afgeschaft, ontslagvergoeding wordt verrekend met de WW, gedeeltelijk arbeidsongeschikten krijgen opnieuw een keuring. Eigen bijdrage voor de gezondheidszorg, en ga zo maar door... Je moet met beide benen op de grond staan om die kaalslag goed te kunnen verdedigen. Die eer viel JP de premier niet te beurt.

Vanwaar deze impopulaire maatregelen? Nou, om te beginnen: we zijn met 1,5 procent economische groei het aanhangwagentje van Europa, in ons land genieten 495.000 mensen een WAO- of WW-uitkering, de babyboom vergrijsst en ondertussen wordt een mens steeds ouder. Een steeds kleiner wordende groep moet de natjes en droogjes voor een groeiende massa op gaan hoesten. Zonder pas op de plaats glijden we af naar een lage-lonenland aan de Noordzee. Niet productief, slecht concurrerend. Ziek, zwak en misselijk.

Toch was het weer eens lekker rellen op het Binnenhof. Platform Keer Het Tij en de vakcentrales hebben de meute aardig op de been gekregen. Gebrul barstte er los toen de ministers, op groot scherm op het Spuiplein, in beeld kwamen. Naar de troonrede werd niet meer geluisterd. Dat hoefde ook niet, want Lodewijk de Waal, de polariserende salonsocialist van de FNV, was al weken op pad om de maatregelen tot hapklare leuzen de ether in te slingeren en onder achterban te verspreiden. Demagogische oneliners, waar je de haven in Rotterdam plat voor zou leggen...

De Waal draait mensen een rad voor ogen. Door stelselmatig cijfers fout te citeren en beleidsmaatregelen verkeerd uit te leggen, zweept hij mensen op en geeft ze een scheef beeld van wat er werkelijk in de Miljoenennota staat. 'Kabinet doet greep in de pensioenskasten', las ik op vele spandoeken. Nee, De Waal! Alleen de fiscale voordelen voor VUT en pre-pensioenen worden afgeschaft. Degenen die premie hebben betaald, krijgen dat keurig netjes terug. Zij kunnen alsnog eerder stoppen. De oudedagsvoorziening blijft zelfs helemaal overeind.

Ander spandoek: 'Gegraai aan de top, slokt onze VUT op'. Gegraai aan de top? Dit kabinet heeft juist, tegen het advies van de commissie-Dijkstal in, haar salaris niet verhoogt met een rechtmatige 30 procent. De regering stelt nu zelf de salarissen van

haar topambtenaren ter discussie. Is dat niet juist een teken van een transparantere overheid, dan die we onder paars kenden? Waar de beerput dicht bleef en waar topambtenaren zich ongestoord konden verrijken.

Zo zou ik nog meer van die doeken aan de wilgen willen hangen. Met leuzen die door de actievoerende organisaties zelf bedacht zijn. Sterker nog, ze delen ze bedrukt en al uit aan arme schaapjes die ze even te voren met gratis bussen naar Den Haag verscheept hebben.

Platform Keer Het Tij, de organisatie die het verzet van bijna vijfhonderd maatschappelijke organisaties en duizenden burgers coördineert, zegt te kiezen voor solidariteit in plaats voor egoïsme. Ik vraag me af of het wel solidair is dat een jongere generatie moet meebetalen aan regelingen die voor ouderen gelden, maar waar zij straks geen gebruik meer van kunnen maken. En of het werkelijk een schande is als ouderen langer doorwerken om de collectieve lasten te dragen, waar zij straks jarenlang op teren.

Langer doorwerken, betekent economische groei door meer productie en afzet. En op de middellange termijn meer banen en minder jeugdwerkloosheid. Dit kabinet onderneemt juist duurzaam en vraagt om solidariteit. Makkige oudjes die protesteren, vrijwel allemaal verwekt in de babyboom, zeggen dat de verzorgingsstaat afgebroken wordt die zij opgebouwd hebben. Hypocriet en naïef, want met het huidige sociale stelsel gaat Nederland naar de knoppen en zal de AOW er op den duur ook aangaan. Respect voor de jongere generatie en een vooruitziende blik, dat is waar het aan ontbreekt.

Verontrustend is dat het kabinet onder de bevolking zo weinig draagvlak heeft. Slechts 20 procent heeft nog vertrouwen in de Hoge Heren in Den Haag. 24 procent is bereid tot staken. Koningin Beatrix zei, namens de regering, te rekenen op vruchtbaar overleg met de burger. En dat is juist het probleem. Het kabinet legt haar beleid niet goed uit. Ze gedragen zich meer als regenten die niet luisteren naar de kiezer. Dat terwijl de wensen van demonstranten en kabinet helemaal niet zover uiteen liggen: beiden willen immers meer werkgelegenheid en een betere gezondheidszorg.

Dit kabinet moet accentueren dat ze aan investeren is in menselijk kapitaal, dat ze aan de toekomst van de jonge generatie denkt, in plaats van dat ze allerlei impopulaire deelplannen op de burger loslaat, zonder goed uit te leggen wanneer de vruchten geplukt kunnen worden. Deze kloof tussen burger en overheid geeft vakbonden en oppositie vrijspel. De Waal en Marijnissen maken met hun vertekening van de werkelijkheid de rechtsstaat tot een democratie waar niet het verstand regeert, maar de domme meerderheid. De regering zal dus niet alleen in de toekomstige

generatie, maar ook in dialoog en voorlichting moeten investeren. Kortom, in draagvlak. Het potentieel hebben ze.

'Nederland verdient beter' is de slogan van de manifestatie die de vakbeweging organiseert op zaterdag 2 oktober. Ze roepen duizenden mensen op om op die manier lucht te geven aan hun ergernis en bezorgdheid over de bezuinigingsplannen van het kabinet Balkenende. Ik kom ook. Met een spandoek marcheer ik dan in tegendraadse richting. Er zal op staan: 'Nederland moet beter gaan verdienen!' Die leus heb ik gejat van Gerrit Zalm. Daarmee wist hij in enkele woorden de beleidsvisie van het kabinet te vatten. Dat is het geschut waar de regering oppositie en vakbonden mee moet bestrijden. Gelijke wapens, gelijke kansen.

CHAOSTHEORIE PLEIT VOOR MINDER OVERHEIDSSTURING

Bent u een voorvechter van directe democratie, participatie en zelfregulering van burgers? Of schuilt er zelfs een ware anarchist in u? U hoeft uw opposenten niet langer te vervelen met geiten-wollen-sokken-idealën. De chaostheorie uit de exacte wetenschappen kan ook toegepast worden in het publieke domein. Door bestuurders iets te laten zien van de blijvende onvoorspelbaarheid in fysieke systemen, kan worden bevorderd dat zij beter omgaan met onvoorspelbaarheid in sociale systemen. Gewenste ontwikkelingen in een lokale leefomgeving kunnen volgens de wetten van de chaostheorie beter niet bepaald worden door centraal sturende overheden, maar juist door regionale actoren. De chaostheorie is daarmee een pleidooi voor minder regelgeving en meer stimulans van burgers in hun zelfregulerend vermogen.

Bestaat chaos echt of is chaos gewoon datgene wat de wetenschap nog niet heeft kunnen verklaren of overzien? Volgens de grondleggers van de exacte wetenschap, Newton en Kepler, zal voortschrijdend wetenschappelijk inzicht ertoe leiden dat systemen op den duur volledig beheersbaar en voorspelbaar worden. Maar hoe komt het dan toch dat we ondanks verfijndere methoden het weer nauwelijks beter kunnen voorspellen dan weerman Pelleboer zo'n 20 jaar geleden? De chaostheorie geeft uitsluitel: de onvoorspelbaarheid van systemen is aantoonbaar.

Blijvende onvoorspelbaarheid

De burgemeester van Deventer - James van Lidth de Jeude - geeft al sinds jaar en dag lezingen over dit onderwerp. Een hobby van een burgervader die zo nu en dan stiekem het stadhuis uitglipt? Wellicht, maar zijn hobby lijkt toch meer te maken te hebben met zijn functie dan je op het eerste gezicht zou denken. Van Lidth de Jeude ziet voor effectief besturen het belang in van inzicht in de chaostheorie. "Door bestuurders iets te laten zien van de blijvende onvoorspelbaarheid in fysieke systemen, kan worden bevorderd dat zij beter omgaan met onvoorspelbaarheid in sociale systemen. Het is een misverstand dat complexe sociale systemen beter bestuurbaar worden door ze in mootjes te hakken. Voor sociale en economische ontwikkelingen bestaan eenvoudige wetmatigheden, maar daarom zijn ze nog niet voorspelbaar. Bestuurders moeten weten dat fysieke systemen die wiskundig exact beschreven wetten volgen, juist tengevolge van die wetten vaak onvoorspelbaar zijn en ook blijven bij voortschrijdend inzicht", aldus de burgemeester.

Modelleren van chaos

De chaostheorie biedt de mogelijkheid om geometrische structuren in chaos te modelleren en daarbij de beschreven attractoren te bestuderen. Deze aantrekkingsbronnen bevinden zich volgens Van Lidth de Jeude eveneens in sociale systemen. Systemen die doorgaans niet-lineair dynamisch zijn. Als voorbeeld noemt hij de beheersing van criminaliteit, een sociaal beleidsdomein dat met lineaire beleidsinstrumenten wordt bestuurd.

Politiecontracten als ineffectief lokaas

Politiecontracten zijn de burgemeester daarom een doorn in het oog: “Dat zijn juist lineair dynamische instrumenten voor een niet-lineair dynamisch systeem. Die contracten dreigen als ongewenste attractoren te gaan functioneren. Agenten pakken veelplegers minder hard aan, omdat die nog ontelbare malen ingerekend kunnen worden en vervolgens voor nog meer input gaan zorgen voor het OM en daarmee ogenschijnlijk betere prestaties voor het korps opleveren.”

Stimuleer zelfregulerend vermogen

De chaostheorie blijkt zelfs te pleiten voor meer lokale democratie en participatie van burgers. De ontwikkelingen in leefomgeving van buurten en wijken zijn namelijk niet-lineair dynamisch. De burgemeester is van mening dat de gewenste ontwikkelingen in een wijk niet bepaald moeten worden door centraal sturende overheden, maar dat bewoners zelf centraal gesteld moeten worden. “Geef de buurtbewoners instrumenten, zoals inzet van medewerkers of geld, waarmee ze zelf hun leefomgeving vorm en inhoud kunnen geven. Daarmee wordt aansluiting gevonden op de niet-lineaire dynamiek. Dat doe je door burgers te stimuleren en te ondersteunen in hun zelfregulerend vermogen.”

‘Intensieve mensveehouderij’

Organisatieadviseur Peters, net als de burgemeester een adept van de chaostheorie, is van mening dat flexibiliteit op de werkplek erg belangrijk is. Want ook de capaciteiten van werknemers zijn niet-lineair dynamisch verdeeld. Peters meent dat door de functies van medewerkers lineair te benaderen er fricties zullen ontstaan. Ter illustratie toonde hij op een lezing een foto van een melkveehouderij en meteen daarna een foto van kantoorhokjes: “Kijk dat is de intensieve mensveehouderij”.

‘Belgen luisteren naar frieten’

De adviseur wijst erop dat als we echt willen veranderen, we anders naar zaken moeten kijken. Peters heeft een verklaring voor het feit dat de Belgen zo goed zijn in het bakken van patat:

“Hollanders kijken naar de gebruiksaanwijzing, Belgen luisteren naar frieten.” Oftewel, de Nederlanders handelen vanuit een beginsituatie, terwijl de Belgen hun strategie aanpassen op onvoorspelbaarheden. Het bakken van friet is zodoende een niet-lineaire dynamisch proces en gehoorzaamt aan de chaostheorie.

De vraag is of bestuurders in het publieke domein de chaostheorie willen omarmen. De angst voor het onvoorspelbare zit immers diep, terwijl de positieve omgang ermee, zoals de chaostheorie voorstaat, relatief nieuw is.

BIJLAGE VI: Peiling 'Draagvlak & Actiebereidheid'

In opdracht van het NOS-Radio1 Journaal heeft Maurice de Hond vastgesteld hoe de bevolking reageert op de ingrepen van de regering en hoe actiebereid men is. Resultaten gebaseerd op 750 mensen.⁴⁹

Heeft u moeite met de bezuinigingsplannen van het kabinet?

verticaal geperceenteerd naar	16-sep	30-sep	Stemgedrag Tweede Kamer 2003						
			LPF	VVD	CDA	D66	PvdA	SP	GrLinks
Ja, erg veel moeite	37%	40%	42%	16%	17%	20%	72%	65%	53%
Ja, moeite	23%	21%	34%	16%	23%	17%	22%	32%	29%
Ja, een beetje moeite	21%	19%	9%	23%	26%	50%	3%	3%	12%
Nee, geen moeite	16%	20%	15%	45%	34%	14%	1%	0%	0%
Weet niet/Geen antwoord	2%	1%	0%	0%	0%	0%	2%	0%	6%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Zijn er ingrijpende bezuinigingsmaatregelen volgens u noodzakelijk?

verticaal geperceenteerd naar	16-sep	30-sep	Stemgedrag Tweede Kamer 2003						
			LPF	VVD	CDA	D66	PvdA	SP	GrLinks
Ja	51%	58%	57%	84%	79%	71%	33%	36%	37%
Nee	41%	32%	37%	12%	17%	22%	58%	59%	51%
Weet niet/Geen mening	8%	10%	5%	5%	4%	7%	9%	5%	12%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bent u het eens met de opvatting, dat alles op alles gezet moet worden om de economie op gang te helpen en dus impopulaire maatregelen onvermijdelijk zijn?

verticaal geperceenteerd naar	16-sep	30-sep	Stemgedrag Tweede Kamer 2003						
			LPF	VVD	CDA	D66	PvdA	SP	GrLinks
Ja	44%	48%	38%	79%	71%	61%	27%	15%	11%
Nee	47%	47%	61%	21%	25%	39%	72%	72%	77%
Weet niet/Geen mening	9%	6%	2%	0%	5%	0%	2%	13%	12%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

In de afgelopen dagen zijn de plannen van het kabinet aangepast. Wat is uw reactie hierop?

verticaal geperceenteerd naar	16-sep	30-sep	Stemgedrag Tweede Kamer 2003						
			LPF	VVD	CDA	D66	PvdA	SP	GrLinks
Hadden ze niet moeten doen, ze hadden hun poot stijf moeten houden		6%	5%	18%	4%	0%	3%	3%	0%
Ik ben hier tevreden over		33%	22%	62%	59%	42%	3%	3%	8%
Het is te weinig		28%	42%	13%	22%	17%	41%	30%	24%
Het is veel te weinig		23%	22%	3%	5%	10%	48%	60%	59%
Weet niet/Geen antwoord		11%	9%	4%	10%	32%	5%	3%	9%
Total		100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bent u het eens met de opstelling/houding en harde toon van de vakbonden tegen het kabinet?

verticaal geperceenteerd naar	16-sep	30-sep	Stemgedrag Tweede Kamer 2003						
			LPF	VVD	CDA	D66	PvdA	SP	GrLinks
Eens	56%	57%	72%	24%	28%	60%	92%	96%	86%
Oneens	36%	40%	28%	73%	70%	33%	7%	3%	9%
Weet niet/Geen antwoord	8%	4%	0%	4%	3%	7%	2%	1%	5%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bent u bereid actie te voeren, te demonstreren of te staken tegen de kabinetsplannen?

verticaal geperceenteerd naar	16-sep	30-sep	Stemgedrag Tweede Kamer 2003						
			LPF	VVD	CDA	D66	PvdA	SP	GrLinks
Ja	39%	38%	48%	9%	14%	18%	75%	85%	65%
Nee	52%	55%	37%	91%	81%	69%	18%	13%	49%
Weet niet/Geen mening	9%	7%	5%	0%	5%	13%	7%	3%	6%
Total	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

⁴⁹ Maurice de Hond, View/Ture BV (september 2004) - Peiling: 'Draagvlak en Actiebereidheid'.

BRR

R R